

Ա

ՀԱՄԲԵՐՈՂԱՑՆ նախատիպ մեծն Յովբ ասէր երբեմն յիրում քանն, նեղեալ 'ի փորձանացն արկածից, «Ո՞վ առնէր զիս ըստ աւուրցն առաջնոց» միանգամայն 'ի բաց եղեալ զքաջողութիւն, զընչաւէտութիւն եւ զբազմորդութիւն: Զնոյնս եւ ես հանդերձ հառաչամբ բարբառիմ 'ի դիպուածոց աստի վտանգեալ. ո՞վ զիս անցելոցն առաջի դնէր ամանակաց, վերստին զմանկական տիոցն զգեցուցանելով զհասակ: Յորում ճոխացեալն էի հայրենատուր հոգեկան ընչիցն առատութեամբ, եւ զարդարեալ հրճուէի եւթնամասնեայ Հոգւոյն պատմուճանաւ, եւ շնորհացն պսակաւ փառաւորեալ գլխոյ իմոյ, եւ զառաջնորդականին իմոյ կախեալ զպարանոցէ զոսկետեսակ քայռամանեկին զգեղեցկութիւն: Եւ ամենեւին զամենայնն ընդ իս բերէի զհարսնական օրինուածոյն զգեստ, պատշաճ լինելով յերկնայնոյն պարփակիլ փեսայի առագաստ: Քանզի արդարեւ զարդարի պատկերս առաքինութեանն երանգովք՝ ըստ նախատպին կերպարանեալ, որպէս ճշմարտութեանն եւ ինձ թուի:

Յայնժամ բոլորովին ես ինքն էի լուսատեսիլ յաստուածայնոյ թափանցանց լինելոյ նշուղից. զոր իբրեւ մաքուր հայելեաւ առ իս զփրկչականն ձգելով դիմի զմանութիւն, հանգոյն արեգական 'ի խորս ուրեք ընդ յստակութիւն ջուրցն առաքելով զիր ճառագայթսն: Եւ նախ նորին ստեպ ստեպ Հոգւոյն ուղիսից վտակօք ռոռգանէր զարգաւանդ երկիր մտաց իմոց. եւ որպէս 'ի ծաղկահոտ գինի՝ սպունգ ինչ թացեալ, այնպէս լցեալ ուռճանայր 'ի նմանէ բանական իմ ոգի. մինչ զի կարել ասել ինձ զայն ժամու պատահիցն, իբրեւ զայլմէ պատմելով, «Մանուկ էի մտավարժ, եւ ոգւոյ բարւոյ դիպեցայ»:

Քանզի եւ վարժապետ վեհագոյն ունէի յԱստուծոյ պարգեւեալ ինձ, հայր միանգամայն եւ հրահանգող հոգեկան վարժութեանց՝ զիմն Թեոդորոս, ըստ մերումս՝ աստուածաշնորհ պատշաճեալ լեզուի. որ ոչ զառ յինքենէն եւեթ բաւականանայր շտեմարանել յիմումս ոգւոջ զբարին, այլ 'ի յոլովից զպայծառագոյնսն ծաղկաքաղ առնելով զշնորհաց, լիացուցանել զագահութեանն իւրոյ ինեւ ջանայր զուսումնասիրութիւն. եւ գրեթէ յազոմանէ Հոգւոյն՝ զլինելոցս նախատեսեալ, զառ 'ի յոքունցն հաւաքեալ պատրաստէր լինել բազմաց պիտոյից նիւթ, ծածկաբար զաստուծոյն առ իս բարբառելով. «Կէ՛ր մանր զմատեանդ զայդե պատգամատարդ հրաւիրեալ լինել իսրայելեանն ազին»:

Եւ եթէ երբեք ուրեք խորհէի արդեւք զհրամանացն խորտակել զլուծ, եւ խզել զաշխատութեանն սամէտէս, այլում ումեք ակն դնելով կենցաղական տարփանաց, աստուածայինն շնորհ անդրէն ձգեալ բերէր զիս կապանօք սիրոյ իւրոյ, սաստելով յականջս խորհրդոցն իմոց, «Զի՞ կայ քո եւ ճանապարհին եգիպտացւոց, ըմպել զջուրն Գեհոնի»: Յաղագս որոյ ապա հաւանեալ իմ այտքիւք՝ իբրու թէ ձայնիւ կոչողին զիս աստուծոյ, զյանձնառականն ընդ առաջ տանելով բան, "Ահաւասիկ եմ ես, առաքեա՛ զիս,,: Զոր օրինակ ձի ոք նորավարժ ոչ կարացեալ յինքենէ զվերելակն իւր 'ի բաց ոստուցանել, զակամայ սանձիցն բռնադատութիւն դժոխականութեանն իւրոյ եղեալ՝ զործիցէ քաջ հլութան ասպարէզ:

Այսքանք եւ այսպիսիք յիսկզբանն առ իս Աստուծոյ նախախնամութեանն մեծութիւն: Որով իւիք աւասիկ ես այժմիկ հարկանեմ զանձն իմ եւ նուաստանամ,

հարցափորձեալ 'ի տեառնէ՝ թէ զիա՞րդ անհանճարեղագունի հասակին տւեալ զգործոցն խոհականութիւն, իսկ զգեղապարելն ուսեալ ներշրջանակացն, եւ մակացականօքն փարթամացելոյ, զյոլովս անդուստ 'ի բացի յուղարկեցաք զգործնական իմաստութիւնն: Մինչ զի ըղձալի լինել ինձ այսօր, որպէս յառաջն ասացի, հանդերձ կատարելութեամբս եւ պատուոյ բարձրութեամբ՝ դառնալ հանդիպել մատաղագունի եւ անթարշամ 'ի մեղաց եղելոյ հասակին, եթէ պարտ է ըստ առաքելական բանին՝ զպիտանի եւ զընտրեալ անօթ լնուլ պատուական գանձու, վըկայք լինելով յարմարութեան միմեանց հանգիտաբար եւ ազգակցապէս:

Եւ զի մի՛ թուեցայց այսգունիւ բերեալ ցանկութեամբ՝ զՊեղիայ զթետտաղացոց գոռոզին ախտանալ, որ զգառամացեալն իւր Միդիայ առաջի առնէր առ 'ի յօշել զմարմինն՝ որպէս թէ 'ի մեռելութենէ առ մանկութիւն զծերութիւնն փոփոխել յուսալով, դարձցուք եւ զկարելոյն բուռն հարցուք՝ 'ի բաց դնելով զանհնարիցն մտածութիւն: Զի կարելի է բանական կենդանոյս՝ ամենեցուն յամենայն ժամ լինել զինչ եւ կամեսցի. թէպէտ եւ ոչ համանգամայն 'ի միոջէ եւ 'ի նմին ժամու ներգործելով զներհականսն. որ մանաւանդ ըստ զօրութեան երկոքին 'ի նմին գտանին 'ի մարդն:

Եւ պարտ է այնմիկ՝ որ զխոստացեալսն իբրեւ զըմբռնեալսս յուսովն ողջունել զիտէ, յարատեւողացն եւ դժուարաշարժիցն հոգ տանելով ձգել ձեռն: Որք միանգամ բնաւորեցան կամ ոչ հեռանալ 'ի մարդոյն, կամ թէ հեռացեալ՝ վաղվաղակի վերստին դառնալով յարահիւսել. եւ այս են առաքինութիւնք, որք առ հասարակ հոգւոյ եւ մարմնոյ զփառացն 'ի գլուխ յօրինեալ կապէ զպսակ: Քանզի այլք 'ի տրամադրութեանցն ժամանակաւ տրամակայեալ, լուծանեն զմիմեանս. իսկ առաքինութիւն հանապազորդ 'ի մեզ խնդրէ բնականալ: Վասն զի յայս իսկ եւ գոյացուցիչն զմերս հաստատեաց բնութիւն, զի բարեգործք եւ աստուածաւերք եղիցուք. եւ ինքնիշխանութեանն կառօք՝ իբր 'ի տեսարանի ումեք 'ի սոսա նահատակել հանդիսացուք. կնքելով որպէս թագաւորական մատանեալ աստուածայինն երկիւղիւ զսիրտս մեր եւ զձեռս, ընդ որս յարմարեալ պատկանի խորհուրդ եւ գործ: Զի նոքումբք իբօք, որովք առ մահն սողոսկեալ անկաք, առ կեանսն դառնալ վերստին զիտիցեմք: Զկնի որոյ ապա ճշմարիտ եւ քաջ հովուապետին հնարել հանգիտատիպ առ նմանութիւնն, զառ 'ի նմանէ 'ի վայր մնացեալսն 'ի մերումս լնլով մարմնի զվշտամբերութիւն. մինչ զի կարօղք լինիցիմք համարձակապէս որոց իշխիցեմքն հրամայել. «Նմանօղք ինձ եղիջիք, որպէս եւ ես Քրիստոսի»: Հանգոյն նմա առաջի երթալ ընդ պատուիրանապահութեանն շաւիղս. եւ զտուղելոյն ձայն միշտ 'ի լսելիսն հնչեցուցանել զաւետարանական քարոզութեանն վարդապետութիւն, զառողջ եւ զանվնաս բանիցն ճարակեցուցանել դալարիս, եւ առ սնուցիչ հոգեկան պատգամացն սնուցանելով ջուրս, մակաղել՝ որ արտաքոյ ապականացուիս այսորիկ է՝ 'ի հրաւիրեցելումն զմեզ վայրի. անխրամատելի երեքլին շրջապատել զնոսա պարսպաւ եռանձնական հաւատոյն խոստովանութեամբ: Եւ ընդ զազանացն կռուել յարձակմունս, զի մի՛ քայքայեալ ցրուիցին մերձ 'ի դժոխս՝ զեղեցկապէս միաւորեալ Քրիստոսի անդամքն, այլ ամենեքին միոյ գաւթի միոյ քրիստոսական գաւազանին յարդարեցին լինել հօտ:

Բ

ՔԱՆԶԻ տեսանեմ 'ի յոլովագոյն եւ 'ի ծանր իրս անկարգութիւն բազմացեալ, ոչ միայն 'ի ժողովրդականս, այլ առաւել յուխտի մանկունս, եւ յառաջնորդս եկեղեցեաց: Որք մին լեզու 'ի ձեռն միոյ քարոզի 'ի մի ելաք ճշմարտութեան ճանապարհ, եւ արդ բազմահետք եւ բազմաշաւիղք եղաք, յանչափաբար եւ զանազան եւ այլաձեւսն առնելոյ՝ թէ զվարս եւ եթէ զփառաբանութիւնսն որ առ Աստուած: Մինչ գրեթէ զնոյն կրել զվնասս ըստ հնոյ պատմութեանն՝ պատերազմել մեզ այր ընդ եղբօր, եւ այր ընդ ընկերի, քաղաք ընդ քաղաքի եւ օրէնք ընդ օրէնս: Երկրական զբօսանօքն եւ վաճառացն տուրեւառութեամբք խօսակիցք եւ հաշուակիցք իրերաց լինելով, եւ առ խաղաղութեանն Աստուած ժողովեալք՝ զխաղաղութիւնն խնդրել խուճապիմք եւ խռովիմք: Եւ իբրեւ այլազգիք եւ այլալեզուք՝ տանիմք եւ բերեմք զմիմեանս, լինելով սա նմա խուժ, եւ այլք այլոց դուժ:

Գ

ԸՆԴ որովք եւ զայս էհաս տեսանել. զի 'ի տեղիս տեղիս զսեղանս եւ զաւազանս ոչ առնեն ըստ հրամանի եւ աւանդութեան երանելեացն մերոց հարանց՝ քարեղէն եւ անշարժաբար զերկոսինն հիմնացուցանելով. այլ զսեղանն փայտեղէն եւ շարժուն առնելով, իսկ զաւազանն ըստ պիտոյին՝ ըստ ժամուն եւ ըստ տեղեացն, որ ինչ անօթով եւ 'ի ձեռն գայցէ, կատարեն զկարգն: Բերելով տարացոյց իւրեանցն սխալանաց տղայապէս եւ անփորձաբար, եթէ առ հարկի 'ի սկզբանն յումեքէ երազագրաւելի ինչ ցուցեալ եղեւ գործ: Որպէս Քրիստոսի սովորական սեղանան 'ի վերնատանն կատարել զխորհուրդ մարմնոյ եւ արեան իւրոյ, եւ Փիլիպպոս զներքինին յոր եւ իցէ ջուր մկրտեաց: Նոյնպէս եւ վասն այլ Առաքելոցն՝ ցուցանէ, ասեն, պատմութիւնն՝ եթէ այլաձեւապէս միմեանց, եւ որպէս զհարդ եւ ժամն խնդրել ընդ երկոսեանն անցանէին խորհուրդս: Եւ սուրբն մեր Լուսաւորիչ փայտեղէն ընդ ինքեան շրջեցուցանէր, ասեն, սեղան. եւ 'ի գետս եւ 'ի վտակս, յոր եւ հասանէր, մկրտութիւն կատարէր:

Առ որս 'ի դէպ է ասել. եթէ ամենայնք 'ի Քրիստոսէ եղեալքն, ո՛վ դուք, յօրինակ մեզ բերելի է, ապա հարկ է եւ երեսնամեայ մկրտել. եւ թղփատել ութօրեայ եւ երեքօրեայ յառնել, եւ քառասնօրեայ յերկինս համբառնալ. զի ըստ այսմ օրինակի զայսոսիկ հաճոյ թուեցաւ ներգործել Քրիստոսի: Այլ եւ զկնի ընթրեացն յերեկորին ժամու հաղորդել խորհրդոյն, զի Տէրն ուրանօր զհինն աւարտեալ կնքեաց, անդանօր եւ իւրումն հիմն ձգեաց նորոյ ուխտի: Այլ այժմ բազում ժամս 'ի միջի կատարեմք ընդ մարմնաւորականն եւ ընդ հոգեւորական սեղանն, եւ ութօրեայ մկրտիմք: Իսկ վասն թղփատութեան 'ի Պաւղոսէ ընկալաք հրաման. «Եթէ թղփատիք, ասէ, Քրիստոս ինչ ձեզ ոչ օգնէ»: Իսկ նախ քան զկատարածն յարութիւն տալ մարդկային բնութեանս՝ Հիմենոս եւ Փիղետոս այսմիկ սկիզբն արարին ամբարշտութեան բանից: Այլ եւ ոչ ընդ դրունս երկնից կարողութիւն է ումեք անցանել աստոսին կենօք 'ի մարդկանէ, «Ուր կարապետն մեր Յիսուս յառաջեալ եմուտ»:

Դարձեալ Առաքեալքն զյոլով ժամանակս 'ի տաճարին զառ 'ի Քրիստոսէ նոցուն կատարէին աւանդեալ խորհուրդս. եթէ զաղօթից, եթէ զհաղորդութեան: Իսկ այժմ կանոնական սահմանաւ զմեզ պարըսպեալ զգուշացուցին նոցին աւանդապահք եւ

Ժառանգորդք, ոչ երթալ 'ի ժողովարանս եւ 'ի մատրունս Հրէից կամ հեթանոսաց: Եւ Առաքեալքն ընդ Հրեայս յիւրեանց ժամանակսն զսրբոյ պատեքին տօնախմբեցին զօր. իսկ 'ի մէնջ եթէ ոք յանդգնեսցի ընդ Հրեայս տօնել, եւ կամ յառաջ քան զգարնանային հասարակաւորութիւնն, եւ նախ քան զմիաշարքաթին օր լուծանել զպահսն, ընդ նգովիւք 'ի հարկէ անկեալ գտանին:

Ապա ուրեմն զայն՝ նորագիւտ եւ դեռահաւակ ժամանակն ստիպէր առնել այնպէս. իսկ այս խորհրդոյ եւ աստուածային տեսչութեանն. զի մեծութիւն առաջի անկեալ իրաց՝ զփոքումքն զանց առնել եւ անտեսել վարդապետէ: Քանզի անփոյթ առնել ծանունցն՝ համանգամայնցն է 'ի բաց բարձումն. իսկ թեթեւագունիցն՝ ամենայն ժամանակ առ ձեռն պատրաստ կազմութեան. զի որպէս 'ի խաւարի եւ աղօտաճաճանչն է պատուեալ լոյս, ըստ նմին օրինակի լոյս եղելոյ՝ եւ դուզնաքեայ խաւարն վատթարանայ: Յաղագս որոյ ապա հարկ է հաւանութեամբ եւ հաւատովք հետեւել զկնի բոլոր քրիստոսականացս, եւ սեղան եւ աւագան քարեղէն անշարժաբար յամենայն եկեղեցիս արձանացուցանել:

Իսկ եթէ ասիցէ ոք 'ի հարցասիրաց եւ 'ի լսասիրաց, է՞ր աղագաւ քարեղէն եւ ոչ փայտեղէն հրամայեցաւ կանգնել մեզ սեղան: Նախ, զի եւ պատշաճագոյն իսկ առ յարմարութիւն խորհրդոյս՝ զնիւթս զայս տեսանեմ եղեալ. որպէս թէ զանյողորդ եւ զանշարժահիմն փրկութեան մերոյ իրողութիւն՝ կարծրագոյն եւ դժոխաշարժելի գործարանաւ տնօրինել: Երկրորդ, զի եւ յառաջագուշակ եղեալ Եսայայ 'ի վերայ ամենայն հեթանոսաց, զոր առ եգիպտացիսն պատգամաւորեալ խօսի. «Յաւուր յայնմիկ եղիցի, ասէ, սեղան տեսոն արձան կանգնեալ յերկրին եգիպտացոց, եւ եղիցին 'ի նշան յաւիտենից»: Քանզի եւ արդարեւ իսկ սովաւ յաւիտենական կենաց առ մեզ երաշխաւորեալ տեսանեմ բարութիւնս: Որպէս եւ Տէրն ասէր «Մինչեւ արբից զդա, ասէ, ընդ ձեզ նոր յարքայութեան հօր իմոյ»: Երրորդ, թերեւս արդեւք 'ի հանդերձեալ յաւիտենին 'ի Քրիստոսէ զնոյն ճշմարտապէս, որպէս եւ այժմ 'ի սեղանոյ աստի օրինակաբար, վայելիցեմք: Քանզի եւ նոյն ինքն Քրիստոս վէմ անուանեցաւ. «Վէմն՝ զոր անարգեցին, ասէ, շինողքն՝ նա եղեւ զլուխ անկեան». եւ դարձեալ, " Ի լեռնէ վէմ առանց ձեռին հատեալ, գուշակեր զնա Դանիէլ. եւ Եսայի ասէ. "Ահաւաղիկ ես դնեմ 'ի հիմունս Սիոնի վէմ բազմապատիկ, զընտիր, զգլուխ անկեանն. եւ որ հաւատասցէ 'ի նա, մի՛ ամաչեսցէ, :

Դ

ԲԱՅՅ տեսցուք եւ զայս եւս 'ի կարգիս. զոր մանաւանդ թէ եւ յառաջագոյն իսկ արժան էր յիշել իբրեւ զմեծագործ եւ զբազմերախտ 'ի Քրիստոսէ պարգեւեալ մեզ աւանդ. զիւղոյն սրբոյ ասեմ, որով զՀոգին Սուրբ 'ի մեզ ձգեմք 'ի Քրիստոս միանալովն: Քանզի յոյժ օտարաբար նովաւ եւ այլապէս 'ի միմեանց վարիմք. զոր եւ տեսաք իսկ առ մերով ժամանակաւս: Քահանայից ձեթ ընդունել յԵրուսաղեմէ բերեալ, խաչի ձեթ զնա անուանելով, եւ զնոյն նովին ամանօք առ մի ըստ միոջէ մկրտեալսն իւրաքանչիւր ումէք վերստին օրհնել: Չոր դանդաղիմ ասել, որպէս թէ բազում անգամ օրհնութեամբքն յոլովագոյնս 'ի ներքս յեղն կոչել զշնորհն. եւ կամ թէ 'ի գալստենէ նորոյ շնորհին զհնացեալն 'ի բաց մերժել յամանոյ անտի: Եւ դարձեալ նովին ձիթով օծանէին զմկրտեալսն եւ զերախայսն, այլ եւ զհիւանդս եւ զեկեղեցի եւ զսեղանս եւ զխաչս:

Որ թեպէտ եւ Հոգին մի է, եւ առհասարակեայ Հոգւոյն եւղն նոյն է, սակայն բազմազգի մերում ըստ փրկութեանն, բազմօրինակ եւ խորհուրդ փրկութեանն հրաշագործի. ըստ նմին եւ տեղիքն որոշին 'ի միմեանց՝ որովք փրկեալն լինիմք, եւ անուանք տեղեացն: Ապա եւ աղօթքն եւ գործառնութիւնն ոչ ամենայն զմիոյ մատուցանէ մեզ փրկութեան պարգեւ, եւ ոչ մին զամենեցուն, եւ ոչ նմանապէս միմեանց օգտամատոյց մեզ լինելով. այլ երախայութեանն օծումն զհրավիրականն ունի դրոշմ. եւ աւագանին օծումն՝ զըստ Հոգւոյն մեզ յարմարէ վերստին ծնունդ, իսկ որ զկնի մկրտութեանն է օծումն՝ զորդեգրութեանն Աստուծոյ 'ի մեզ կոչէ շնորհ: Դարձեալ՝ սեղանն կերակրէ զմեզ, եւ ոչ ծնանի. աւագանն ծնանի, այլ ոչ կերակրէ. խաչն մարտնչի ընդ մեր առ թշնամիսն, եւ ոչ ծնանի, եւ ոչ կերակրէ. 'ի հիւանդութեանն՝ զառողջութեանն ունիմք կարօտութիւն, ոչ եւս եւ զայլոցն: Մոցա ապաքէն եւ աղօթքն եւ քարոզութիւն եւ օծմունքն՝ բաժանաբար ըստ իւրաքանչիւրոցն վայելէ լինել խորհրդոյ: Եւ պատճառ ոչ ունիմ ասել, զանփոյթն առնելոյ զառաջնոցն այսպիսի խառնաբնոր եւ եղծագործ սովորութեանց, եթէ ժամանակի կարճութիւն, եթէ հիւանդութեանց 'ի վերայ անկումն, եթէ անպարապութիւն յաշխարհակալացն հարստահարութենէ. զայս 'ի նոսա եւ յԱստուած թողի է: Իսկ մեզ իբրեւ հայրասիրաց ոմանց որդւոց զառ 'ի նոցանէ անտես մնացեալն, ձեռն տալովն Աստուծոյ, տեսանել արժան է, եւ 'ի բարեկարգութիւն եւ ի բարեգարդութիւն անել:

Ե

Զի տեսանեմք առ այսոքիւք եւ զայս եւս, զի ոմանք զառ 'ի մկրտութիւնն զալ հանդերձելոցն՝ զհրաժարելոյն 'ի սատանայէ՝ նոցա հարցմամբ 'ի վերայ ոչ բերեն զերդմունս, եւ ոչ զսրբոյ Երրորդութեանն խոստովանութիւն, եւ ոչ յերեխայութեանն նախկին մատուցանեն ձեռնադրութեամբ յօծումն. այլ միայն առ մկրտութիւն աւագանին վաղվաղեալ՝ 'ի ներքս արկանեն: Նմանս իմն առնելով այնոցիկ՝ որոց թագաւորեցուցանել զոք կամեցեալ, նախ քան զմարմնոյն ծածկել մերկութիւն, զպսակն 'ի գլուխ կապել յառաջեալք, 'ի միասին ընթանալով փառացն եւ անարգութեանն: Եւ կամ թէ որում ծնանել առաջի կայցէ, զծնունդն առաջի դիցէ յղանալոյն եւ երկնելոյն. զորս 'ի դէպ է անսին խոստովանել զնոսա ծնունդս, եւ կամ վիժածս, եւ ոչ ծնունդս: Քանզի պարտ է՝ նախ 'ի բաց կալ 'ի ծառայեցուցանող տեռնէ, եւ յապստամբ ծառայէ անտի. զի "Տիրեսցէ, որպէս Սողոմոն ասէ, ծառայն իմաստուն՝ տերանց անմտաց,, : Յետ այնորիկ ապա հաւատալ սրտիւ, եւ խոստովանել բերանով, յորմէ կեալն հասցէ, զՀայր եւ զՈրդի եւ զՍուրբ Հոգի: Այս յերեխայութեանն կարգի առ դուրս մկրտարանին պատշաճեցի լինել նմա՝ որ մկրտիցին: Եւ ապա զկնի այսորիկ զհոգեւորն ծնանել ծնունդ յաւագանին. եւ զեթնեակսն՝ ըստ եթնեկացն որ 'ի մեզ հոգեկան շարժմունք՝ զգենուլ զՀոգւոյն շնորհս, զոր Եսայիասն թուէ: Զկնի որոց ապա եւ զորդեգրութեանն Աստուծոյ անուն ժառանգել՝ յետ ելանելոյ 'ի ջրոյ անտի: Որպէս եւ 'ի վերայ փրկչին յօրինակ մեզ՝ Հայր յերկնից աղաղակէր, թէ «Դա է Որդի Իմ սիրելի»: Զկնի ամենեցուն, այս ինքն յղութեանն եւ ծննդեանն եւ ժառանգաւորութեանն, ապա եւ զկենացն՝ որ յերկնիցն իջեալն է՝ ճաշակել կերակուր, զմարմին եւ զարիւն կենագործողին Քրիստոսի:

Այսպէս եւ ըստ այսմ օրինակի՝ երանելոյն Կիրողի Երուսաղէմի եպիսկոպոսի զերախայիցն կանոն պայծառացուցեալ է, եւ ըստ իւրաքանչիւր հաւատոցն բանից ընթերցուածս յաստուածային գրոց հանգոյն միմեանց զուգեալ եւ եղեալ է: Զոր 'ի

սուրբ քառասներորդս պահոցն առանձնաբար 'ի վերայ նոցա կատարելով՝ արտաքոյ ժողովրդանոցին, յետոյ ապա արժանի լինէին ընդունել զլուսաւորութիւն սրբոյ աւագանին 'ի մեծի աւուր ճրագալուցի գատկին: Որ թէպէտ եւ այն խափանեցաւ. վասն զի յայնմ ժամանակի առ կատարելահասակս ոմանս կատարիւր երախայութեան կարգ. որք յիմաստ եւ 'ի բան հասեալք՝ կարօղ էին անձամբք իւրեանց լսել, եւ հաւատօք հրաժարել եւ խոստովանել: Իսկ այժմ 'ի տղայութեան հասակի այսոքիկ միանգամայն 'ի միասին 'ի վերայ եկեալ գտանին, 'ի ձեռն այնոցիկ՝ որք զմանկունսն 'ի մկրտութիւնն մերձեցուցանիցեն: Մակայն նոյն խորհուրդ նմանապէս առ նոսա եւ առ մեզ մատակարարի. զանագանութիւն հասակացն եւ ժամանակացն այլաձեւապէս 'ի վերայ բերել հրամայե կկարգ եւ գդիր աւուրցն եւ կանոնաց՝ ըստ երկայնութեան եւ կարճութեան: Այլ ոչ եթէ Հոգին Սուրբ փոփոխեալ գտանի յիւրմէն խորհրդոյ, կամ առաւելեալ եւ նուազեալ: Եւ այս մինչեւ ցայս վայր այսպէս եւ այսքան:

Զ

ԲԱՅՅ առ սոքօք եւ զայս եւս տեսանեմք յոմանս անկարգութիւն սովորութեամբս հիմնացեալ. զի զնոսա, որք յամուսնութիւն անդր գայցեն, ոչ տանելով ըստ օրինաց հաւատացելոց յեկեղեցիս 'ի մէջ ժողովրդոց, հաղորդս առնելով ամենայն կարգաց եւ կրօնից քրիստոնէութեան, եւ անդ յարժանաւոր տեղիսն զնոսա պսակեցցեն: Այլ առանց ժամու եւ աղօթից, եւ առանց օրհնելոյ եւ հաղորդութեան, արտաքոյ մնան՝ ուր կամք իցեն: Եւ քահանայն ընդ ձեռն ուրուք անդր երթողաց հրամայե տանել զպսակն. թշնամանելով միանգամայն զպսակն եւ զպսակեալսն: Եւ որ ծանրագոյնն է քան զայսոսիկ, անարգանս ածելով 'ի վերայ խորհրդոյ իրին: Զի սուրբ առաքեալն ասէ, թէ "Խորհուրդս այս մեծ է, գոր եւ ասեմ 'ի Քրիստոս եւ յեկեղեցի,,: Եւ նա յիւրմէ կամակորութենէ փոքրկացուցանել ջանայ զպատուական ամուսնութեանն մեծախորհրդութիւն, զինքն 'ի սպասաւորութեան Աստուծոյ արձակեալ 'ի բաց տանի 'ի լծոյ. զի որ զժողովրդեանն Աստուծոյ 'ի վայր թողու զծառայութիւն, Աստուծոյ ոչ ծառա է:

Եւ այս յորդոց անտի Հեղեայ յայտ է. որք անպարապ լինելով 'ի մարմնամոլութեանն յղփութենէ, հանապազափակ զդուրս խորանին Աստուծոյ ընդդէմ եկելոց անդր ուխտաւորացն պահէին. եւ միանգամայն անկեալք տարագրեցան 'ի կամաց հրամանատուին եւ յիւրեանցն պատուոյ: Ըստ նմին օրինակի եւ սոքա զհեղգութեանն մեծարելով զախտ, ոչ տան թոյղ ամուսնացելոցն զհանդերձեալ կենացն օրինակել յանձինս զխորհուրդ. այլ որպէս որք յամօթալիսն ըմբռնեալ իցեն գործս, այնպէս ըստգիւտ եւ գաղտագողի գյաղթութեանն առնուցուն 'ի գլուխ զպսակ, թագընկէցք առաւել քան թէ թագառուք լինելով: ԶՀոգին Սուրբ տրտմեցուցանեն, որ սիրէ միշտ բացափայլութեամբ 'ի վերայ մեր զպարգեւականն իւր ծագել ձիրս. իսկ զխանտացողն բարեվայելչականաց մերոց իրաց խնդացուցանելով զսատանայ, մանաւանդ թէ եւ եղազ ներքսանկութեան նմա՝ յանշնորհակալուս բազմերախտութեանն Աստուծոյ ներհորդեցի. զի անճանաչօղք բարեացն անձինք՝ հակառակացն ամենայն իրօք բանայցեն յինքեանս տեղի: Եւ որ 'ի ժողովի բազմամարդութեամբ զուրախականսն ոչ փափաքէ գտանել, տրտմականացն ծածկաբար ընդ էսն անցանելով անբաղայապէս հանդիպեցի:

Է

ԲԱՅՑ գեր զասացեալսս վատթարագոյն եւս այս է մեղադրանաց փաստաւոր, յաղագս աստուածայնոյն վերջանալով հրամանի՝ առ իւրն երագոտնագոյնս ընթացցի ցանկութիւնս. զթագաւորեցուցանելն ռամկաց հաւատալով ձեռաց, եւ զմարմնապարար սեղանովն զիւրն տարածեացէ բագուկս: Զի՞նչ զսոսա անուանեցից. հովիւս հօտավատնի՞ չս, եթէ գագանս կեղեքիչս խաչանց. զկուսանացն իբրեւ զերկրորդանացն առնելով՝ տխուրս եւ անկատարելագործ հարսանիս, իսկ զերկեակսն՝ ի պոռնկութենէ եւ ոչ յամուսնութենէ ածելով առ զուգաւորութիւնն: Նախկին թոյղ տալով պղծութեանն յառաջել եւ յափշտակել զօրինաւորն զայն անկողինս, եւ ապա զգիշերայինն իբրեւ զտուրնջենային՝ ի լոյս բերել համարձակութիւն առեալ. օրէնսդրացն զպապանծելն օրէնս դնելով, բանսարկուին լինել կամակատար. զի յառաջ քան ընդ բարին խնդալ մարդկան, զուարճացի չարան որոգայթադիր թշնամին: Առ որս ոչ են մեզ յերկարագոյնս տողել բանս. ուր մարգարէն Եզեկիէղ զդարձականսն եւ զսպառնալիսն կարգաւ առ սոսա՝ զոր առ հովիւսն Իսրայէղի յԱստուծոյ պատգամաւորեալ բարբառի. «Զկաթնն ուտեն, ասէ, եւ զարն զգենուն. եւ յխաչինսն իմ ոչ արածեցին. եւ ցրուեցան խաչինքն իմ. արդ ես խնդրեցից, ասէ, զխաչինս իմ՝ ի ձեռաց հովուացն Իսրայէղի»: Եւ դժոխատելի յոյժ է պահանջիլ համարս այնմիկ՝ որում ամենայնքն յայտնիք են եւ անմոռանալիք, յորում ոչ կարեն օգնել կաշառացն ակնառութիւնք, եւ յանօգուտս բազմախօսիցն հասցէ պերճաբանութիւն:

Ը

ԲԱՅՑ տեսանենք առ այսոքիւք եւ զայն եւս, եթէ ոմանք եւ վայելչագունից սովորութեանց ջանան խափանումն ի վերայ բերել. եւ զաստուածայայտնութեանն եւ զծննդեան նորին զօր, զոր ի վեցն յունուարի ի միասին տօնել սովոր է աշխարհս մեր, այժմ զծննդեանն սիրեն ոմանք կատարել զտօն. իսկ յայտնութեանն խորհրդոյ՝ եւ ոչ միով իւիք կամին ճառս ի մէջ բերել, կապելով ամենեւին զինքեանս ընդ ընթերցուածոցն հրաման. զոր երուսաղեմացիքն յութօրեայս յայտնութեանդ՝ յութ եկեղեցիսն իւրեանց երթալով՝ զնոցին տեղեացն եւ զկանոնն կատարեն. օրէնսագանցութիւն կարծելով զայս եթէ զառ ի հնոցն զթերի ինչ ըստ խորհրդոյն խնդրոյ՝ կատարելագործել ումեք հրամայէ Հոգին Սուրբ: Եւ մանաւանդ եթէ եկեղեցի Աստուծոյ հանապազօր յառաջատուութեամբ աճէ եւ հարստանայ. զի եւ չէր իսկ հնար միով մարդով ըստ միում գործոյ, եւ ըստ միում ժամանակի՝ զբովանդակն իւր կամս տնօրինել Աստուծոյ ի մարդիկ:

Այլ զոր ասեմս, այս նախնական սովորութիւն ի վաղընջուց հետէ նախահաւեալ, եւ մինչեւ առ մեզ հասեալ. ի վերայ ջուրց զքսան եւ զութերորդն նուագելով յաւուրդ յայդմիկ սաղմոս, կցուրդ ասելով «Չայն տեառն ի վերայ ջուրց» եւ զմկրտութեանն ի Մատթէոսէ զաւետարանն ընթեռնելով՝ օրհնէին զջուրն, ձեթ արկանելով ի նա: Եւ իբրեւ զբուժիչ ախտից հոգւոյ եւ մարմնոյ՝ ամենեքեան անդուստ վայելեալք, ցնծալից լինէին. որ եւ այժմ ոչ է ամենեւին ի բաց խափանեալ, թեպէտ եւ խանգարիչն Իսրայէղի տգոր եւ կնաստ զօրեղութեամբն նկրտի խափանել: Եւ եթէ առ ի վնաս մեզ է յիշել զփրկչական մկրտութեան ճառս, թերեւս չէր իսկ մկրտեալ Քրիստոսի: Դարձեալ՝ թէ ծածկել զհոչակեալն Յորդանան խորհուրդ մեզ տնօրինէ, մեք ընդէ՞ր դիմեալ

անկանիմք առ նոյն: Հի՛մ եւ զգործեցեալն 'ի Քրիստոսէ պատմագրութեամբս մեզ ետուն աւետարանագիր սուրբ հարքն: Զմէ՛ եւ Հայր եւ Հոգին Սուրբ 'ի վերայ ջուրցն նմա վկայեալք՝ ոմն ձայնիւ եւ ոմն երեւմամբ, զեակցութիւնն յայտ առնելով: Է՛ր աղագաւ եւ կցուրդս գեղեցկանուագս զմկրտութեանն բանից յօրինեցին երանելիքն մեր վարդապետք: Այլ ուրեմն անտես եւ անլուր ճշմարտութեանն սիրէ լինել անբան յամառութիւն:

Թ

ԱՌ այսոքիւք են ոմանք դարձեալ, որք 'ի սուրբ քառասներորդս պահոցն, զշաբաթ եւ զկիրակէ օրն ընդ տրտմութեամբ եւ ընդ ապաշխարութեամբ արկանեն, որպէս եւ զայլ եւս հինգ աւուրսն զանցեալս: Ոչ տան թոյլ զփրկչականն 'ի նոսա կատարել զպատարագ. առ երեսս առաքինութեան կեղծաւորին լինել ջատագովք, եւ սրտիւք 'ի չարաչար աղանդաց կործանին խորխորատս: Փառաւորագունիս այսորիկ միաշաբաթուս աւուր՝ մեծ է եւ դժուարադիտելի յոյժ խորհուրդ: Զի զանճառելի խոստացելոց կենացն յղանայ 'ի միջի մերում զճշմարտութիւն: Յայսմ աւուր Քրիստոս զմահ խափանեաց, ընդ ինքեան 'ի մեռելութենէ զմարդկայինն վերածելով բնութիւն: 'Ի սմա եւ Հոգին Սուրբ առաքեալ 'ի Հօրէ, զանմերկանալին մեզ զգեցոյց մխիթարութիւն: 'Ի սմին աւուր եւ զերկրորդն իւր խոստացեալ է առնել Քրիստոսի յաշխարհ զգալուստն. յորում հրեշտակապետացն ուժգնակի հնչեալ լինին փողոցն ձայնք. զոր մարգարէն աւագափող զնա անուանէ, այս ինքն վերջին եւ մահալոյժ եւ կենսառաք ձայն: 'Ի սմա եւ հասարակաց մեր բնութիւն 'ի բաց դիցէ զորս 'ի պատուիրանագանցութենէն երարձ՝ զբեռինս մեղաց, մահու եւ ապականութեան: Յայսմ աւուր բանան 'ի նախահօրէն մերմէ աղիւեալ դրունք դրախտին, բոցայինն 'ի բաց երթեալ 'ի նմանէ սուր, եւ փեսայն ընդ ինքեան 'ի ներքս 'ի լուսեղէնն տանի յառագաստ զհարսնացեալն իւր եկեղեցի: Եւ ընդ գիշերոյ չարալծեալս այս մերկանայ 'ի մէնջ զգալի լոյսս արեգական եւ լուսնի, 'ի բաց դնելով զղամպարունակ պայծառութիւնն. զի Տէր ինքնին եղիցի մեզ լոյս մշտնջենական, եւ փառք նորա մեզ փոխանակ տուրնջենային լուսոյ:

Եւ զի սահմանաւ դուն ինչ 'ի վերայ սորա ասացից, սա է նախագոյակ լուսոյն ծնօղ, եւ սկիզբն զեակսս գոյացուցանողացն աւուրց: Սա է առ երկս զիւրն կոչօղ ճարտարապետ եւ առ հանգիստ: Սա է, որ զլուսոյն արարիչ 'ի խաւարէ մեզ լոյս ծագեաց եւ ծագեցէ: Սա է անմահութեան պտղոյն պտղաբերիչ: Եւ զի այսպէս մեծագոյն է սա եւ մեծամեծաց իրողութեանց պարունակօղ, յիրաւի ըստ գերակայ իւրում ճոխութեանն՝ զառաւելագոյնն 'ի մէնջ պահանջէ պատիւ: Եւ նախ քան զայլսն՝ զառանձնական զիւր ինքեան զիսկագոյնն եւ զհարազատագոյնն, առանց որոյ ոչ անուն եւ ոչ փառք առ սա ասասցին. զառ 'ի յերկնից ասեմ իջեալ կենսատուն կերակուր, զնորն ուխտ եւ նորոգօղն զմեզ 'ի մեղացն եղծմանէ: Այլ եւ յերկրաքարշական զբօսանաց անտի դատարկանալն մեր եւ զուարթագին իրօք 'ի վերայ ելանել ողբալեացն՝ պատուոյն սորա է առաւելութիւն. զի ազատ յամենեցունց յայսցանէ տրտմագին եւ տաժանաւոր իրաց՝ զուրախացուցանօղն զմեզ հաւատամք գոլ զերկիր:

Երկուք են որ յափշտակելոց են զմեզ տեղիք, եւ զուզապէս միմեանց ընդդիմադրեալք. երկոցունցն՝ ոչ միայն ի միտս, այլ եւ առ երեսս բարեպաշտից կերպացեալ ձեւանան

երեւմունքն: Զմիոյն հընգեակ աւուրքք նշանակեմք գնմանութիւն. քանզի եւ հինգ անուանս 'ի գրոց ուսաք գոլ գտանջանարանացն. հուր, արտասուս, կրճումն, խաւար, որդն: Եւ երկուք են աւուրքք, որ զհանդերձելոցն առ մեզ նկարագրեն բարութիւնս. որպէս եւ զերկուսս զայսոսիկ լուաք լինել արդարոցն բնակութիւն. զերկինս եւ զորախտն: «Ծագեացեն իբրեւ լուսաւորք յերկնի» Տէրն ասէ. եւ «Այսօր ընդ իս ես 'ի դրախտին» ցաւագակն ասէր: Եւ սոցա երկոցուն վախճան խորհրդոց՝ առ հանգիստ եւ ոչ առ տանջանսն զմեզ հրաւիրեալ ձգէ. միայն թէ զգուշանայցեմք, 'ի չափաւորագունիցն՝ ոչ յանչափիցն ելանել սահման: «Ճանապարհ զարքունի դնասցես, ասէ, մի՛ խոտորեցիս մի՛ յաջ եւ մի՛ յահեակ»:

Որ առ պատուիրանադրեալն ոչ ձգտի հասանել կանոն, նա յահեկակողմանն դանդաչէ խոտորեալ ճանապարհի. իսկ որ յառաւելագանցն նկրտի հրամայեցելոցն հասանել, զաջակողմանն այնպիսին տենչացաւ գտանել զխոտորումն: Մինն յանդգնաբար յապաշխարութեան հոսելով վտանգս, յառաւել պրնդութենէն յանյուսութեան ընկղմի խորս: Եւ մեւսն անչափաբար ընդարձակեալ, թողութեանն յուսով զբովանդակ զերկիւղին 'ի բաց լուծանէ զկապ: Իսկ որ յերկաքանչիւրոցն զանգիտեալ հրաժարիցէ ծայրայեղ խոտորմանց, միջին իմն արդարակ եւ անստերիւրող ճանապարհաւ բերիցին: Յորմէ ոչ փոփոխեցի նախահարցն հաստատեալ սահմանք. այս ինքն՝ ոչ տէրունականն աւուր զապաշխարութեանն 'ի վերայ անել զնսիր, եւ ոչ նմանօրէն սմա զծումականսն դատարկացուցանել եւ փափկացուցանել զաւուրս: Եւ ոչ դարձեալ յառգերագանցագոյնն սոցա ումեք վերանալ ելանել, որպէս թէ ընդ անգործութիւն եւ ընդ բերանալուծութիւն խառնել եւ զքնոյն խորութիւն եւ զգինեճանութեանն որովայնամոլութիւն. իսկ 'ի տրտմականսն՝ ծանրաբեռնութեանն 'ի ներքոյ դնանիլ տկար բնութեանս. մարմնասպան լինելով յաւետ քան թէ ախտասպան եւ 'ի կքել մարմնոյն՝ գտանել հոգւոյն զվիատութեանն տարակուսանս:

Բայց խնդրէ ընդունել զպատիւն իւր փրկչականս այս մեծ օր՝ յերեկորեալ շաբաթուն մինչեւ ցերեկոյ մեաշաբաթուն: Քանզի մինն՝ հիմն 'ի ներքոյ անկեալ դնի պատուականագունիս այսմիկ աւուր, եւ մեւսն աւարտ 'ի վերայ եկեալ՝ բովանդակի: Զի այսանակ ճոխագունիցն վերջոյ եւ առաջոյ պատուադիրքն յաճախեն զփառս: Այլ առաջինքն մեր եւ մինչեւ ցառաւօտ երկշաբաթոյն ոչ լուծանէին զհանգստեանն կապ: Այլ որ շաբաթուս երեկոյ՝ կարգ պաշտաման սրբոց մարտիրոսաց 'ի սմա կատարի. իսկ ծունր ոչ կրկնի, եւ ոչ զգործոյն ունի խոնջութիւն: Քանզի միջասահման իմն երեկորինս է ժամ տուրնջեան եւ զիշերոյ. տիւն մինչեւ 'ի նա յանգեալ, դադարումն ընդունի. իսկ զիշերն 'ի նմանէ յառաջ հաւեալ, զիւրն աճեցուցանէ սահման: Սակս որոյ եւ երկոցունց մասնաւորաբար եւ հարագատասցի սա, այս ինքն տուրնջեան եւ զիշերոյ, եւ օտարացեալ գտցի: Այսորիկ ազագաւ ընտրեցին ոմանք զայս դնել երեկորեացոյ այդոցիկ, եւ զայս ինչ եւ զայս բառնալ. իսկ այլք զառ 'ի նոցանէ թողեալսն բերել, եւ զբերեալսն 'ի բաց տանել:

Ժ

ԲԱՅՅ արժան է ոչ միայն քրիստոսեան պատարագան եւ կերակրափոխութեամբ եւ անաշխատ հանգրստեամբ պատուել զօրս զայս, այլ եւ զբոլոր նախադասեալն սմա պարտ է աղօթիւք յուղարկել զգիշեր: Քանզի զիշերս այս, որ առ միաշաբաթիս

լուսանայ, եղև յարուցողին զմեզ Քրիստոսի յարութեան ժամանակ: Վասն որոյ լինելոց է եւ համաշխարհականն 'ի նմին գիշերի յարութիւն: Իսկ եթէ ո՞վ ոք 'ի բազմացն իցէ կամ գիշերն այն, կամ գիշերոյն այնորիկ ժամ, յորում զմեզն է հանդերձեալ նորոգել Քրիստոս, այս ծածկեալ է յամենեցունց. զի եւ Քրիստոսին ոչ բացայայտեալ եղև յարութեանն ժամ: Եւ յաղագս այսորիկ յերեկորեայ շաբաթուն մինչև 'ի լուսանալ միաշաբաթուն սպասել եւ ակն ունել արժան է, զյաւիտենականն զգենուլ կենդանութիւն, լուծեալք 'ի կապանաց աստի մահու: Չայս եւ Տէրն զմեզ յաւետարանի անդ զգուշացուցանելով ասէր. «Արթուն կացէք, զի ոչ գիտէք յորում ժամու Տէրն ձեր գայցէ. յերեկորեալ յ, թէ 'ի մեջ գիշերի, թէ 'ի հաւախօսի, եւ թէ յառաւօտին»: Չսկիզբն եւ զվախճանն 'ի ներքս ածելով, զբովանդակ գնորայն նշանակէ մասունս լինել արթնութեանն: Եւ զի մի՛ զարթնութիւնն ընդ կենցաղականաց իրիք թուիցի չարախառնել ասացեալ զբօսանաց, յարէ առ նոյն ասելով. «Արթո՛ւն կացէք, եւ աղօթս արարէք»: Եւ ցուցանէ երկոցունցս այսոցիկ հանդիպել շահաւորութեանց, որք հսկմամբ եւ աղօթիւք զբոլորագիշերս զայս մեծարել բաղձացան. 'ի վտանգիցն ապրել, եւ անճառելեացն հասանել պարգեւաց. «Արժանի լինիցիք, ասէ, զերծանել 'ի նեղութեանց անտի՝ որ գալոցն է, եւ կալ առաջի որդւոյ մարդոյ»:

Իսկ զորս 'ի միջի անդ յիշէ իսկզբանն եւ կատարածի, այս ինքն զմիջագիշերն եւ զհաւախօսն, զայս գտանենք յասացելոց աստի յայտնել միտս: Կարճեալ արգելու զնոսս, որք միանգամ զերեկոյս զայս կամ քնոյ՝ կամ արբեցութեան մասն վիճակեալ հանիցեն: Զի երեկանիրհասերն զմիջագիշերն հրաւիրէ լինել իւր արթնութեան ժամանակ. իսկ այն՝ որ զգիշերոյն սկիզբն ընտրեաց առնել արբեցութեանն սկիզբն, հարկաւորաբար այնպիսին հանգուցանիցէ քնով զաւելորդն իւր տքնութիւն 'ի հասարակ գիշերի. իսկ զանգոյս քնոյն թմբբութիւն՝ հաւուն յանձնեցէ ձայնի, յինքենէ 'ի բաց փարատել: Այլ այն որպէս զիարդ եւ իցէ, ըստ երկաքանչիւրոցն իմացեալ դատողութեանց՝ զմի եւ զնոյն յայտնէ զճշմարտութեան իրակութիւն: Այս ինքն զերկնային զուարթոցն բերել զնմանութիւն, յաստուածայնում յայսմիկ գիշերի հսկել, եւ անընդհատաբար առ Աստուած յերկինս 'ի վեր առաքել զփառաբանութիւն յերեկորեայ, եւ մինչ 'ի ծագելն արեգական: Այլ եւ հանդերձ յոտանաւորութեամբ առանց ծունր կրկնելոյ կատարել զասացեալսս, ըստ նորին իսկ տեառն հրամանի. «Եղիցին, ասէ, գօտիք ձեր պնդեալ ընդ մեջ, եւ ճրագունք լուցեալք. եւ դուք նմանեալք մարդկան՝ որ ակն ունիցին տեառն իւրեանց, թէ ե՞րբ դառնայցէ 'ի հարսանեաց. զի յորժամ գայցէ եւ բախիցէ, վաղվաղակի բանայցեն նմա: Երանի՛ իցէ ծառայիցն այնոցիկ, զորս եկեալ Տէրն գտանիցէ արթուն»:

Այլ եւ զօրինադրեալս մեզ զայս ինքեամբ յանձն էառ կատարել Քրիստոս, յորժամ ելեալ 'ի լեառն զգիշերն ամենայն 'ի գլուխ զաղօթսն հանէր: Թուի թէ 'ի սմին իսկ 'ի գիշերիս յայսմիկ յօրինակ մեզ վարդապետելով զայս առնէր. վասն զի ոչ ասի յաղօթելն՝ թէ եղ ծունր, որպէս 'ի մատնութեանն գիշերի գրեալ է, թէ «Անկաւ 'ի վերայ երեսաց իւրոց, եղ ծունր եւ կայր յաղօթս»: Եւ անդ զկնի հրամայելոյն, թէ «Չսկեցէ՛ք եւ աղօթս արարէք», եւ զքնոյն հրաման 'ի ներքս ածեալ յաւելոյր. «Ննջեցէ՛ք այսուիտեւ, ասէ, եւ հանգերուք». զոր եւ յետ այնորիկ ասէր. «Օ՛ն արի՛ք գնացուք աստի». . . . (). . . թեան, եւ 'ի սպառելն նորա, ընդ նմին եւ նա անցեալ 'ի բաց գնայ մղեղեալ եւ լուծեալ: Եւ սակայն եւթնպատիկ սպառնայ շեռուցանել, թերեւս զի կիզուլ կարացէ զեթնեական՝ որ 'ի մեզ հոգեկան շնորհքն, եւ խափանել զհանգստական շոգոյն խորհուրդ, որ եւթներեակ եւ յիսներեակ աւուրքք եւ ամօք զաշխատութիւնն 'ի

բնութենէս լուծանէ: Յաղագս որոյ պարտ է մեծաւ զգուշութեամբ այսմիկ տանել հոգ, զի մի՛ ըստ բանիցն սպառնալեաց՝ եւ զգործոցն ընդունիցիմք զփորձ. յորժամ ոչ զոգեկանն՝ որ յառաքինութենէն է՝ պինդ պահիցենք զազատութիւն, անփոյթ առնելով զառ 'ի մեղացն պարգեւեալ մեզ հանգիստ: Ընդ ձեռն որոյ եւթնպատիկ, որ իրաւապէսն դատի, զմարմնականն 'ի ծոցս մեր հատուցանէ տանջանս. գերելով եւ 'ի հնոց արկանելով չարաչար, եւ կիզանող ախտիցն մատնեալ բարեդոնական աներեւոյթ գորոզին:

Եւ յաղագս այսորիկ օր ըստ օրէ յամենայն աւուր յառաւօտինսն, հրեշտակային իմն զոգցես թէ ազդմամբ՝ 'ի թառամեցուցանօղ քնոյն ընդօստուցեալք, զնոյն գերից մանկանցն 'ի բերան առնելով նուազեմք զօրհնութիւն, հանդերձ խոստովանութեամբ եւ զոհաբանութեամբ ասելով. «Օրհնեալ ես Տէր Աստուած հարցն մերոց»: Հարս՝ ըստ հաւատոյն որ առ Աստուած՝ զվախճանեալսն անուանելով. եւ վասն զի վերստին զառաջին զիշխանական պատիւն յարմարագոյն է զգենուլ այնմիկ՝ որ զղջմանն հրով զինքն հալել զիտիցէ եւ որպէս երկնային ցօղով՝ արտասուացն թորմամբ լոզանալ եւ մաքրել: Յաղագս այնորիկ ապա եւ հանրականացոյ համարձակի հրաման տալով երկնայնոց եւ երկրայնոց արարածոց 'ի փառաբանութիւն կանխել Արարչին, ասելով, «Օրհնեցէ՛ք ամենայն գործք Տեառն զՏէր»: Քանզի զոր մանկունքն յայնժամ 'ի փրկութենէ անձանցն ծանուցեալք առ իւրեանս զՓրկիչն, իբր առ երկին 'ի հնոցն վերաձայնեալ կոչէին զարարածս յօրհներգութիւն նմա, ըստ նմին եւ մեք՝ իբր անդամք մարմնոյ նորա 'ի վերայ մեր եւ 'ի մեզ բերելով զգլուխն, մեծագոչ հնչմամբ աղաղակեմք 'ի յընդհանուր ամենայն արարածոցս տեսակս, ասելով. «Օրհնեցէ՛ք ամենայն գործք Տեառն զՏէր»: Որպէս թէ ազատացեալք մեք 'ի ծառայութենէ մեղացն զղջմանն հրով, ազատութեանն մերում հաղորդք լինելով, եւ բոլոր գոյացելոցն տեսակք՝ հարկաւորին ամենայն իրօք ընդ մեզ եւ նոքա գոհացողք եւ բարեբանիչք լինել այնմիկ, որ ազատէն զամենեսեան:

Արդ այս որպէս զիարդ եւ իցէ. զայս մեզ ուսուցանէ, թէ պարտ է մեղուցելոցն՝ նախկին արդարանալ ապաշխարութեամբ, եւ ապա իշխել եւ հրաման տալ արարածոց: Յառաջագոյն ասել, «Մեղաք անօրինեցաք». եւ ապա ասել «Օրհնեցէ՛ք ամենայն գործք Տեառն զՏէր»: Դարձեալ թէ «Ողորմեա՛ ինձ Աստուած ըստ մեծի ողորմութեան քում. ըստ բազում գթութեան քում քաւեա՛ զանօրէնութիւնս իմ,, : Եւ ապա համարձակել եւ վերաձայնել, թէ "Օրհնեցէ՛ք զՏէր յերկնից, օրհնեցէ՛ք զնա 'ի բարձանց,, : Եւ եթէ ընդէ՛ր երկիցս անգամ զնոյնս բարբառի. յաղագս վերջացելոցն 'ի նախաժամանողացն. զի զորս ծուղութիւնն զրկեաց յառաջնումն, յերկարելովն վայելեցցեն յերկրորդումն: Եւ այս յաղագս Հարցինն եւ Գործոցն, Ողորմեցին եւ Տէր յերկնեցոյն:

Իսկ ապա յետ այսորիկ զհրեշտակայինն ձայն միաբանաբար նուազել. որպէս թէ ապաշխարութեամբ զինքն մաքրեալ, եւ երկնային յօրինուածով հաստատեալ երգաբանէ: Եւ այն՝ որ յառաջագոյն զայս ամենեցուն հասարակապէս հրամայէր օրհնել զԱստուած, այժմ թողլով զզգալիսս եւ զնիւթեղէնսս, վերաթեւեալ ելանէ յանմարմնականացն դադարս. եւ ընդ նոսա զիսաղաղասիբելն առ միմեանս եւ զզուգաբնակն լինել երգակցէ, ասելով. «Փառք 'ի բարձունս Աստուծոյ, եւ յերկիր խաղաղութիւն, 'ի մարդիկ հաճութիւն»: Եւ վասն զի հանեալ կարգեաց զինքն մտօք ընդ զուարթնոցն պարակցութիւնս, ապա ըստ նոցա իմն կարգին ձեւանալով, սկսանի այնուհետեւ աստիճանաւոր պատուովք զնախապատուելին բարեպաշտել. յառաջ

մատուցանելով նախկին զփսադուն, եւ զկնի նորա հետեւեալ ըստ կարգի սարկաւագն. յետոյ ապա իբրեւ զվեհագոյն՝ գերաստիճանեալն 'ի նոցանէ եպիսկոպոսն: Որպէս թէ 'ի ստորուստ 'ի հրեշտակական դասուէ առ երիս երիս դասս անմարմնոցն զմի մի կշռեալ յեկեղեցականացն, վերոտնելով առ սակաւ սակաւ երթալ հաւանել մինչեւ 'ի թագաւորական գահոյսն. ուրանօր սրովբէիցն եւ քրովբէիցն ճոխացեալ պարէ բազմութիւն: Յաղագս որոյ եւ զերեքսրբեանն խառն ընդ նոսա միաբանական ձայնիւ սկսանի նուագել: Եւ այսպէս ապա զԱրեւագալոյն ըստ դասուց վերաձայնելով զսաղմոս կատարեն:

Արդ են թանց սորա առաւօտին ասացեալ սաղմոսքն թուով վեց. զուգաքանակ առ 'ի մեզ տպաւորեալ զգայարանաց: Զերկուսն ապաշխարութեան եւ աղօթից, սակս 'ի ողբաձայնեալ հոգեկան մասինն՝ որ ընդ աղախնացելոցն որ 'ի մեզ դաշնաւորեցաւ հեշտութեամբ ճաշակելեաց եւ հոտոտելեաց: Իսկ չորքն 'ի նոցանէ՝ պարզաբար առ 'ի նուագերգութիւնսն առեալք. որպէս թէ 'ի քառից աստի գեղեցկաձայնեալ 'ի տեսանելեաց եւ 'ի լսելեաց, 'ի խօսարանաց եւ 'ի շօշափելեաց: Քանզի երկուքս 'ի սոցանէ իմաստասերք անուանին. իսկ զմինս՝ արբանեակ բանի եւ սպասաւոր խոհականութեան կոչէր Հերակղիտոս, զլեզու: Իսկ ձեռք առ հնարագիտութիւնսն հպելով, արարչականք անուանին. բայց առաւելագոյն 'ի պէտս օգնականութեան ներկազմեալք եւ յարառոցեալք: Զի զոր լեզուով ազդմամբ՝ լսելեաց մատուցանէ զբանն, զնոյն սա տարբար տեսանելեաց առաջի դնէ: Եւ պարտ է ուսումնասիրացն եւ խոհականագունիցն՝ նուագարանօք քնարահարու լինել երաժշտական հոգւոյն. այլ եւ զբոլոր գոյացելոցն հնչեցուցանել ձայնից տեսակս: Եւ այս մինչեւ ցայս վայր:

ԺԵ

ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԵԿՈՐԻՆ ՊԱՇՏԱՄԱՆՆ

ԻՍԿ երեկորին աղօթիցն հաւաքումն այսպիսաբար յինքեան ունելով զեկուցանէ մեզ միտս: Վասն զի 'ի զանազան տուրնջենային տաժանմանց անտի աշխատեալ եւ խոնջեալ լինի մարդկայինս կազմած, եւ խնդրէ անդուստ իբր 'ի ծանրակիր ինչ բեռանց գերծանել, եւ գիշերային անկողնացն պատրաստութեամբս հանգչել եւ զօրանալ: Նախկին՝ մատուցեալ ասէ ցԱստուած. «Խոնարհեցո՛՛ Տէր զունկն քո եւ լո՛ւր ինձ, զի աղքատ եւ տնանկ եմ ես»: Հայեաց Տէր, ասէ, յաղքատութիւն եւ 'ի տնանկութիւն բնութեանս, թէ զորպիսի՛ս եւ զորքանս զբօսանաց եւ զբաղմանց սաստկութիւն յայգուէ մինչեւ յերեկոյ միալուծ ձգեալ բերեմ: Եւ վասն զի պատճառ այնոցիկ զպատրանս բանսարկուն սատանայի գիտէ. «Աստուած, ասէ, անօրէնք յարեան 'ի վերայ իմ. եւ ժողովք հզօրաց խնդրեցին զանձն իմ»: Եւ ցուցանէ՝ թէ 'ի պատուիրանապահութենէն իմմէ զչարեալ, եկն 'ի խարդախել եւ 'ի խաբել զիս. «Խորհեցան խափանել, ասէ, զգնացս իմ. թաքուցին ամբարտաւանք որոգայթ ինձ: Լարս ձգեցին որոգայթ ոտից իմոց. շուրջ զշաւղօք իմովք եղին ինձ գայթակղութիւն»:

Ապա զմտաւ ածեալ՝ թէ եւ ոչ մի ինչ իրօք զորոգայթս զայս փշրել կարիցեմ, եթէ ոչ այնուիկ՝ որով գթասիրեալ երկնային Հօրն, փրկանաւորեաց զմեզ արեամբ միածնին իւրոյ, զնոյն եւ մատուցեալ յիշեցուցանէ. զոր յընդերեկս աւուրն ուրբաթոս զանապական մարմինն իւր 'ի հաճոյս Հօրն Որդին միածին պատարագեաց: «Ուղղեցին, ասէ, աղօթք իմ որպէս խունկ առաջի քո. համբարձումն ձեռաց իմոց

պատարագ երեկորի»: Այսուիկ ուրախարար գոհագործութեամբ ապրեցուցես զիս յորոգայթ յայսմանէ, որ թագուցաւ ինձ 'ի գայթագորութենէ գործողին զանօրէնութիւն: Եւ վասն զի զիտէ, թէ ներկայ ամանակիս գիշերային հանգիստս՝ զապականութեանս ոչ կարէ յինէն մերկանալ զբռնութիւն, եթէ ոչ վերջնումն այնմիկ ապականահալած եւ մահալուծող գիշերին երթեալ հանդիպանամ, զսոյն եւ ընդունել հայցէ 'ի նմանէ, 'ի յանգումն անձեռն զերեկորին զկարգեալ սաղմոսսն. «Հանցես, ասէ, 'ի բանտէ զանձն իմ, եւ գոհանամ զանուանէ քումմէ»: Բանտ՝ զկեանս աշխարհիս անուանէ. եւ հանելն 'ի սմանէ՝ առ հանդերձեալ աշխարհին կեանս զելանելն ասէ. վասն որոյ եւ 'ի վերայ բերէ, թէ «Ինձ համբերեն արդարք՝ մինչեւ հատուցես ինձ»: Թէ եւ վասն իմ ոչ փութացուցանես հատուցանել զխոստացեալ քո զարքայութիւնն, զարդարոցն ընդ միտ անցես զյապաղումն. զի եւ նոքա մեզ մնան ընդունել զաւետիսն:

Զկնի որոյ ապա զճրագացն նուագեն զկցուրդ, որպէս թէ 'ի տասներորդ ժամէ աւուրն սկիզբն արարեալ աղօթիցն, արեգականն լուսով մինչեւ ցայնժամ լինին պայծառացեալ. իսկ ապա զերկրորդն՝ որ աղօտաճաճանչն է՝ 'ի ներքս անձեռն լոյս, մանաւանդ թէ փոխանակ զգալի լուսոյն՝ ճառագայթիք զսրտին խնդրեն լուսաւորել զաչս: Եւ վասն զի ընդ ձեռն բանից՝ յանմարմնականացն մտօք սլացեալ ելանեն 'ի բնակութիւնս, ընդ նմին եւ բարեձեւանալ ցանկասիրեն: Նահապետական նախագահութեամբ ձեռնարկեն զնախապատուելին պատուել. եւ զոր ինչ արարին յառաւօտին աղօթսն, զնոյն կարգ եւ աստ յառաջ առնլով, 'ի սաղմոսողոգէն եւ 'ի հրեշտակական դասուէն սկսեալ՝ տանին յանգել յեպիսկոպոսսն եւ 'ի քրովբեական դասն. ընդ որս եւ զերեքսրբեանն զուգաձայնեալ՝ երգակցեն զսրբասացութիւն: Եւ այսպէս զհանգստեանն նուագելով զսաղմոս, արձակեն:

Արդ չորք են ընդ ամենայն երեկոյին աղօթից սաղմոսք, առանց հանգրստեան սաղմոսին. թերեւս ըստ չորից տարերացդ, որ 'ի նիւթականումս մեր գտանի մարմնի: Զի զվեցն, որով իմանալի հոգին միջնորդէ ըստ զգայարանացն, յառաւօտին աղօթիցն յիշեցաք սաղմոսս. եւ չորք եւ վեց գումարին 'ի տասն, որ է առաջին կատարեալ թիւ 'ի միակէն սկսեալ, եւ կատարելագունից թուոց սկիզբն. եւ զուգաթիւ 'ի ձեռն Մովսիսի տերունեան աւանդեալ օրինացն: Այլ եւ բնականագոյնք, որովք զուգիւք ներգործել բնաւորեաց առաջնորդականն որ 'ի մեզ միտք. աչօք, ականջօք, ոնգամբք, բերանով եւ ձեռօք: Բայց եւ բանական մակացութեանն սովաւ բովանդակին հնարք: Քանզի մի ըստ միոջէ համօրէն տասն թուով սահմանեցին զտեռականագոյն զեակացն սեռս: Է եւ եռանգիւնի, 'ի միակէն առ չորսն վերանալով. ա. բ. գ. դ. բաղկացուցանէ զտասն: Եւ այս մեզ յաղագս թուոյ քառակի եւ միակի, որովք առաւօտին եւ երեկորին աղօթք ասացեալ եղեն:

ԺԶ

ԲԱՅՅ արդ այսոցիկ այսքան բաւական լիցի, սակաւս ինչ 'ի բազմաց նշանակելով, յոլովիցն 'ի գիտութիւն անձել կամեցեալ: Վասն զի եւ չէ իսկ առաջիկայս մեզ զստեղծեալն հակաճառութեամբ տարօրէն սովորութիւն, այլ կանոնական սահմանադրութեամբ ըստ իւրաքանչիւր գլխոց՝ զհիմնացեալ զանկարգութիւնն քակել եւ 'ի բաց հանել յեկեղեցոյ Աստուծոյ, եւ փոխանակ նոցա զբարեվայելուչսն եւ զօգտակարագոյնսն 'ի տեղուջն արձանացուցանել:

ԺԷ

ԱՐԴ որովհետեւ 'ի միասին հրաւիրեալ գումարեաց զմեզ աստուածային տեսչութեանն հրաման, որք միանգամ հաղորդք եմք միմեանց առ Աստուած խոստովանութեամբն, այլ եւ սիրով առ իրեարս եռացեալք, ոչ ինչ արգելու զառաջի արկեալսս 'ի գլուխ բերել մեզ հոգեւորական ջան: Քանզի եւ զայս 'ի մենջ պահանջէ՝ որ հաւատացն 'ի մեզ զվերակացութեանս այսորիկ շնորհ. շուրջ գալով միշտ, տեսանել հոգաբարձութեամբ զհօտ Քրիստոսի, զոր պատուական արեամբն իւրով փրկեալս ազատեաց. եւ յամենայն հարուածոց բանսարկուին բժշկեալ, առողջս եւ անարատս ինքեան յօրինեաց մարմին, զբոլորեցուն զանուանս գրելով 'ի դպրութեան կենաց: Զի մի՛ գուցէ, որ առ մահն զմեզ ածէ, 'ի վերայ եկեալ ծուղութեանն քուն՝ յափշտակել համարձակութիւն տայ զհօտս հանդերձ հովուան աներեւոյթն գազանի. որ յամենայն ժամ շուրջ գայ, եւ խնդրէ կլանել՝ զորս եթուքն. եւ գտանիցիմք եղեալ պարտականք արեան անձանց եւ յանձնեցելոցս: Այլ պարտ եւ արժան է հանապազօր վարդապետական մեր բանին ամրացուցանել զառողջսն, եւ վիրաւորեցելոցն զբարեգործութեանն հրաման տալով 'ի վերայ բերել սպեղանիս. որպէս զի հնար լիցի ամենայն անձին Երրորդութեանն երկրպագուաց ժառանգել զերկնից արքայութիւնն 'ի Քրիստոս Յիսուս 'ի Տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

.....

ա. ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ կամ քահանայ կամ սարկաւազ կամ ով եւ իցէ յուխտէ եկեղեցոյն, յարբեցութեան գտեալ՝ մի՛ իշխեսցէ պաշտել զկարգն. մինչեւ աւուրս ընդ մէջ արարեալ, սրբեսցէ զինքն ապաշխարութեամբ, պահովք եւ աղօթիւք եւ ապա համարձակեսցի մատչել 'ի կարգն իւր եւ 'ի հաղորդութիւնն: Իսկ եթէ յամառեալ 'ի նմին որկորսրտութեան յամեսցէ, լուծցի՛ :

բ. Աշխարհական ոք զնոյն առնելով, մի՛ իշխեսցէ առանց զղջման եւ ապաշխարութեան հաղորդել. ապա թէ 'ի նմին զեղիութեան մնացեալ յերկարեսցէ, որոշեսցի՛ :

գ. Ոչ է արժան յաւուր շաբաթու եւ կամ ճրագալուցի գատկին պսակադիրս առնել, զի սուրբ աւուրք յարութեանն առաջի կան. յորս պարտ է աղօթել եւ հսկել, եւ հոգեւորական կարգօք մխիթարել զանձինս, եւ ոչ մարմնական զեղիութեամբ զսուրբ աւուրցն խորհուրդ արհամարհել եւ ընդ ոտն հարկանել: Իսկ եթէ ոք գտցի զայս արարեալ, պսակն անվաւեր լիցի, եւ պսակադիրքն ընդ պատժօք եղիցին, մինչեւ ապաշխարեսցեն. եւ եպիսկոպոսին տեսեալ, որպէս եւ կամեսցի՝ մարդասիրեսցէ 'ի վերայ նոցա:

դ. Ոչ է արժան, յորժամ առ վաղիւ պսակ ընդունելոց են, յերեկորէն ժողովս առնել եւ արբենալ եւ զեղիսել. այլ պարկեշտութեամբ եւ աղօթիւք արժանի առնել զինքեանս պսակին օրինութեան եւ աստուածային հաղորդութեան: Ապա եթէ ոք գտցի զայս արարեալ, քահանայն զօրն 'ի բաց փոխեսցէ, եւ որպէս ասացաքն՝ յայլում աւուր հրաման տացէ զգուշութեամբ եւ արժանաւոր կարգօք պսակիլ եւ հաղորդիլ օրինացն:

ե. Ոչ է արժան 'ի սուրբ քառասներորդս զատկին եւ մինչեւ 'ի սուրբ պէնտակոստէն հարսանիս առնել, եւ զաւուրցն խորհուրդն թշնամանել. զի ամենայն օր կիրակէ է, եւ 'ի նոսա կատարի աստուածային խորհուրդն:

զ. Արժան է 'ի սուրբ քառասներորդս պահոցն՝ յաւուր շաբաթու եւ կիրակէի պատարագ մատուցանել ահիւ եւ երկիւղիւ, ըստ սահմանելոյ սրբոց հարանցն յամենայն ժողովս իւրեանց: Իսկ եթէ ոք հակառակեալ ընդդիմացի մերում հրամանիս, կամ բանիւ կամ գործով, թէ ուխտաւոր է՝ լուծցի՝, եւ թէ աշխարհական՝ որոշեցի՝:

է. Այլ վասն պահելոյ եւ լուծանելոյ զշաբաթ եւ զկիրակէ 'ի սուրբ քառասներորդս պահոցն, այս յիրաքանչիւր կամս թողեալ լիցի. միայն գոհանալով զԱստուծոյ առանց խղճի եւ հակառակութեան, առանց բամբասելոյ զընկերն, գոր կամեցի արասցէ հանդերձ պարկեշտութեամբ. երկոքին ընդունելի են առաջի աստուծոյ, եւ յաւանդութեան եկեղեցւոյ Քրիստոսի:

ը. Արժան է եւ զհացն՝ անխմոր, եւ զգինին՝ անապակ հանել 'ի սուրբ սեղանն, ըստ աւանդելոյն մեզ սրբոյն Գրիգորի. եւ ոչ խոնարհել յայլ ազգաց քրիստոնէից յաւանդութիւնս: Զի սուրբ Լուսաւորիչն՝ յօրինականէն բերեալ զայս, առաքելաբար հրաման ետ կատարել իւրոց վիճակելոցն. որպէս եւ զաղն օրհնութեան յապագացն զենմունս խառնել, եւ ըստ կարգի դէտացւոցն՝ ազգաւ սեպհականել զեկեղեցւոյ շնորհ. եւ մեզ 'ի նմին պարտ է յարանալ, եւ չթողուլ ի բաց, եւ չառնել նորաձեւս ինչ:

թ. Պարտ եւ արժան է զսուրբ միւռոնն, այս ինքն զեւղն անուշահոտութեան, հայրապետին օրհնել. եւ իւրաքանչիւրոց եպիսկոպոսացն միանգամ 'ի զատկին հինգշաբաթին օր, որպէս եւ հրամայեալն է: Եւ քահանայիցն 'ի նոցանէ ընդունել, եւ օծանել նովաւ զսեղանս եւ զեկեղեցիս եւ զխաչս. առ մկրտեալսն մատուցանել միայն յորդեգրութեանն օծումն, որ յետ մկրտութեանն լինի. եւ յայլ 'ի պէտս օծման մի՝ խառնեցէ զնա, եւ մի՝ ընթեամբ յանդգնեցի օրհնել քահանայն:

ժ. Պարտ եւ արժան է զմկրտութեանն ձեթ՝ քահանային օրհնել մի ըստ միոջէ ընդ մկրտելն, ըստ բաւականի ժամուն պիտոյից. եւ նոյնժամայն առ մկրտեալսն մերձեցուցանելով՝ զօրհնեալն սպառել, եւ մի իշխել զմիանգամ օրհնեալն բազում անգամ օրհնել. եւ միայն օծանել նովաւ զերախայսն եւ զմկրտեալսն ընդ մկրտելն յաւագանին, եւ յայլ խորհուրդ օծման մի՝ իշխեցէ մատուցանել զնա:

ժա. Արժան է զհիւանդացն զձեթ քահանային օրհնել ըստ իւրում աղօթիցն, եւ ըստ բաւականութեան պահանջելոյ ժամուն պիտոյից:

ժբ. Ոչ է արժան զսեղանն, յորոյ վերայ պատարագն Քրիստոսի մատչի, փայտեղէն կանգնել եւ շարժուն. այլ քարեղէն եւ անշարժ հիմնացուցանել: Իսկ եթէ ոք հակառակեցի, եւ ոչ արասցէ ըստ հրամանիս մերում, եւ ըստ աւանդութեան կաթողիկէ եկեղեցւոյ, եպիսկոպոսն լուծեալ եղիցի 'ի պատուոյն, եւ սեղանն արհամարհեալ եւ անգործ մնացէ:

ժգ. Ոչ է պարտ զաւագանն յայլ իմեքէ նիւթոյ պատրաստել, եւ կամ ուրանօր եւ կամեացի. այլ աւագան քարեղէն հաստատել 'ի նմին իսկ յեկեղեցւոջն, եւ կամ անդէն մերձ յեկեղեցին 'ի մկրտատունսն:

ժդ. Պարտ եւ արժան է զերախայիցն ձեռնադրութիւն եւ զօծումնն եւ զխոստովանելն առ գրունս մկրտարանին կատարել, եւ ապա տանել 'ի ներքս՝ ուր աւագանն է, եւ մկրտել:

ժե. Պարտ եւ արժան է զայնոսիկ՝ որք պսակելն հանդերձեալ են՝ քահանային յեկեղեցին տանել, եւ 'ի վերայ նոցա կատարել զկարգ եւ զկանոն ըստ օրինաց քրիստոնէից, եւ անդ 'ի սրբութեան տեղիսն պսակել. զի 'ի միում տեղւոջ վայելէ լինել պսակին, եւ որ ընդունի զպսակն: Իսկ եթէ որ ոչ այսպէս արասցէ, այլ որպէս եւ իցէ իւրով կամակարութեամբ եւ ծուլութեամբ անարգեացէ զօրէնս եւ զկարգ ամուսնաւորութեանն, քահանայն լուծցի՝ յիւրմէ պատուոյն, եւ զպսակաւորսն վերստին պարտ է պսակել ըստ օրինաց քրիստոնէից. որպէս եւ առաքեալն պատուիրէ, թէ «Ամենայն ձեր ըստ կարգի եւ պարկեշտութեամբ եղիցի»:

ժզ. Իսկ զերկեակսն նոյնպէս պարտ է ըստ առաջին կարգին միջնորդօք եւ իսունականօք հաւանեցուցանել յիրերաց յօժարութիւն, եւ յեկեղեցւոյն եւ 'ի քահանայիցն օրհնութենէ ընդունել զնշան զուգաւորութեան իւրեանց: Իսկ եթէ որ ոչ այսպէս, այլ յառաջ խանձեցցին եւ պղծեցցին առ իրեարս, զայնպիսիսն 'ի բաց մեկնեացեն 'ի միմեանց, եւ զշնացելոց կանոն եւ զսահման 'ի վերայ դիցեն: Իսկ եթէ ոչ առնուցուն յանձն մեկնել 'ի միմեանց, յետ տասն ամի ապաշխարութեան՝ ողորմութեամբ եւ արտասուօք արժանաւորեցցին խառնել յեկեղեցի Աստուծոյ:

ժկ. Արժան է շաբաթն օր երեկունն մարտիրոսաց պաշտել, եւ ծունր չկրկնել, եւ զճրագացն օրհնութիւն ասել՝ Լոյս զուարթ սուրբ:

ժլ. Արժան է զիշերապաշտօն առնել յայգ կիրակէ. եւ հսկմամբ եւ աղօթիք եւ յոտանաւոր տքնութեամբ զանցեալ շաբաթունս աւուրց զյանցանս ջնջել, եւ արժանաւոր առնել զինքն մեղսաքաւիչ եւ կենդանարար խորհրդոյն. եւ ակն ունել ամենայն զուարթութեամբ եւ փութով տեռնագալուստ փողոյն, եւ անճառ յաւիտենական արքայութեանն:

ժթ. Արժան է յերեկորինս եւ յառաւօտինս զկնի ամենայն պաշտամանն՝ նուագել զՄուրբ Աստուածն. եւ ապա զհետ բերել յերեկորինսն զհանգստեանն սաղմոս եւ յառաւօտինսն՝ զԱրեւագալին սաղմոս: Իսկ յորժամ պատարագ մատչի, 'ի սկզբունս անդ պաշտամանն յիշել զՄուրբ Աստուածն. եւ զսոցուն խորհուրդն յառաջաբանի անդ հաւաստեալ յայտնեցաք:

ի. Պարտ եւ արժան է զԽաչեցարն երիցս անգամ զհետ բերել, ըստ երիցս անգամ կրկնելոյ սրբասացութեանն. եւ մի՛ նուագեցուցանել, եւ նուագ գտանիլ 'ի շնորհաց խաչին Քրիստոսի:

իա. Արժան է 'ի զիշերին, յորժամ ժողովին 'ի պաշտօնն, նախ զառաջաբանիցն ասել զչորեալն սաղմոսսն միաբանութեամբ 'ի թիւ խոնարհ ձայնիւ. Առաջին՝ զերրորդ սաղմոսն: Երկրորդ՝ զութսներորդ եւթներորդն: Երրորդ՝ զհարիւրորդ երկրորդն:

Չորրորդ՝ զհարիւրորդ քառասներորդ երկրորդն. եւ նոցին զքարոզութիւնն եւ զաղօթսն զհետ բերել, զոր 'ի նոյն խորհուրդ արարեալ է երանելոյ Յոհանայ Մանդակունոյ Հայոց կաթողիկոսի: Քարոզութիւն, Չարթուցեալքս: Աղօթք, Չքէն զոհանամք. եւ զհանգիստն նորին, Նայեա Տէր ողորմութեամբդ քով:

իբ. Արժան է զառաւօտինսն՝ ամենեցուն նմանս միմեանց զնոյն եւ ըստ նմին կարգի կատարել. զի այսպէս վայելէ քրիստոսասիրաց, որ նորին լեզուոյ եւ ազգի են, միաբանութեամբ փառաւորել զԱստուած, եւ յօրինել զվարս ուղիղս. զի գրեալ է զարբոց առաքելոցն՝ թէ «Էին ամենեքեան միաբան յաղօթս»: Արդ զկնի Հարցինն եւ Ողորմեցոյն եւ Տէր յերկնըցոյն՝ զՓառս 'ի բարձունսն պաշտել. ապա ըստ իւրաքանչիւր աւուր զկցուրդսն, զոր առեալ է 'ի սաղմոսացն: Երկուշաբթոյն, Լոյս տուր Տէր աչաց իմոց: Երեքշաբթոյն, 'Ի քէն է Տէր աղբեր կենաց: Չորեքշաբթոյն, Ես ասացի Տէր ողորմեա ինձ: Հինգշաբթոյն, Ես առ քեզ Տէր աղագակեցի: Ուրբաթուն, Մտցեն աղօթք իմ առաջի Քո Տէր: Շաբաթուն, Առաքեա Տէր զլոյս Քո: Ապա զկնի քարոզութեան եւ աղօթիցն՝ զերեքսրբեանն երգել զփառաբանութիւն հանդերձ սրբոյ Աստուածածնին կցըրդին: Ապա զԱրեւագալին սաղմոսսն ասել, ըստ դասուց վերաձայնութեամբ:

իգ. Նոյնպէս եւ զերեկորինսն հանգոյն միմեանց ըստ այսմ կարգի եւ այսու օրինակաւ կատարել: Յառաջագոյն պաշտել զԽոնարհեցո՝ վերաձայնութեամբ ըստ դասուց. զոր երանելի Ներսիսի Հայոց կաթողիկոսի յաւելեալ է. որպէս թէ կամելով սկիզբն ամենայն վերերգակ սաղմոսիցն՝ յաղօթելոյ առնել. զի եւ սաղմոսս այս աղօթք Դաւթի են, ըստ վերնագրի յայտարարութեան: Չկնի նորա զԱպրեցո՝ մի ըստ միոջէ զերեսին սաղմոսսն զմիմեանց զհետ, ըստ դասուց վերաձայնութեամբ: Իսկ զկնի Մեսեդի եւ Ուղղեցին ասելոյ, քարոզել եւ աղօթս մատուցանել. յետ այնորիկ զԵրեքսրբեանն նուագել նովին նմանութեամբ. եւ վախճան ամենայն պաշտամանն՝ զհանգստեան սաղմոսսն ասել, ըստ դասուց վերաձայնութեամբ:

իդ. Իսկ կիրակելին աւուր առաւօտինքն՝ այսգունի խորհրդով յօրինեալ բերէ զկարգն իւր: Չկնի Հարցինն՝ Մեծացուցէ ասել, վասն զի հարկաւորապէս պարտի այն՝ որ զՅարութիւնն Քրիստոսի ճառէ՝ ընդ նմին եւ զգերեզմանն յիշել, եւ գուրբ կոյսն: Չի եթէ ոչ էր ծնեալ, ոչ էր հնար եւ ոչ թաղել. եւ եթէ ոչ էր թաղեալ, ապա եւ ոչ յառնել. արդ զերեզմանն յընթեռնոյ զաւետարանն յիշեալ լինի. իսկ գուրբ կոյսն՝ 'ի Մեծացուցեն ասելոյ յիշեմք: Չի որիպէս ընկալան 'ի միմեանց զՓրկիչն, յարութիւնն՝ 'ի գերեզմանէն, եւ գերեզմանն՝ յարգանդէն, ըստ նմին եւ վկայք պարտին լինել միմեանց վասն յարուցելոյն. եւ այս է ճշմարիտ մարդեղութեանն եւ մահուանն Քրիստոսի խոստովանութիւն: Այլ սակայն 'ի ծննդենէն առ յարութիւնն զհետ երթեալ միաւորին, իսկ 'ի յարութենէն առ ծնունդն վերջադարձիլ անկարելի. զի չեւ գործեցելոցն 'ի Քրիստոսէ պատմութիւն առնել անհնար է: Եւ յաղագս այսորիկ՝ աւետիքն եւ ծնունդն եւ մկրտութիւնն Քրիստոսի 'ի միասին առեալ տօնախմբին. եւ սոքա ամենեքին, եւ որ այլն եւս իցեն տնօրինեալք 'ի Քրիստոսէ, 'ի յարութեանն միաւորեալ բովանդակին: Եւ այս յաղագս Մեծացուցէ ասելոյ յառաւօտինսն յաւուր կիրակելի:

Յետ որոյ դարձեալ՝ մինչ չեւ զաւետարանն ընթերցեալ, որպէս թէ տակաւին եւս ի թաղման վարկանելով զՏէրն, արտաքուստ 'ի գերեզմանն առ նա աղաղակիցեմք ասելով՝ թէ «Արի, Տէր, օգնեա մեզ եւ փրկեա զմեզ». եւ թէ «Աստուած լուր աղօթից իմոց,

ունկն դիր բանից բերանոյ իմոյ»։ Եւ եթէ «Թագաւորեցէ Տէր յաւիտեան»։ Իսկ յետ ընթեռնոյ զաւետարանն, իբրու թէ զնոյն ինքն զյարուցեալն անդէն եւ անդ ընդ աւերանական բանին 'ի դէմս մեր բերելով, հրամայեմք միմեանց՝ թէ «'Ի գիշերի համբարձէք զձեռս ձեր 'ի սրբութիւն, եւ օրհնեցէք զՏէր»։ Վասն զի լուեալ աղօթիցն մերոց, յարեալ եւ օգնեաց մեզ, փրկելով զմեզ 'ի մահուանէ՝ եւ թագաւորելով մշտնջենաւորաբար ամենայն տիեզերաց։ Բայց գիշեր՝ ոչ այնքան զժամանակն, որքան թէ զհրեական զանհաւատութիւնն անուանելով. որ զաղջամղջին խաւարի արդարեւ բերէ զօրինակ, ըստ Եսայայ պանծալի բանին, թէ «Գիշերեաց կանխէ հոգի իմ առաւօտել առ Քեզ Աստուած»։ այս ինքն թէ 'ի միջոյ ամբարշտաց համարձակիմ բարեպաշտել առ Քեզ Աստուած։ Արդ զայսուսիկ այսպէս եւ այսու օրինակաւ յառաջ վարելով զկարգն, արժան է՝ զկնի Փառք 'ի բարձանցն՝ յարութիւն ասել. իսկ զՍուրբ Աստուածն՝ հանդերձ սրբոյ Աստուածածնին կցըրողին 'ի վերջն անցուցանել, որպէս եւ յայլ աւուրսն ըստ ասացելում պատճառին։ Եւ զկնի ամենեցուն՝ զԱրեւագալին նուագել սաղմոս, զոր Եղիցի անուն տեսոն ասել սկսեալ են 'ի ժամանակացն Եզրի կաթողիկոսի։

Իե. Պարտ եւ արժան է 'ի գիշերապաշտաման, զկանոնացն զհետ բերել զչորս զայս քարոզութիւն. Վասն 'ի վերուստ խաղաղութեան, Վասն 'ի գիշերի եւ 'ի տուրնջեան, Վասն ուղղելոյ զգնացս մեր, Վասն գտանելոյ մեզ շնորհ. զոր արարեալ է վասն նորին իրի սրբոյն Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի։ Եւ ըստ իւրաքանչիւրոցն զաղօթսս զայսուսիկ հանգըստիւքն իւրեանց. Տէր Աստուած մշտնջենաւոր. Հանգիստ, Շնորհատու բարեաց։ 'Ի գիշերի եւ 'ի տուրնջեան. Հանգիստ, Հովիւ քաջ։ Անկեալ եմք առաջի քո. Հանգիստ, Քում ամենագոր Տէրութեանդ։ Վերջին

.....

Օրհնեալ ես Տէր Աստուած մեր, որ եւ զմեզ զմեղաւորս արժանի արարեր փառաւորել զՔեզ. ընկալ բարերար եւ մարդասէր զամենեցուն մեր աղաչանս, զխնդրուածս, զխոստովանութիւնս. եւ շնորհեա ամենեցուն մեզ զՔո առատ ողորմութիւնդ եւ զգլխութիւնդ։ Մի՛ թողուր Տէր զժողովուրդս Քո, եւ մի՛ մատներ 'ի սպառ վասն անուան մի՛ ըստ մեղս մեր առներ զմեզ. եւ մի՛ ըստ անօրէնութեան մերում հատուցաներ մեզ. այլ արա առ մեզ զողորմութիւն Քո 'ի հազարս եւ 'ի բերս։ Ձերծո զմեզ յամենայն որոգայթից սատանայի, եւ փոխեա զմեզ յարքայութիւն միածնիդ Քոյ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Հանգիստ .

Քեզ յանձն առնեմք զանձինս մեր, Աստուած ամենակալ, Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ 'ի բարձունս բնակեալ ես, եւ զխոնարհս տեսանես յերկինս եւ յերկրի։ Հայեաց, Տէր, յաղօթս մեր եւ 'ի պաղատանս. մի՛ ցրեր զուխտ Քո, եւ մերժեր զմեզ 'ի ժառանգութենէ Քումմէ. այլ ըստ առատ Քում բարերարութեանդ՝ արժանաւորս արա զմեզ ծառայս Քո անճառ լուսոյդ երկնից արքայութեանդ Յիսուսի Քրիստոսի Տերամբ մերով, ընդ որում Քեզ Հօր եւ Սուրբ Հոգւոյդ վայելէ փառք իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

իգ. Պարտ եւ արժան է յայտնութեանն աւուր՝ կատարել զջրոյն օրհնութիւն 'ի վերայ ջուրց ըստ պատշաճի 'ի տեղիսն հանդիպեալ, ձեթ արկանելով 'ի նա եւ աղօթս մատուցանելով. 'ի ձեռն այնորիկ յիշատակել զառ 'ի Փրկչէն վասն մեր 'ի Յորդանան զմկրտութիւնն: Որպէս եւ 'ի գալստեանն աւուր ոստսն բառնալ, եւ ճօճանակս շարժել, զմանութիւն բերելով մանկանցն երբայեցուց ծափելոյն եւ ոստսն մատուցանելոյ. զի եւ աշխարհիս մերոյ մարդկան, եւ ամենայն քրիստոնէից աւանդութեամբ կալեալ է զայն:

իե. Եթէ ոք խաչ արասցէ փայտեայ, եւ կամ յինչ եւ իցէ նիւթոյ, եւ ոչ տացէ քահանային օրհնել եւ օծանել զնա միւռոնովն սրբով, ոչ է պարտ զնա 'ի պատիւ ընդունել եւ երկրապագութիւն մատուցանել. զի դատարկ եւ ունայն է յաստուծային զօրութենէն, եւ արտաքոյ աւանդութեան առաքելական եկեղեցւոյ:

իը. Իսկ զայնուսիկ, զորս օրհնութեամբ եւ օծմամբ կատարեալ է, որք միանգամ եւ իցեն աստուածային խորհրդոյն գործարանք, պարտ է զնոսա պատուել եւ պաշտել, երկրպագել եւ հասբուրել. զի 'ի նոսա բնակէ Հոգին Սուրբ, եւ նոքօք մատակարարէ 'ի մարդիկ զպահպանութիւնս եւ զշնորհս բժշկութեան ախտից հոգւոց եւ մարմնոց: Այլ եթէ մեռանել հասցէ 'ի վերայ այնոցիկ 'ի ձեռաց հեթանոսաց, մի՛ հրաժարեացէ, զի մեծագոյն այնպիսոյն առաջի կայ յոյս, եւ ընդ մարտիրոսս համարեալ է:

իթ. Ոչ է պարտ ամենեւին անխտիր լինել եւ հաղորդութիւնս առնել ընդ հերձուածողաց. այլ խորշել 'ի նոցանէ, եւ չհաւասարել ընդ նոսա 'ի հոգեկան եւ 'ի մարմնական սեղանս. պատկառեացն եւ փափաքեացն միաբանել ընդ ուղղափառութեանն աւանդիչս:

լ. Արժան է յայտնութեանն աւուր 'ի Մատթէոսի գլխոյն զմկրտութեան կարգին ընթեռնուլ զաւետարան: Այլ յամենայն իսկ ութօրեայսն խառնել պատշաճ վարկանիմ ընդ ծննդեան աւետարանսն զմկրտութեան աւետարանսն. զի որպէս տօնն հասարակաց է երկոցուն, հասարակաբար պարտի լինել կարդացմունքն եւ պաշտօնն:

լա. Սովորեցին ոմանք զկիրակէն օր մինչեւ ցճաշն պատուել, եւ անտի յառաջ լուծանել զաւուրն խորհուրդ: Յաղագս նորին հրամայեցաք մինչեւ ցերեկոյն նովին պատուով պատուել զօրն. արգելուլ զինքեանս 'ի գործոյ եւ 'ի ճանապարհորդութենէ, եւ երեկունն ծունր չկրկնել, եւ յարութեան պաշտել:

լբ. Ոչ է պարտ 'ի չարադանդ մծղնէիցն տեղիս, որ կոչին Պոլլիկեանք, օթել ումեք. եւ կամ յարել եւ խօսակից լինել, եւ երթեւեկութիւնս առնել: Այլ ամենեւին հեռանալ 'ի նոցանէ, զարշել եւ ատեալ զնոսա. զի որդիք սատանայի են եւ լուցկիք յաւիտենական հրոյն, եւ օտարացեալ են ի սիրոյ կամաց Արարչին: Եթէ ոք իցէ՝ որ յարեցի 'ի նոսա, եւ 'ի սիրելութիւն եւ 'ի բարեկամութիւն եկեացէ, պարտ է զայնպիսիսն խոշտանկել, եւ ծանր պատուհաս 'ի վերայ ածել, մինչեւ զգաստացին եւ առողջացին 'ի հաւատս: Ապ եթէ դարձեալ վերստին 'ի նմին գտցին, զայնպիսիսն հրամայեմք ամենեւին հատանել եւ արտաքս ընկենուլ իբրեւ զժանտ ախտ յանդամոց եկեղեցւոյ Քրիստոսի «Ձի մի՛ արմատ դառնութեան 'ի վեր երեւեալ նեղիցէ, եւ նովաւ բազումք պղծիցին»:

Եթէ 'ի սկզբան անդ մարմնանալոյն Քրիստոսի դէպ եղեւ ասել աւետարանչին Յովհաննոս յիրումն կաթողիկէի, եթէ «Բազումք են ելեալ յաշխարհ նեռինք, որով մարթեմք իմանալ թէ յետին ժամանակ է»։ զի նչ եւս ասասցուք մեք, որ ոչ միայն զնեռինսն չարագոյնս եւ բազմապատիկս քան զնոյնս ընդ մեզ բերեմք, այլ եւ ստուգապէս վերջնումս աւասիկ եկեալ հանդիպեցաք ժամանակի. որք յետին յետնոց գտանին արդարեւ քարոզք եւ վկայք: Զժամանակս ասեմ, եւ զմարդիկ ժամանակիս: Քանզի ահա գտաւ որոգայթ իբրեւ զվարմ հաւորսաց ձգեալ 'ի մէջ ժողովրդեան ազգի իւրոյ՝ ըմբռնել զախմարս եւ զպարզամիտս 'ի մարդկանէ, որք չարեաց 'ի չարիս վերացեալ ելին. 'ի պատկերամարտութենէ 'ի խաչամարտութիւն եւ 'ի քրիստոսատեցութիւն, եւ անտուստ յանաստուածութիւն եւ 'ի դիւապաշտութիւն: Այլ եւ խորամանկեալ գտին չարութեանն իւրեանց զէն խողխողիչ քրիստոսասիրաց անձանց, դաշնակից լինելով բռնակալաց . . . եւ 'ի հմտութիւն ածեալ նոցուն ստուերագիր առասպելապատում մատենիցն զհամբակացն իւրեանց խմբաւորութիւն: Զի որոց 'ի կամակորութենէ ախորժելի եղեւ բանսարկուին գալ 'ի բարեկամութիւն, ոչ ինչ են զարմանք թէ եւ արբանեկաց նորուն ընտանասցին համախոհութեամբ:

Եւ ուղիղ եւ աստուածաւանդ կրօնիցն մերոց լուսաւորութեամբ նախատել զմեզ յանդգնին պղծալիցն իւրեանց շրթամբք, կռապաշտս անուանելով տէրունեան աղագաւ նշանապաշտութեամբ. զոր անխտրապէս յանդեղեւուն մտաց առեալ մեք կապեցաք զհոչակելին զայն նշան ընդ ամենայն նիւթս, որ եւ քերովբէիցն է սարսափելի եւ պատկառելի, զբուժիչն հոգեկանաց մերոց եւ մարմնականաց ախտից, զպակուցանօղ եւ զգարհուրեցուցիչ դիւաց: Այլ եւ կենդանագրեալ պատկերաւ մարդացելոյ Բանին Աստուծոյ, պախարակել զմեզ անամօթին, յիմարեալք եւ իւելագարեալքն յայսոյն անհաւատութենէ, զարբոց մարգարէիցն զբանս ընդդէմ մեր բերելով, զոր առ 'ի յանդիմանութիւն հեթանոսական կռամոլութեանն է ասացեալ: Ոչ կարացեալ տեսանել խաւարեալքն մտօք, թէ զինչ նմանութիւն է աստուածպաշտութեանս մերոյ առ բազմաստուածութիւնն հեթանոսաց. մեք զմիայնոյ միածնի Որդւոյն աստուծոյ պաշտեմք զպատկեր եւ զնշան յաղթութեան. իսկ զհեթանոսս անհուն եւ անթիւ պաշտամամբք մոլորեցոյց սատանայ:

Քանզի են ոմանք 'ի նոցանէ որք զաչացն զհետ երթեալ խաբեցան. որ ինչ միանգամ 'ի տարերցոյ յերկնէ եւ յերկրէ գեղեցիկ ինչ առ երեսս հանդիպաւ՝ աստուածս անուանեցին. զաստեղս, զլերինս, զբլուրս, զծառս, զքարինս: Եւ են դարձեալ, որք յուժգնութենէ կենդանեաց կամ 'ի դժնէութենէն երկուցեալք եւ ահաբեկեալք՝ 'ի պաշտօն նոցին դարձան, եւ աստուածս անուանեցին. որպէս առ բաբելոնացիսն վիշապն պատուեցաւ, առ եգիպտացիսն կրոկոդիլոսքն: Իսկ որք անչափաբար զիջական ախտին հոգ տարան՝ զարական եւ զիզական անդամն նոյնաձեւաբար ստեղծեալ պաշտեցին, մովաբացիքն եւ սիդոնացիքն զՔամովսն եւ զԱստարտսն: Այլք դարձեալ զօգտակարս եւ զպիտանիս 'ի տարերաց այտի առ կենցաղական պէտս ընտրեալ աստուածացուցին. որպէս Պարսիկք եւ Մարք զհուր եւ զջուր եւ զերկիր. մինչ թէ հաճոյ թուեցաւ նոցա 'ի մեռանելն, զմարմինս իւրեանց գազանաց եւ թռչնոց ծախել տալ՝ քան թէ ընդ երկրաւ ծածկել, եւ նեխութեամբն անպատուել զյիմարաբար պատուեալն: Են ոմանք 'ի նոցանէ, որոց տեսեալ զարինարբոսս եւ զթարախածուծս 'ի կենդանեացոյ՝ իբրեւ զախտաբոյժս եւ զցաւահալածս մեծարեալ զնոսս Աստուածս

անուանեցին. որպէս գագացիքն եւ ակկարոնացիքն զոգրուկս եւ զճանճս եւ զմծիխս: Կէսք 'ի նոցանէ զընդդիմամարտս այլոց կենդանեաց զկենդանիս 'ի պատիւ առեալ պաշտեցին. որոց յաղթահարելն զմիմեանս՝ օգնականութեան սպասաւորութիւն առնել է իւրեանց ստացողաց: Որպէս հիւսիսայինքդ զձի եւ զշուն. զմին վասն երագաշարժութեան ոտիւքն, որպէս թելովք թոչել հեծելոյն զկնի որոյ հասանելն բաղձայ. եւ զմիւսն՝ 'ի գագանացն յափշտակութենէ զՏէր Իւր յապահովացուցանելոյն սակս: Եւ կամ որպէս առ նոսին իսկ, զորոց բանս, կատուապաշտութիւնն է մեծարգի եղեալ՝ կերակուր իւրեանց զկերակրոցն ապականիչս առնելոյ աղագաւ:

Բայց ամպարշտագոյն գեր զասացեալսս՝ այս էր հեթանոսականացն, ինքն անձին իւրում երկրպագու եւ պաշտօնատար լեալ. չի որ առ ընկերսն մոլորեցաւ աստուածութեան կարծեօք, ինքեան խոնարհեալ երկրապագէ յիմարաբար: 'Ի համեմատութիւն գալով առ միմեանս մարդիկն. որով իւիք նուագեալ գտանէին առ ընկերն՝ ընկերն՝ նորին պատճառաւ յարարչութեան աստիճանի զգերագանցեալն հանեալ դնէր. եւ խելագարեալ, զինքն արարած խոստովանիւր լինել: Ըստ այսմ օրինակի քաղղէացոցն տեսեալ զտիտանեանն զայն վիթխարի եւ աշխոյժ, վաթսնականգնեան գոլով ըստ երկայնութեան հասակին, իսկ լայնութեամբն վեցաքանակս ունելով կանգունս վասն որոյ զգերամբարձեալն մարմնոյն տրամադրութեամբ՝ աստուածօրէն իմն պատուով պատուեցին. եւ սորա խաւար չարապաշտութեանն զբոլոր տիեզերս ընդ իւրեւ կալեալ կուրացոյց: Ըստ իւրաքանչիւր լեզուաց այլաձեւելով զնորա զանուն, քուշացիք Նեբրովք կոչելով, բաբելացիք Բէդ, փղշտացիք Բահադ, եղդենացիք Դիոս, պարսիկք Որմըզդ, Հայք Արամագդ:

Եւ զորօրինակ սորա ընդ բարձրութիւն հասակին հիացեալք՝ խաբեցան, վասն այլոց այլով իւիք քաջահաճութեանցն պատահմանց 'ի զարմացումն եկեալք՝ աստուածս անուանեցին. զԿռոնոս վասն յոխորտաբար առ կռուարարութիւնսն յարձակելոյ. զԱրէս՝ վասն արին գոլոյ. զՀերմէս՝ վասն քաջախօսնակ ճոռոմաբանութեանն. զՋեւս՝ վասն անընդդիմամարտ ներհակացն զուգախառնութեան. զայլս վասն այլ իրիք քաջաբաստիկ զբնականսն ունելոյ որակութիւնս. յորոց անուն եւ զկուռս պատկերակերպս քանդակեալս աստուածս անուանեցին: Եւ վասն զի յաղծապղծից անուն եւ 'ի վատթարագործաց կուռքն կանգնեալ լինէին, դեւն չարասէր եւ ճշմարտատեաց 'ի ներքս մտեալ դարանէր. եւ զկռապաշտիցն, ընդ ձեռն երեւելի անդրեացն առ ինքն ձգեալ, ընդունէր զերկրպագութիւնն: Յորմէ գտանէին եղեալ դիցն երկրպագութիւն ոչ միայն տարրապաշտք, այլ եւ դիւապաշտք. առնելով 'ի նոցանէ դիւացն պաշտօն, եւ տալով զինքեանս փոխարէն ընդ ծառայութեան: Վասն որոյ դիւաբնակք եւ դիւաշունչք կոռցն լինէին սպասաւորք. այլ եղիւցագունք անուանեալ, գեր ի վերոյ մարդկայնոյնս համբառնային բնութեան:

Եւ արդ վասն զի բացայայտակի քողախնդրեալ զկռապաշտիցն հոլանեցաք զյիմարութիւն, ոչ ինչ են պէտք դերանունութեամբ զայնոսիկ, յաղագս որոց բանս ընթանայր, նշանակել, զի համագործութիւն իրի յանդիմանակաց եղեալ, ոչ կարօտանայ անուանակոչութեան: Արեգական երկիր պագանելով, նորայումն լծակցին երկրպագուաց. մկնորսակացն լինելով պաշտօնամատոյց, յայնոցիկ մղեալ անկանին խորխորատ՝ որք զձի եւ զշուն ընտրեցին իւրեանց լինել աստուածս. եւ կամ յեգիպտացոցն ընկղմին գագանասնոյց գետ: Ընդ խաւար զխաւարայինսն կատարելով

ծանակութիւնս, 'ի պարսկական մայրապականութեանցն վայր վտանգեալ խրին խոհերս: Եւ կամ գնոյն ինքն զՔամովսայն եւ զԱստարտայն անկեալ զգարշելի կուռն ողորքն: Չկայծակնահանու դիւին զգեհենին հրոյ ցայտմունս բարեբանիչք լինելով ընդ Յանեսի եւ Յամրեսի յՈղոմայիոս լերին գետնաթաւալ եւ փրփրերախ դիւին խոնարհեալ երկիր պագաննն: Տղայոցն արեամբ զանգեալ ալեւր, ժուայթելով զօրէնս, անդր եւս քան զխոզիցն գտանին զանզգայ ծննդակերութիւն:

Որք եւ գնոցին դիակունս առ երդովքն ուրեմն 'ի տանիս զեղչեալս բարձրահայեաց եւ ակնապիշ լինելով, երդնուն այլ ընդ այլոյ ասացեալք. Բարձրեալն գիտէ: Իսկ զարեգակն աղաչել կամեցեալ, ասեն. Արեւիկ, Լուսիկ, եւ 'ի ծածուկ զօղային եւ զվերնոտ դէսն կոչեն ըստ Մանեայ եւ Միմովնի կախարդի մոլորութեանցն: Դոյնպէս եւ զասացեալ զառաջնածին կնոջ զմանուկն 'ի ձերբաձգութենէ առ իրեարս չարամահ առնելով, զայն՝ յոյր ձեռս ոգեսպառ եղեալ սատակի՝ յաղանդապետական կարգեալ պատուի մեծարեն: Եւ իւրաքանչիւրոցն անուն երդմունս կատարել զառաձանին. Երդուեալ, ասեն, 'ի միածինն որդի: Եւ դարձեալ՝ թէ Վկայ ունիմ քեզ զփառս այնորիկ, յոյր ձեռս միածինն Որդի զոգի իւր աւանդեաց:

Այսպէս ազգի ազգի խաբկանաց բանիւք զանձինս ծածկեն. եւ զանգէտս 'ի հաւատացելոց յինքեանս հնարին յանկուցանել: Եւ որպէս ինչ գորտոցդ առնեն ազգ, զանդամս մարմնոց իւրեանց՝ 'ի լիճսն սուզանելով, զձայնն եւեթ բերանովքն՝ 'ի գուրս առաքեն, միանգամայն եւ գտանին եւ կորնչին. սոյնպէս եւ ասացեալքս այսոքիկ, տղմասերք եւ ժանտագործք, առ միմեանս անպատկառացոյցք են պղծութեանն, իսկ 'ի մենջ վրիպանուն պատրողաբանութեամբ զանխլանալ կարծեն: Ոչ գիտեն՝ թէ ո՞րպէս հոտոցն անկարածածկելիք են, ընքեամբ առ հոտոտելիսն բերեալ, բուրմունքն. սոյնպէս եւ վասն գործոցն հողմով համբաւուցն զյոլովից բախեալ զեկուցանէ զլսելիս: Այլ սակայն եւ դժուարագիտելի է յոքնագան եւ բազմախտուն՝ 'ի նոսա անտառացեալ չարութիւնն: Քանզի որոշաբար սատանայական ուսմունք՝ 'ի մի իմն տեղի հաւաքեալ ծովացան ուղիւք ամպարշտութեան նոցա:

Նախկին մծղնէութեան պայղակենութեան խեշերանք. որք խրատեալք, եւ ոչ իմաստնացեալք, 'ի Ներսիսէ կաթողիկոսէ, զկնի նորուն մահուանն խուսեալք չոզան դօղեցին յոլորտս ուրեք աշխարհիս մերոյ: Եւ 'ի նոսա հատուածեալք եկին յարեցան կշտամբեալքն՝ 'ի կաթողիկոսացն Աղուանից պատկերամարտք ոմանք. զի սիրէ առ համանմանիսն իւր հասանել վրիպեալն՝ 'ի ճշմարտութենէն: Եւ մինչ չեւ էր նոցա զօրավիզն գտեալ զկարապետս դերաքրիստոսին, երկուցեալք եւ սարսեալք կային յուղիդ եւ 'ի գերապանձ կրօնից քրիստոսականաց. մանաւանդ թէ եւ ինքն զինքն դատապարտէ անզգամն, իւրոց տանջեալ խորհրդոց: Իսկ յորժամ այամիկ որպէս մեծագունի ինչ եւ նորոյ՝ հնացելոյս եւ աղօտացելոյ՝ հասանել կարծեցին, յայնժամ՝ 'ի դարանամտութեանն իւրեանց սողեալ յորջից՝ յաշխարհամէջս եւ 'ի ժողովրդաբնակս համարձակեցան յարձակել տեղիս. 'ի հեղեղական հեղձուցիչ ջուրցն մասն հասեալ նմա, Ջրկայ անուանելով: Ուրանօր՝ 'ի միասին ընթացեալ կուտեցան ամենայն ուստեք, որպէս անգեղք աշխարհաց՝ 'ի նեխաշաղիդ ինչ գէշ. եւ զանուանն իւրեանց զաղտախիսնս յանդգնեցան կախել զայնցանէ, որ զերկնից բարութեանցն բուռն հարեալ ունիցին յուսով: Ընտրեալք՝ 'ի մարդկանէ եւ աստուածային բնակութեանն արժանաւոր լինել գտեալք, որք՝ 'ի վերայ երկրի զերկնայնոցն հանդիսանան կատարել վարս,

զայսպիսեօքն անամօթին փոխել զամպարշտութեանն իւրեանց զմաղձ. անզգայեալք յայսոյն հայհոյութենէ, կռապաշտ ասելով:

Ոչ նուաստանամ որով նախատել վարկուցեալք անուամբս, բարեպաշտաբար լուեալ. զի արդարեւ իսկ կռեմք եւ կոփեմք եւ քանդակեմք եւ քերեմք որովք միանգամ աստուածապաշտութեանս մերոյ կատարին կարգք, զեկեղեցիս, զսեղանս, զխաչս, զպատկերս: Այլ ոչ եթէ ընդ ձեռն այնոցիկ եւ համապաշտօն հեթանոսացն. զի նոցա մեհեանքն կռոցն ընդունարանք շինեալ լինէին. իսկ եկեղեցիք բարեպաշտացն տաճարք աղօթից եւ խնդրուածոց, եւ ժողովարանք որոց առ Աստուած մերձենալ կամիցին: Յաղագս որոյ եւ կարի յոյժ աննմանիք միմեանց են տաճարն Աստուծոյ եւ մեհեանք կռոցն. որպէս եւ Պաւլոս ասէ: Դարձեալ՝ նոցա ձեռագործքն յախտէ իմքէ սկիզբն ընկալեալ՝ դրօշեցան, որպէս յառաջն ասացի. եւ իւրաքանչիւրոցն ախտից դէն՝ 'ի ներքս ընթացեալ, բնակարան իւր գկռոցն առնէր զմեհեանս. եւ այս է, զոր մարգարէն ասէ, թէ «Ամենայն կուռք հեթանոսաց, դէւք են». կամ բարկութեան դէն, կամ ազահութեան, կամ սպանութեան, կամ պոռնկութեան: Իսկ եկեղեցիք հաւատացելոց աստուածսիրութեանն փափաքանօք շինեցան. յաղագս որոյ եւ Աստուած 'ի ներքս եկեալ դադարէ, եւ երկնայինքն դասակցեալք 'ի նոսին պարեն զուարթունք: Զի ուրանօր Աստուած յայտնեալ, ամենայն իրօք եւ զիրեշտակացն իմանամք շուրջ կացեալ 'ի սպասաւորութեան բազմութիւն:

Դարձեալ՝ կռապաշտիցն զմեռելոց ոմանց զմանութիւն յանշունչ նիւթս կերպագործեալ տպաւորելով, յաղագս որոյ միանգամայն եւ 'ի նախատպէն եւ 'ի պատկերէն զրկեալ լինէր յուսոյ պատկերագործն: Իսկ մեք զկենդանին եւ զկենդանացուցիչն Քրիստոս յամենայն նիւթս մարդակերպ նմանութեամբ նկարագրեմք. նորին աղագաւ եւ հաստատուն է յոյսն մեր. զի «Որ հաւատայ յիս, ասաց ինքն, զմահ մի տեսցէ. այլ թէ եւ մեռանի, կենդանի է»: Եւ որպէս Եսայիասն ասէ. «Տէր Աստուած Իսրայելի, 'ի ծագաց երկրի արուեստս լուսաք, յոյս բարեպաշտի. եւ ասիցեն, խորհուրդ իմ ինձ եւ իմոցն». այս ինքն 'ի ձեռագործ արուեստէն զառաջիկայ յուսոյն խորհուրդ երաշխաւորեալ, սեպհականէ անձինն եւ իւրայոցն: Իսկ զնոցանէ ասէ. «Նման նոցա եղիցին արարօք նոցին, եւ ոյք յուսացեալ են 'ի նոսա» եւ եթէ «Ամաչեսցեն ամենեքեան՝ ոյք երկիրպագանեն կռոց, եւ ոյք պարծին 'ի դրօշեալս իւրեանց». եւ 'ի նոցանէ ամենաչար դէւքն ըստ իւրաքանչիւրոց ախտիցն վերակացութեան զպաշտելութիւնս պահանջեն: Որպէս վասն պոռնկութեան դիւին գրեալ է. «Մտին 'ի Բեղրեքովր, եւ օտարացան յամօթ իւրեանց. եւ եղեն զարշելիքն իբրեւ զսիրեցեալս»: Յաղագս սպանութեան դիւին ասէ. «Զոհեցին զուստերս եւ զդստերս իւրեանց դիւաց, եւ հեղին զարիւն անբիծ»: Արբեցութեան դիւին աղագաւ ասէ. «Յարեաւ կաթեաց 'ի նոսա այս մոլորութեան զինի եւ արբեցութիւն»: Տարբատոփութեան դէն ստիպէ զիւրսն հնազանդեալս, որոց եւ դիպեսցին բարեքաձեւաց տարերց եւ զեղեցկակերպից՝ երկիր պագանել. որպէս եւ ուսան իսկ առնել կարկանդակս տիկնոջ երկնից, եւ նուիրել նուէրս արեզական: Նոյնպէս յերկրի առ փայտն աղաղակել վարդապետեր՝ հայր իմ ես դու, եւ քարին՝ քո իսկ ծնեալ է զմեզ. եւ 'ի վերայ լերանց եւ բլրոց հրամայէր զոհել, 'ի ներքոյ կաղնեաց եւ կաղամախեաց եւ վարսաւոր ծառոց: Իսկ 'ի մէնջ «Զի՞ նչ հայցէ Տէր Աստուած մեր, բայց առնել իրաւունս եւ գործել զարդարութիւն». եւ «Մի՛ չարի չար հատուցանել, այլ յաղթել բարեան չարին». եւ թէ «Խաղաղութիւն արարէք, եւ Աստուած խաղաղութեան եղիցի ընդ ձեզ»:

Այսք եւ որ սոցին նման՝ սիրելիք մեզ լինել հրամայեալ յԱստուծոյ, իսկ 'ի նոցանէ ատեցեալք՝ դիւացն հրամանաւ, եւ որ ինչ միանգամ մեզ հրաժարելիք՝ մեծարելիք նոցա: Քանզի սկզբնաչար դեւքն եւ մարդատեացք, ոչ միայն թէ զնոսա՝ որ նոցա ոչ են՝ կամին տեսանել չարչարեալս եւ նեղեալս, այլ եւ առ իւրեանցսն գրգռին պաշտօնեայս յարձակել չարարարութեամբ եւ վնասահարութեամբ: Չոր եւ տեսանեմք 'ի ծառայութիւն զեկեալսն սատանայի իւեղանդամս եւ ոգեհաշմս, ծիրեալս, ծմրդեալս, եւ կասեալս 'ի զօրութենէ: Իսկ մարդասէրն մեր Տէր եւ բարերար ընդ ողջոցն ոչ միայն թէ ոչ մախայ ընդ առողջութիւն, քանզի 'ի նմանէ իսկ եւ եղեալք եւ պահպանեալք այնպէս, այլ եւ ախտաժետացն 'ի վերայ բերէ զբժշկութեանն դեղս:

Եւ քանզի 'ի մարմնի ելով մեր՝ ոչ կարեաք նովին կապանակցաւ ընդ իմանալիսն խառնել, եւ յայտնապէս 'ի դէմս մեր բերել զԱրարչին մեծութիւն՝ որ եւ քերոբէիցն է անտեսանելի, եւ ցանկայ միշտ բանական բնութիւնս գերագունի եւ առաջնոյ պատճառին հասանել տեսութեամբ, նորին աղագաւ ընդ զգալիս յածեալ, եւ 'ի նոսին թակարդեալ, 'ի նոցանէ եւ զխնդրելին իւր յանձն առնու ընտրել: Եւ քանզի ինքեան կամօք եւ ծառայեցուցանէ 'ի ստեղծանելն զնիւթն, եւ տիրացուցանէ 'ի պատուելն, ազահէ այնուհետեւ բազմաց լինել եւ արարիչ եւ պաշտօնեայ: Յայսմանէ մոլորեցան մարդիկ զանց առնել զմի իշխանութեամբն, եւ բազմիշխանութեանն ծառայել. աստուստ եւ կերպարանին այլայլեալ տգեղանայր ձեւ, զբազում ախտից եւ ցանկութեանց յինքեանս երեւեցուցանելով շաղախամունս:

Մինչեւ գթացեալ ստեղծողի պատկերին, եղեւ պատկեր ստեղծուածոյն. եւ որ 'ի սկզբանէ արար զմարդն ըստ պատկերի իւրում եւ ըստ նմանութեան, ինքն եկն, եւ 'ի վախճան ժամանակացս այսոցիկ զկերպարանս ծառայի էառ, եւ 'ի նմանութիւն մարդկան գտաւ եղեալ. զի 'ի ձեռն այսորիկ միւսանգամ զարդարեսցի զեղեցկագունութեամբ յօրինեալ պատկերն ըստ առաջին աստուածատեսակ նմանութեանն: Եւ այս է, որ զմարմնացելոյ Բանին Աստուծոյ վարդապետեաց մեզ պաշտել զկենդանագրեալ մարդկային ձեւով զպատկեր, եւ զպատուականն զայն յաղթութեան նշան: Որոց երկրպագեալ, ոչ յերկուանամ՝ նմին ինքեան բազմեցելոյն 'ի նոսա Քրիստոսի զերկրպագութիւնն մատուցանել, ոչ հայելով յերեւելին առաւել՝ քան թէ զանտեսանելին 'ի նմա զանձեալ ընդ միտ ածելով: Թէպէտ եւ 'ի զանազանից եւ յայլատեսակաց իցէ նիւթն, զմի եւ զնոյն յամենեսին տեսանեմ զօրութիւն:

Մի՛ թէ յորժամ տեսանեմ քարեղէն կամ ոսկեղէն խաչ յօրինեալ եւ կամ պատկեր, 'ի քա՞րն կամ յոսկի՞ն դնիցեմ զոյսս իմ: Այս նոցա է՝ որք ընդ քարին եւ ընդ փայտին չնային. որպէս մարգարէն ասէ, եւ զորոց Դաւիթն ասէ, թէ «Կուրք հեթանոսաց արծաթ եւ ոսկի են»: Իսկ մեք զայն միայն յիւրաքանչիւրոցն բացորոշեալ պատուեմք 'ի նիւթոց, յորոց վերայ զնմանութիւն պատկերին Քրիստոսի եւ խաչին իւրոյ ձեւացուցանիցեմք: Վասն զի անունն եւ նմանութիւն զերկոսին հարկեցուցանէ, Քրիստոսի բնակել 'ի նոսա, եւ մեզ աներկբայելի սրտիւ մեծարել: Եւ ոչ միայն այս, այլ եւ քահանայական ձեռնն եւ բանն զԵրրորդութեանն սրբոյ 'ի նոսա կոչեալ բնակեցուցանէ զօրութիւնն, որով ձեռամբ եւ բանիւ պարգեւք եւ պատուհասք 'ի մարդիկ կարկառին, որովք եւ երկնային փակեալ եւ բացեալ լինին դրունք, որոց եւ տարերքս ամենայն տեղի տուեալ հնազանդի:

Եւ զինչ ասեմ զքան եւ զձեռն, որ եւ զի նոյն ինքն Հոգւոյն Սրբոյ առհաւատչեայն վստահացուցանէ զմեզ, իբրեւ 'ի գերազանցեալս ոմանս եւ յաստուածաբնակս 'ի նոսա մերձենալ եւ ապաւինել. զիւղոյն սրբոյ ասեմ զհեղումն, որով իւրք զքահանայսն եւ զթագաւորսն 'ի նախնումն աստուածեղէն Հոգին յանցնիւրսն շարժէր ներգործութիւնս: Եւ ամենայն ուրեք առ ամենեսին պարգեւաբաշի Հոգին իւղովս այսուիկ զիւրն գտանի կատարեալ խորհուրդ: Զորօրինակ երկտեսակ բնութիւնս է մարդկային, երկպատկաբար եւ նորոգող Սուրբ Հոգին առ մեզ մերձենայ. նիւթականան զգգալին զուարճացուցանէ, զի «Եւզ գուարթ առնէ» ասէ մարգարէն. եւ ինքեամբ զիմանալին որ 'ի մեզ զօրացուցանելով. «Հրամայեա, ասէ, Աստուած զօրութեան Քում՝ զօրացուցանել զոր հաստատեցեր 'ի մեզ»: Եւ զի մի՛ կեղակարծելի ումեք թուիցի իրողութեանն իւրոյ գործ, մարմնաւոր տեսլեամբ 'ի սկզբանն 'ի վերայ ազգակցին իւրոյ իջեալ հանգչիւր, առհաւատչեայ զայնպիսաբար երեւելն աշխարհի կամեցեալ գործել աներեւութապէս իւրոյ գալստեանն. որում աշխարհ ոչ կամեցաւ զաչացն տեսութիւն սրտին կազմել տեսութեան ճանապարհ: Եւ այս է, զոր ասէր Տէրն՝ եթէ «Աշխարհս ոչ ընդունի զնա, զի ոչ տեսանէ եւ ոչ ճանաչէ զնա. բայց դուք տեսանէք, զի առ ձեզ բնակէ»:

Որպէս եւ ահաւասիկ մեք բանիւ առաքելոցն հաւատացեալքս ամենասուրբ Երրորդութեանն, նկատեմք օծեալ իւղովն զփրկութեանն գործարանս. զեկեղեցիս, զսեղանս, զխաչս, զպատկերս, եւ հաւատամք ընդ նմին 'ի ներքս գալ աստուածային զօրութեանն: Եւ այսուիկ որոշեալ լինին նոքա 'ի հոմատեսակ յիւրաքանչիւրոցն նիւթոց. զատանիմք եւ մեք յայնցանէ, որք 'ի համանգամայն նիւթ աստուածութեանն կարծեօք խաբեալք գրաւին: Եւ նշանակ հաւատարմութեանն այս է մերումս բանի. զզօրութիւնսն եւ զնշանսն 'ի նոցանէ առ մարդիկ կատարել, դիւաց սարսել եւ փախստեայ լինել: Ըստ գրեցելումն, եթէ «Ետուր երկիւղածաց քոց նշան, զի ապրեցին յերեսաց աղեղան». որ մանաւանդ անհաւատիցն՝ քան թէ մեզ 'ի դէպ էր ըմբռնիլ հիացմամբ եւ 'ի հաւատսն հպել. զի «Նշանք անհաւատից եւ ոչ հաւատացելոց» ասէ Առաքեալ: Ոչ կարէին անշունչ նիւթք 'ի կենդանի մարդիկ օգնականութեան մատուցանել շնորհ, եթէ ոչ Աստուած 'ի նոսա էր բնակեալ:

Եւ մի՛ զայթագղիր տարակուսեալ, 'ի լռելն եւ ոչ ցասմամբ 'ի վերայ հարկանիլ հայհոյչացն եւ թշնամանողաց. քանզի հասարակաբար երկոքումքք տեսանեմք վարեցեալ զԱստուած՝ երկայնմտութեամբն եւ վրէժխնդրութեամբ, ոչ ամենայն տեղի կամ ժամանակ կամ դէմ երկոցուն կամ միոյ 'ի նոցանէ. այլ է երբեք, եւ ուրեք եւ ումեմն եւ ոմամբ 'ի նոցանէ, որպէս զիարդ ճանաչէ աստուածային կանխատեսութիւնն: Եւ մի՛ յամառեցցիս՝ անհաւատութեան խորհրդովք 'ի վայր անկեալ. իբր թէ անհնար է Աստուծոյ յամենայնսս լինել 'ի նմանէ գոյացելոցս տեսակս. «Ինեւ, ասէ, լի են երկինք եւ երկիր». եւ «Լի են փառօք նորա ամենայն երկիր». այլ առ ներգործելն այնոքիւք միայն տնօրինել, որովք կամեցցի ինքն, եւ ժամանակին պահանջեն պէտք:

Հերձանէր զծովն Մովսէս գաւազանաւն, եւ յամուլ վիմէն գետս զնացուցանէր. ոչ եթէ անշունչ փայտին զայնոսիկ համարիցիմք առնել զիրաշագործութիւն, այլ որ 'ի նմա դարանեալն էր՝ աստուածային շնորհացն: Արգելոյր տապանակն զՅորդանան գետ. զնոյն եւ բաժանէր մաշկեակն Եղիայի: Երիբովի 'ի վայր կործանէին պարիսպքն 'ի տապանակէն: Ոգա մեռանէր յօգնելն տկար զօրութեամբ հզօրագունին. զայլազգիսն հարկանէր յերաստանս, եւ 'ի սրունս. զդագոնականն ընդ յատակս բագնին տապալեալ ցրուէր զկուռս կռապաշտիցն աստուածապաշտութեան շաւիղ ցուցանելով:

Մի՛ թե անշունչ քարանց կոփեալ պնակի՞ տքն զայսոսիկ առնելով, եթե ո՞չ ինքնին Աստուած՝ որ 'ի նոսա միաւորեալն էր, ժամանակին զայն պահանջեալ:

Եւ արդ զի ցուցաւ՝ թե 'ի հնումն եւ 'ի նորումն կամք եղեն Աստուծոյ յանշունչ նիւթս լինել եւ 'ի նոցանէ առ մարդիկ զօգտութեանն մատակարարել զպէտս, ցուցցուք եւ զայս, թե եւ պատուելի եւ պաշտելի մեզ այնոքիկ՝ յորս Աստուած իցէ: Բայց մի՛ 'ի վերայ վազեցեն պարզաբար ասացելոցս բանորսակացն դրժողութիւնք. իբրեւ թե զի ամենայն ուրեք Աստուած, ապա ամենայն գոյքս պաշտելիք. անսուտ ուրեմն զարարածս փոխանակ արարչին մեծարողք: Քա՛ւ լիցի, այլ 'ի հասարակացն միայն նոքա, զորս 'ի ձեռն առեալ իբրեւ գործեալ իւրք Աստուած զբարերարութեանն 'ի մեզ հեղու զինամս: Բազումք 'ի Բաբելոնի պատուական անօթք ոսկւոյ եւ արծաթոյ, այլ միայն յաղագս աստուածային անօթոցն կրեալ զպատուհասն Բաղտասար արքայի. եւ յորունք յաւուրս Դաւթի ոսկեգօծ յօրինեալ արկեղք, բայց կաքաւելն եւ նուագել միայն տապանակին աստուծոյ առաջի 'ի Դաւթէ լեալ: Ոչ ինչ պակաս եւ առ Սողոմոնի գեղեցկակերտեալք 'ի տեղիս տեղիս տաճարք, այլ յիսրայելեանն ազգ յառ 'ի նմանէ շինեալն եւեթ ժողովեալք ամենայն ուստեք 'ի խնդրել զԱստուած: Ըստ այսմ բանի եւ Տէրն յանդիմանեալ սաստեր այնոցիկ, որ զպարունակողսն անպատուեալ՝ զտաճարն եւ զսեղանն, պատուեցին յատուկ զպարունակեալսն առ 'ի նոցանէ՝ զպատարագն եւ զոսկին. ասելով, «Որ յերդնու յընկալեալսն՝ երդուեալ լինի յընդունօղս նոցին»: Չնոյն եւ մեզ 'ի դէպ է ասել, որ պատուէ զիսաչն Քրիստոսի եւ զպատկեր նորին, զնոյն ինքն պատուեալ լինի զՔրիստոս. նոյնպէս եւ թշնամանելովն զնոսա, 'ի Քրիստոս լինի մեղուցեալ թշնամանիչն:

Այլ այս այնքան առաջի անկեալ ձգտեցաւ բանս, որքան թե զլեզուագարիցն առ 'ի պապանձեցուցանել զաւելաբանութիւնս. որ ծամածռեալ խաթարել զմիտս մեր խորհին կոնպաշտութեան անուամբ: Առ որս ասելի է. «Որ անօրինելոցն է, անօրինէ: Բայց դուք ելէք 'ի միջոյ նոցա եւ մեկնեցարուք. եւ 'ի պիղծս մի մերձենայք: Ձի ամենայն տունկ, յաստուծոյ ոչ տնկեալ, իւլեցի»: Չոր եւ հրաւիրեալ առաջի կալցուք բարձրագոյն եւ ամենագօր բազկին, որ կարօղն է խարշել իբրեւ զփուշս ազարակի զհեթանոսական բոյսն, մղեղել եւ արտաքս ընկենուլ. եւ դնել զդադարս նոցա 'ի բնակութիւն զազանաց երկրի եւ թոչնոց երկնից:

Արդ զմեզ յառաջ կոչէ նա ինքն ընդդէմ յառնել երկակաց ոմանց առ միմեանս մենամարտուցելոց յայլազգեացն գնդից, եւ ամբարտաւանութեամբ յառաջ կոչողաց զմեզ, որպէս յայնժամ Գեթացին զԴաւիթ: Այլ եւ զկենդանականն որ 'ի մեզ հաւատ, սրեալ իբրեւ օձի խօսարանացն իւրեանց սրով սատակել սպառնացեալ, որ ըստ նմանութեան թոչնոց ճախրեն դիրադարձ լինելով, եւ գազանաբար խրոխտանան զօչել եւ պատառել: Յաղագս նոցուն ապա եւ մեր աստուածայնովն զինագարդեալ սպառազինութեամբ, հաւաքեցուք 'ի հեղեղագնաց կենցաղոյս՝ զգայութեանցն որ 'ի մեզ զկարծրութիւն, 'ի հոգեկանումն պահպանելով խորհրդարանի: Այլ եւ զկորովագոյնն 'ի նոցանէ ընտրեալ զբանին ճահաւորութիւն, դնելով յիմաստութեանցն մերոց պարսաստիկս, ուղղաձիգ արարեալ ջաղխեցուք զվեհագոյն եւ զգերակացեալն 'ի նոսա չարապաշտութեանն անդամ: Եւ նոցուն իսկ չարաչար ասացուածոցն զինուք զնոսին սատակեցուք, աւար առնլով եւ գերելով զհպարտացեալ նոցա խորհուրդս 'ի վերայ գիտութեանն աստուծոյ, որք նմանապէս են աստուծոյ եւ մեր թշնամիք, եւ մերումն ոչ հաւատան՝ զուզահաւասար առ երկոսին

ունելով թշնամութիւն. այլ զրպարտելով բամբասեն, եւ իրերաց գոլ ասեն զմեզ ձայնակիցս եւ համախոհակս: Եւ այս է քան զամենայն դժնդակագոյն մեզ 'ի նոցանէ վտանգ. բանիւ առ ընկերն մղել, եւ ձեռամբ առ ինքն յանգուցանել. օտխին վիրօք խարել զսիրտն եւ 'ի ծածուկ ընդ ինքեան յարահիւսել ջանալով. զայն միայն գտեալ անձին յաղթութիւն, զստելն եւ նախատինս զմեօք արկանել զօտարոտուոցն լուտանս: Իսկ մեք այսքան յերկոցունց 'ի նոցանէ հեռացեալ գտանիմք, որպէս ոչ է հաղորդութիւն լուսոյ ընդ խաւարի, եւ ոչ գայլք ընդ գառանց ընտանասցին համակամութեամբ: Բայց է եւ ոչ սուղ ինչ եւ գոր առ միմեանս ունիցին նոքա զթշնամութիւն. վասն զի իւրաքանչիւրոցն նոցա չարափառութիւն յոյժ աննմանիք են միմեանց եւ տարանջատականք: Քանզի մին միով ճանապարհով, եւ միւսն երկուք, որք ոչն են անմուլար, հակառակին անհասանելի մարդեղութեան բանին հասանել:

Եւ այս մինչեւ ցայս վայր եղիցի:

Դ

ՅՈՅԺ տենչալի էր ինձ եւ փափաքելի, ոչ այլոց զիս, եւ ոչ զայլս ինձ լինել 'ի թշնամութեան. այլ յամենայն ժամ զբարեաց զհետ երթալ ըստ առաքելական հրամանին՝ առ միմեանս եւ առ ամենեսին, 'ի բոլոր սրտէ առ համօրէն մարդիկ զխաղաղութիւնն ունել խնդրելով: Որպէս զի նովին եւ զԱստուածն սիրոյ եւ զխաղաղութեան 'ի մեզ հաւանեցուցանել հնարեաք բնակել տալ: Բայց վասն զի գոր 'ի սկզբանն 'ի բաց հրամայեցաք դնել զսպանութեանն գործիս, վերստին այժմ աւասիկ 'ի ձեռն առնլով մարդիկ պատերազմին առ միմեանս, եւ ընդ միոյ գլխոյն Քրիստոսի անդամոց՝ բազում զլուխք եւ ցեղապետք նստեալ կացին, ապա հարկ է մեզ՝ որ զմին միայն ընտրեցաք ունել զօրագլուխ եւ վերակացու կենաց մերոց, որք ոչ միայն աստուծոյ զմեզ ասեմք, այլ եւ վասն նորա գիր հանեմք, եւ յանուն նորա խրախոյս բառնամք, յաղագս նորին ահաւասիկ եւ ատեամք զատելիս նորա. զկատարելագոյնն զնոսին ատեսցուք զատելութիւն:

Այլ եւ ասացից առ նոսա. «Մի՛ կեցջիք, փոխանակ զի սուտ խօսեցայք յանուն տեառն», ըստ մարգարէին ձայնի: Եւ զի՞նչ ստել չարագոյն կայցէ քան զոչ խոստովանել զՔրիստոս մարմնով եկեալ. գոր մոլորեցուցիչ եւ Նեռն անուանէ մեծն Յովհաննէս: Քանզի այնքան նրբեն եւ նուաղեցուցանեն նոքա՝ զորոց բանս է, որ վասն Քրիստոսի մարմնոյն մտածութիւնք եւ ճառք, մինչ զի առ աչս երեւութեան կարծիս արկանել մարմնացելոյ բանին, որքան 'ի զօրութենէ բանից նոցա 'ի միտ առնուլ է: Քանզի զամենայնսն 'ի Քրիստոս ըստ մարմնոյն կիրս՝ ոչ առնուն յանձն ասել ըստ մարմնոյ եւ կամ մարմնով. զի մի՛ երկուց, ասեն, ակնարկութիւն տայցեմք բնութեանց 'ի մին Քրիստոս. այլ ինքն իսկ Բանն Աստուած էր՝ որ ընդ երկոսին անցանէր, ասեն, ընդ մարդկայինսն եւ աստուածայինսն:

Զարմանամ ընդ այսպիսի կեղակարծ եւ գայթ 'ի գայթ խոստովանութիւն. եթէ անմարմնապէս զմարմնականսն կամելի էր կրել Քրիստոսի, ընդէ՞ր եւ մարմին զգեցաւ 'ի կուսէն՝ իննամսեայ ժամանակաց յղացութեամբ, եւ ծննդեամբ յառաջ եկեալ երեւեցաւ տղայ: «Գտանիցէք, ասէ, մանուկ պատեալ 'ի խանձարուրս, եւ եղեալ 'ի մտուր». եւ «Եղելոյ 'ի զաւակէ Դաւթի ըստ մարմնոյն». եւ «Յորոց եւ Քրիստոս ըստ մարմնոյն». եւ «Մեծ է խորհուրդ աստուածպաշտութեանն, որ երեւեցաւ մարմնով». եւ

«Քրիստոսի չարչարելն մարմնով» ասէ. եւ «Թէպէտ եւ մեռաւ մարմնով, այլ կենդանի է հոգւով»: Այլ ակամայ կուրութիւն ցանկայ՝ ոչ տեսեցելոցն լինել տեսող, իսկ կամաւոր կուրութիւն խնդրէ՝ ոչ լինել տեսեցելոցն տեսող:

Այլ եւ ոչ 'ի կուսէն, ասեն, մարմնանալ, այլ 'ի կուսին. զի մի՛ արդէք 'ի կուսէն ասելով՝ զմերս յիշեցուցեալ 'ի ներքս ածիցեն բնութիւն: Իսկ 'ի կուսին ասացեալ՝ ինքն ապա, ասեն, Բանն Աստուած մարմնացեալ լինի յարգանգի կուսին: Ըստ բնութեա՞ն զմարմնանալս տայք բանին, հարցանեմ զձեզ, եթէ ըստ առ ինքն գառ 'ի մէնջն միաւորելոյ: Եթէ յիւրն ընկալաւ զայս գոյացութիւն, լուծեալ եղեւ յայնմանէ՝ յորում էրն, 'ի նանիւր է եւ յոյս փրկութեան մերոյ: Բայց կարծեմ զայլ ինչ երկնել մտաց ձերոց՝ այսպէս կեղծաւորելովդ: Զի՞նչ արասցես եւ զհրեշտակապետին ձայն. «Որ 'ի քէն ծնանելոցդ է» ասէ, եւ ոչ թէ որ 'ի քեզ. եւ եթէ «Առաքեաց Աստուած զՈրդին Իւր, որ եղեւ 'ի կնոջէ». եւ թէ «Առաքեցաւ Աստուած յԱստուծոյ, եւ առ հոգի եւ մարմին 'ի կուսէ. եւ եթէ՝ «Քրիստոս 'ի կուսէ. կանայք, կոյսք լերուք». եւ եթէ՝ «Ծնաւ 'ի Մարիամայ սրբոյ կուսէ»: Գիտեմ զի զայսոսիկ լսես, եւ ոչ հնազանդիս. զի եղիցիս 'ի կորուստ անհնազանդեալ որդիդ հարանց:

Ապա թէ յերկիւղէ տարակուսանաց է թերաբանելոյ ձեր, զնմանսն առնէք այնոցիկ, որք 'ի սրոյն զարհուրանաց փախչելով՝ զահավէժք եղեալ մեռանին: Ըստ նմին եւ դուք երկուցեալք յերկուցն ասել բնութեանց՝ 'ի Պանդորոսին փախուցեալ անկանիք յիմարութիւն, որ զԲանն 'ի մարմին եւ յոսկերս յեղեալ ասէր: Զի եթէ ոչ խորհրդոյ ակամբ հայել զիտասջիք յաւետարանական ձայնն, «Բանն մարմին եղեւ» ոչ իւրք հեռանալ կարիցէք յառաջասացեալ հայհոյութենէն:

Ըստ նմին օրինակի՝ զմին ասել բնութիւն, եթէ որպէս պարսն է ասել՝ ըստ ճշմարտութեանն կարգի ոչ ասիցէք, բազում շանց հոմատեսակք եղանիցիք զհայհոյութիւնսն բարբառողաց: Քանզի առ այս՝ ամենայն քրիստոսասիրաց լուսաւորեալ են մտաց աչք. զի ոչ է մի բնութիւն մարմնոյն եւ բանին ըստ նոյնութեան բնութեան. զի ոչ մարդկային երկոքին, եւ ոչ աստուածային: Ոչ մարմինն յերկնից իջեալ՝ ըստ առաջին Եւտիքեայ բաջադանացն, եւ ոչ Աստուածն Բան 'ի Մարիամայ առեալ սկիզբն, որպէս Փոտինոսի թուեցաւ ասել. այլ Բանն անեղ՝ յանեղագունէն իջեալ Հօրէ՝ մարմին ստացական յարգանդէ կուսին զգեցաւ: Ապա ուրեմն ոչ է ըստ բնութեան նոյնութեան մի բնութիւն. զի թէ եւ ասեմք՝ մի բնութիւն Բանին մարմնացելոյ, ոչ այդպէս իսելայեղ եւ ջախջախի մտածութեամբ, որպէս թէ միոյն 'ի միւսմէն 'ի բաց բարձեալ. եւ կամ լուծեալք 'ի միմեանց՝ որպէս խոնաւուտ բնութեանցն. յորմէ լինի եւ ոչ մի բնութիւն: Այլ զոր էրն ոչ 'ի բաց թողլով, եղեւ՝ զոր ոչն էր. եւ այսպէս բարձրագունին ծանուցաւ խոնարհութիւն. մնալով 'ի բարձրութեան՝ գտաւ նոյն ինքն 'ի խոնարհութեան. որպէս սուրբն Գրիգոր ասէ. «Թէպէտ եւ վասն մեր էջ յանարգութիւն, այլ կայ յիւրում բնութեանն. որպէս եւ ինքն իսկ ասաց. Ես նոյն եմ՝ եւ ոչ փոփոխիմ»: Յայտնի եղեւ եւ մերն մեծութիւն. ունելով զպատկեր ծառային՝ զգեցաք զպատկեր երկնաւորին: Եւ զայս՝ ինքն փրկիչն յայտնեաց ասելով. «Ես եկի՝ զի զկեանս ունիցիք, եւ առաւել եւս ունիցիք». այս ինքն ոչ եկի գտուեալն 'ի բաց բառնալ 'ի սկզբանն զգոյացութեան շնորհ, այլ զաստուածատեսակագոյնս զիմ 'ի վերայ նորուն հաստատել: Քանզի ոչ եկն յեղծանել ստեղծողն զստեղծեալն յինքենէ ստեղծուած, այլ վերաստեղծել զնոյն եւ նորոգել: Եւ այսպէս 'ի գոլոյն ոչ 'ի բաց կալով, մարդկայինն եւ աստուածայինն այնուհետեւ ասին 'ի միաւորութենէն եւ որոց ոչն էին գոյացութեան.

այս է Բանն Աստուած մարդ լինելով եւ ասելով՝ մնաց եւ այնպէս Աստուած. եւ աստուածանալով մարդս եւ անուանելով ոչ երբէք զիրն 'ի բաց կորոյս գոյացութիւն: Որպէս երանելին Եփրեմ ասէ. «Ոչ փոփոխելով մարմինն յանմարմնութիւն, այլ ունի զինքեան զմարմինն՝ որպէս ծնաւ 'ի կուսէն. եւ առաւել քան զմեզ, ըստ որում յԱստուածն Բան միաւորեցաւ»:

Արդ՝ յայտ է թէ անհասանելի միաւորութիւնն, եւ ոչ բնութեանցն այլայլութիւն առաջնորդեն մեզ զմին ասել բնութիւն մարմնացեալ Բանին: Չսոյն եւ մեծահանճարն Կիրէղ աւանդէ Աղեքսանդրի հայրապետ, ասելով. «Ոչ 'ի մարմնոյ բնութիւն փոխաբուսեալ Բանին, այլ եւ ոչ մարմնոյն 'ի նորայն, այլ 'ի յատկութեան ըստ բնութեան երկաքանչիւրոյ մնացելոյ եւ իմացելոյ, ըստ այժմու մեզ աւանդեցելոյ բանին՝ անճառելի եւ անասելի միաւորութիւնն՝ մի մեզ եցոյց որդւոյ բնութիւն: Արդ՝ 'ի յատկութեան ըստ բնութեանն ասել, զանշարժն մնալ ասէ յերկաքանչիւրսն՝ որոց էինն: Իսկ 'ի գերագանց եւ 'ի սքանչելի միաւորութենէն ոչ ինչ է արգել միութեան՝ զմեզնայնսն խոստովանել 'ի Քրիստոս, մի դէմ, մի անձն, եւ մի նորա բնութիւն. զի որ 'ի Հօրէ անմարմին բանն էր, 'ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն՝ այս ինքն 'ի մարդկային բնութենէս՝ մարմին զգեցաւ. եւ զնոյն միաւորեալ ընդ իւրումն դիմի եւ բնութեան, մի դէմ, եւ մի բնութիւն ասի եւ հանդերձ մարմնովն: Ոչ եթէ անգոյ եւ կամ առանց մըտաց եւ անձին, եւ թանց բնութեան զմերն ընկալաւ 'ի կնոջէ, այլ ըստ ամենայնի կատարեալ առնելով՝ առ իւրն միաւորեաց կատարելութիւն Բանն որ 'ի Հօրէ. եւ այսպէս ասի մի կատարեալ՝ զմի ունելով կենդանութիւն եւ զդէմ: Ոչ 'ի միութենէն զերկաքանչիւրոցն ուրանամ զկատարելութիւն, եւ ոչ յաղագս երկաքանչիւրոցն կատարելութեան զմին հրաժարեմ ասել կատարելութիւն. միութիւն յանայլայլութեան, եւ անայլայլութիւն 'ի միութեան խոստովանելով:

Ապա ուրեմն մի բնութիւն եւ մի դէմ Քրիստոսի, եթէ պարտ է համառօտագոյնս ասել, ոչ է ըստ նոյնութեան բնութեան կամ ըստ միանձնականութեան. զի այս զերկոսին 'ի միասին գրեթէ զրկեցէ, զԱստուած 'ի մարդն լինելոյ, եւ զմարդն յաստուածանալոյ. այլ է, որպէս բազում անգամ ասացի, ըստ անճառ միաւորութեան Բանին ընդ իւրում մարմնի: Որպէս եւ սուրբն Գրիգոր ասէ. «Միացաւ 'ի մարմնի բնութեամբ, եւ խառնեաց զմարմինն ընդ իւր աստուածութեանն»: Ահաւասիկ ըստ անճառելի եւ անպարիմանալի խառնմանն եւ միաւորութեանն համարձակիմք ասել մի բնութիւն Քրիստոսի, եւ ոչ ըստ այլում իմիք յեղանակի: Չսոյն եւ երանելին Յուդիոս ասէ Հռովմայ հայրապետ. «Որ ասէ զմարմինն առնելի առ անեղն Աստուած միաւորութեամբ աստուածային եւ երկրպագեալ, եւս զերկախումբն իբրեւ մի անառնելի Աստուած, երանեալ եղիցի»: Առ երկոսին հաւասարապէս ունի երանութեանս բան, երկախումբ խոստովանեալ ըստ բնութեանց, եւ մի ըստ միաւորութեան: Մի զմին ասելով՝ զբնութեանցն խցանել կամակորեցուք զաղբերս, եւ մի՛ յասելոյ անտի զերկախումբն՝ պատառել կամելով զմիաւորութեանն պատմուճան. այլ բարեպաշտաբար առ երկոսինն գալ գիտացեալ, միութեամբն ճանաչել զբնութիւնսն, եւ 'ի բնութեանց անտի ելանել առ միաւորութիւնն: Որպէս հրաշալին ասէ Յովհան Կոստանդինուպոլսի. «Միութիւն խոստովանիմ, եւ ոչ քայքայումն ինչ եւ լուծումն այսր բնութեան յայն, կամ այնր յայս. այլ միացեալ, մի լեալ»: Արդ՝ մի լեալ, որպէս յառաջն ասացի, ըստ միաւորութեանն գոլ ասէ զերեւելին եւ զաներեւելին, եւ ոչ ըստ համագոյութեան. զի ո՞րպէս արդէք եղիցի՝ որք ոչն են:

Բայց սակայն եւ զայս լսեմք 'ի ձէնջ ասացեալ. «Մի բնութիւն զաստուածայինն իսկ ասեմ, զոր 'ի Հօրէ ունէր զիր զիսկական բնութիւնն. զի ոչ ասի յարարածականացս որ բնութիւն, քանզի արարչականն ասի միայն բնութիւն. իսկ զմարմինն՝ մարմին Քրիստոսի ասեմ, եւ ոչ բնութիւն Քրիստոսի»: Փախչի՛ս 'ի բնութեանդ անուանէ, ընդ նմին եւ յերկուցոյ ասելոյ. եւ ոչ զիտես թէ մարմին ասելով՝ յերկուսին 'ի ներքս ըմբռնիս յորոց փախչիս: Արդ զնոյնս, որովք բարեպաշտելոյ կարծես, հակառակ ընդդէմ քեզ եղից: Չմարմինն՝ մարմին Բանին ասելով, եւ Բանն ասացեալ մարմին ունել, զինչ այլ ինչ թուիցիս ասել եթէ ոչ կրկին: Եւ դարձեալ զԲանն 'ի Հօրէ ասելով, զՀօրն տացես նմա զբնութիւն. իսկ զմարմինն 'ի մարդկանէ ասելով զո՞յր ունել ասես նմա բնութիւն, եթէ ոչ զմարդկան: Բայց կարծեմ թէ կամիք եւ ոչ մարմին Քրիստոսի ասել. զի թէ զմարմինն ճշմարտութեամբ՝ խոստովանէիք ունել Քրիստոսի, եւ զայն 'ի մարդկանէ եւ մարդկային, զնոյն եւ բնութիւն մարդկային ոչ արդեւք խղճէիք ասել: Քանզի նոյն է մարմին մարդկային ունել Քրիստոսի, եւ բնութիւն մարդկային. եւ զի Քրիստոս առանց միաւորութեանն ոչ ասի Քրիստոս Յիսուս, այլ Աստուած Բան: Որպէս սուրբն Բասիղիոս ասէ. «Չի թէ ասիցէ որ զմարմինն բնութիւն Բանին, եւ զԲանն բնութիւն մարմնոյն, ամպարշտութեամբ լի է այսպէս ասացեալքն»:

Իսկ եթէ զմի եւ զնոյն Քրիստոս յերկուց խոստովանեցիս ասել բնութեանց, այսինքն աստուածային եւ մարդկային, ընդէ՞ր զարհուրիս եւ զայրանաս, եւ այլանդակ եւ հայհոյիչ շարադրութեամբ զբարեպաշտաց պղտորես զլսելիս: Քանզի ասես, որ 'ի Հօրէ գոյացեալ անձնն էր, նոյն անձնաւորեալ 'ի սուրբ կուսէն. եւ որ 'ի Հօրէ բնութիւնն էր, նոյն բնաւորեալ եղէ յարգանդի կուսին: Եւ սակայն գոհութիւն Աստուծոյ, որ յայտնէ զխորս խաւարի, եւ հանէ 'ի լոյս զստուերս մահու. զի թէպէտ եւ շատ ջանացար կուրաշաւիղ իմն արահետիւք ծածկել եւ թագուցանել զհաւաքեալ 'ի քեզ զդառնութեան մաղձ, այժմ յաստուածայնոյն բռնադատեալ յակնարկութենէ տեսչութեանն՝ 'ի վեր բղիսեցեր: Արդ զիա՞րդ անձնաւորեցաւ 'ի կուսին անձն Որդոյ. թողլո՞ւ զիր գոյութիւնն՝ յայլո՞ւմ գտաւ գոյութեան, որպէս Պանդորսն ասէ, եթէ յիրումն մնալով՝ զերեւութական միայն զձեւն զինքեամբ արկաւ, առ աչօք եւ ձեռով եւեթ ցուցեալ զմերն 'ի կուսէ, որպէս Եւտիքէսն երկրորդ յիմարաբար բարբառի՝ ասելով. «Խոստովանիմ զԲանն Աստուած յարգանդի կուսին կերպացեալ՝ տպաւորեալ, 'ի պատկեր եւ 'ի ձեւ մարդոյ եղեալ, այլ ոչ եթէ յարարածական բնութենէն ինչ յինքն խառնեաց. քան զի անխառն է աստուածութիւնն եւ անյօդ»: Տեսանէ՞ս, որպէս համաձայնք առ միմեանս գտանիք յամպարշտելոյ. դու ասես, 'ի Հօրէ անձնն Որդոյ անձնաւորեցաւ 'ի կուսին. եւ նա ասէ, ոչ ինչ խառնեաց 'ի կուսէն յանխառն աստուածութիւնն:

Եւ եթէ ոչ գոյութիւն ինչ անձնաւոր զմերս 'ի կուսէ ընդ ինքեան միաւորեաց Բանն, զիա՞րդ ինքն զինքն մարդ եւ որդի մարդոյ անուանեաց: Չիա՞րդ եւ տղայ երեւեալ խանձարրապատեցաւ, եւ կաթնաբոյծ եղանիւր, եւ առ կատարելութիւն 'ի վեր ընթանայր աճմամբ հասակի, ըստ մեծին Աթանասի ուղղափառ դաւանութեանն. «Որքան ինքն, ասէ, հրամայեաց՝ զբնութեանն կատարելով յինքն ընկալաւ. որքան կամեցան, այս է՝ ծննդեան 'ի կնոջէ, աճման հասակի, ամաց թուոյ, աշխատութեան, ծարաւոյ եւ քաղցոյ, եւ քնոյ, եւ տրտմութեան, եւ մահու եւ յարութեան»: Այսոքիկ ամենեքին՝ նմանութիւնն էր երեւո՞յթք թուիցին քեզ եղեալքն 'ի Քրիստոսէ, թէ ճշմարտութիւն: Ապա եթէ ճշմարտութիւն, որպէս եւ է իսկ. քանզի անհնար է անսուտն Աստուծոյ ստութեամբ իւրիք կեղծավորել 'ի գործս իւր. զիա՞րդ իշխես ասել

զաներեւոյթ եւ զանմարմին անձնն Որդւոյ մարմնաձեւապէս անձնանալ յարգանդի կուսին, եթէ ոչ զկատարեալ մեր բնութիւնս 'ի կնոջէ յինքն ընկալեալ՝ ընդ ինքեան միաւորեաց Բանն Աստուած առաքեալ 'ի Հօրէ:

Եթէ այդպէս ասեմք՝ ասեն, երկուս լինիմք ասացեալ դէմս, եւ երկուս բնութիւնս: Դարձեալ փախչելով 'ի սնտոյ երկիւղէ, 'ի մեծագոյնն անկանիս չար: Եթէ յերկուց ըստ բնութեան ոչ կամիս ասել զմինն, կարի յոյժ չարաչար ըստ բնութեան զմին գտանիս ասացեալ բնութիւն: Այլ անմարմին բնութիւն աստուածային Բանին՝ զմարմնական բնութիւն 'ի կուսէն ընկալեալ, ընդ ինքեան միաւորեաց. որ է ըստ բնութեան յերկուց՝ աստուածային եւ մարդկային. իսկ ըստ միաւորութեան՝ մի: Ձի եթէ այս երկուք գեղեցկագոյն հաւատոյ ոտիւք առ ճշմարտութիւնն 'ի վեր կանգնեալ ոչ հաստատիս, առ որ եւ յենուցուս առ մինն 'ի նոցանէ՝ կաղ գտանիս առ խոստովանութիւն ճշմարտութեանն. այլ կատարեալ ըստ երկաքանչիւրոցն դիտելով զերկուսն, ըստ միաւորութեան՝ մի կատարեալ, մի դէմ, եւ մի Որդի Աստուծոյ խոստովանելով. որպէս սուրբն Բասիլիոս ասէ. «Երկուց գոյացութեանց կատարեցելոց միաւորութիւն»:

Առ որ դու հակառակաբար ընդդէմ յարուցեալ՝ գրեցեր 'ի քում շարագրածութիւնս անդ, եւ ասես. որ 'ի Հօրէ բնութիւնն է՝ նոյն բնաւորեալ է 'ի սուրբ կուսէն: Մինչ 'ի Հօրէ բնութիւն էր, զի՞ նչ այլ ինչ բնութիւն յարգանդի կուսին գոյանայր: Ձմտաւ ան, յորքանեաց չարաչար հայհոյութեանց պտոյտս ընկղմիս՝ զայդ այդպէս ասելովդ: Սուրբ հարքն 'ի Նիկիա ժողովեալքն ասացին՝ զնոյն բնութիւն Հօր վասն մերոյ փրկութեան ծնաւ մարդացեալ 'ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն Հոգւով Սրբով: Եւ ապա 'ի չար արկեալ թուեն զկատարելութիւն բնութեանս մերոյ. հոգի, մարմին, եւ միտս. եւ նովին մարմնով համբարձեալ յերկինս. եւ նովին մարմնով գալոց է ասացին: Իսկ դու ասես. որ 'ի Հօրէ բնութիւնն՝ բնաւորեցաւ յարգանդի կուսին. եւ յաղագս այնր ասի մի բնութիւն: Եթէ յարգանդի կուսին բնաւորեցաւ, ապա 'ի Հօրէ ոչ էր բնաւորեալ: Դարձեալ՝ թէ յարգանդէ կուսին սկիզբն էառ լինել մի բնութիւն ընդ Հօր, ապա նախ քան զխոնարհելն յարգանդ կուսին՝ օտար գոյր բնութեանն Հօր: Եւ զայդ այդպէս դաւղակատելովդ՝ Արիոսի եղեալ գտանիս չարապաշտութեանն զուզաձայն:

Դարձեալ՝ զմի բնութիւնդ ապաքէն ընդդէմ երկուս բնութիւնս ասողացն ասես զոյ. եւ որ երկուսն ասէ բնութիւնս, զաստուածայինն ասէ եւ զմարդկայինն. դու զո՞վ ոք 'ի նոցանէ ասես՝ զմիդ ասելով, կամ ըստ որո՞ւմ յեղանակի: Արդ այսպէս շամբուշ խորհրդով բանդագուշիս, եւ ոչ գիտես գտանել զշաւիղս աստուծոյ զդիրինս. զի Բանն Աստուած՝ գոյութիւն հանդերձ մարդկային բնութեամբ ընկալեալ յանարատ արգանդէ կուսին՝ ընդ ինքեան միաւորեաց անձառապէս գոյութեան եւ բնութեան, ոչ զյառաջագոյն գոյացեալն. քանզի «Զգոյութիւն մարմնոյն՝ միաւորութեամբ բանին ծանեայ, ասաց ոմն 'ի սրբոցն. եւ այսպէս ասի մի դէմ, եւ մի բնութիւն» Բանին մարմնացելոյ: Ոչ ըստ ինքեան ասի մի բնութիւն եւ առանձնաւորութիւն. քան զի զայս 'ի Հօրէ իսկ անժամանակաբար յինքեան բերէր Բանն Աստուած. այլ ըստ անձառ տնօրէնութեանն 'ի կուսէն: Որպէս սուրբն Բասիլիոս ասէ. «Ծնեալն 'ի Մարիամայ էութիւնն 'ի նորա բնութենէն՝ ոչ էր Աստուած բնաբար, այլ միաւորութեամբ տնօրէնութեանն. վասն զի որ 'ի բնութենէ Հօր էր Աստուած՝ Բանն, 'ի բնութենէ Մարիամայ էառ զպատկեր ծառայի, եւ պտուղ որովայնի նորա գտաւ եղեալ»: Եւ զայս նա: Ապա ուրեմն՝ ոչ բնութիւնն աստուածային բնաւորեցաւ յարգանդի կուսին, որպէս դու դանդաչես. այլ Աստուածն Բան 'ի Հօրէ՝ զմարդկային զգեցաւ բնութիւն 'ի կնոջէ:

Որպէս եւ մեծն Աթանաս ասէ. «Վասն զի բնութիւն մարդկութեանս էր՝ որ ծնանելոցն էր, վասն այնորիկ եւ չարչարեալ զնա նշանակէ»: Այսպէս հայրն:

Բայց դու թէ ասիցես՝ մարդ եղեալ ճշմարտապէս 'ի մարդկանէ զԲանն որ 'ի Հօրէ, ընդէ՞ր զանգիտես զմարդկայինն 'ի Քրիստոս դաւանել բնութիւն. եւ աղամողիս 'ի բանս քո, եւ յայլմէ առ այլ վազեալ անցանես տարապարտ մտածութիւնս: Երկնչիս յերկուց ասել բնութեանց. երկիւղ մեծ գոյ, եթէ ոչ արժանապէս եւ զմին ասել Քրիստոսի բնութիւն: Իսկ եթէ իրաւապէս եւ բարեպաշտաբար զերկոսին լսես, ոչ ինչ է արգել զմին ասելով՝ յիշել եւ զառ 'ի յերկուցն. եւ դարձեալ՝ ոչ մոռանալով զյերկուցն, խոստովանել եւ զմին: Զի եւ սուրբ հարքն՝ բարեփառութեան հիմնացեալ հաւատով, աներկեւան եւ անտարակարծ խոհականութեամբ զէն անվթարելի զերկոսին զոսսա ընդ ինքեանս բարձեալ բերէին ըստ պիտոյիցն իրականութեան, զմի մի ոք 'ի սոցանէ շարժեալ շողացուցանէին ընդդէմ թշնամեաց ճշմարտութեանն: Առ այնոսիկ՝ որք ըստ Եւտիքեայ, եւ կամ Յուդիանեայ չարապէս զմին իմացեալ ասէին, երկակի ասացուածով զբանիցն իւրեանց յօրինէին զառաջարկութիւն. քանզի իւրաքանչիւր ոք սոքա՝ առ միմեանս բարեփառագունին առաջնորդեսցեն մտաց:

'Ի պտղոյ անտի ծառն ճանաչի, եւ յարմատոյ անտի ասի ծաղիկն: Հարցանէ՞ս զծաղկէն, արմատոյն անուամբ նշանակեսցի. եթէ անունն 'ի միջոյ բարձցի, ապա եւ Բանն. եւ չարաբարձումն անուանն եւ բանի վերաձգեալ ածցիս. անուամբ արմատոյն, տեսութեամբ գունոյն, 'ի բուրմանէ անտի հոտոյն, եւ համոյն ճաշակաւորութեամբ: Ըստ նմին օրինակի եւ առ փրկչական մարմինն վերաթելեալ համբարձցիս. դաւանելով զնա տեսակին անուամբ՝ մարդ Յիսուս Քրիստոս ասելով: 'Ի տեսութենէ անտի. «Շօշափեցէք զիս եւ տեսէք, զի ոգի մարմին եւ ոսկերս ոչ ունի, որպէս զիս տեսանէք՝ զի ունիմ»: 'Ի մարդկային կրիցն. «Որով ինքն չարչարեցաւ՝ զփորձ առեալ կարօղ է եւ փորձանաւորացն օգնական լինել»: 'Ի մահուանէ նորա վասն մեր. «Քրիստոս մեռաւ վասն մեր ըստ գրոց»:

Ապա ուրեմն թէ միովն ոչ զգաստացար, առ այլսն մի ըստ միոջէ ընթացեալ հարցջիր. եւ հաւանեցուցեն զքեզ համագոյ եւ համաբուն ասել զտէրունական մարմինն մարդկային բնութեանս. զի այսպէս յերկուց բնութեանց խոստովանելով, նշանակեսցես զնա մարդ միանգամայն եւ Աստուած: Իսկ մին ըստ բնութեան զնա ասացեալ՝ որպէս եւ ասէքդ իսկ, բացարձակ անուամբն եւ եթ նշանակեալ լինի. զիա՞րդ կարասցես մարդ զնա եղեալ ասել եւ մեռանել, եւ մահուամբն զանմահութեան 'ի մեզ աղբիւրացուցանել շնորհ: Այսորիկ աղագաւ անպատկառացոյցք սուրբ հարքն երկուց բնութեանց Քրիստոսի աստուածայնոյն եւ մարդկայնոյն լիեալք. Բնութիւնք երկու ասելով վասն զի Աստուած եւ մարդ, եւ եթէ՝ 'Ի միասին եկին բնութիւնքն, եւ եթէ՝ Հաւաստի զերկոսին ունէր զբնութիւնսն Քրիստոս. եւ եթէ՝ Կրկին է Քրիստոս. մարդ էր որ երեւէր, եւ Աստուած էր որ ոչն երեւէր. եւ որ այլ ինչ սոյնպիսիք յայլոցն ասացեալ եղեն. Ոչ եթէ զյերկուցն ասելով՝ հրաժարէին ասել զմին, եւ կամ եթէ զսորին հակառակն՝ զմին խոստովանելով յամառէին յերկուցն զալ խոստովանութիւն, այլ համարձակաբար երկոքումբքս այսոքիւք բարեփառութեան դամպարօք փայլեալք պայծառանային, երկուս ըստ բնութեան, եւ մի ըստ միաւորութեան զՔրիստոս քարոզելով. ընդ ձեռն որոյ ցուցեալ լինէր Աստուծոյն Բանի բնութիւն անեղանելի, եւ 'ի Հօրէ. իսկ մարմնոյ նորին գոյացութիւնն 'ի կուսէ, եւ արարածական. ասելով՝ Ոչ զուզապատիւս ասեմ զաւետարանչացն ձայնս, եւ ոչ 'ի նոցունց արժանաւորութենէ

ասացեալս. այլ ոմն զբարձրութիւն աստուածութեան, եւ ոմն առ նուաստութիւն մարդկութեանս զիջանելն նշանակեն. եւ թէ՛ Չարչարելի մարմնով, եւ անչարչարելի աստուածութեամբն: Եւ համայն սա՛ որ այժմ անչարչարելի ասաց աստուածութեամբն, յայլում տեղուք մակաձայնէ Աստուած չարչարեալ: Արդ ո՞րպէս զոսսա իմացուք. միթէ մարտնչիցի՞ ինքն ընդ իւր վարդապետս, քա՛ւ լիցի. այլ զառաջինն ըստ բնութեան տրամաբանէ, իսկ զերկրորդս՝ ըստ միաւորութեանն բանի: Ոչ յորժամ ըստ միաւորութեանն ասէ, ուրանայ զհասարակականն, եւ ոչ դարձեալ ըստ հասարակականացն ինչ ասացեալ բան՝ զմիութիւնն յերկուս բաժանէ միութիւնս. այլ յերկուսին անչարաբարոյական կամօք բարեպաշտեալ մերձենայ. զչարչարելին ըստ հասարակականին անչարչարելի՛ ի միաւորութեանն խոստովանելով, եւ զանչարչարելին ըստ գոյացութեան բազմաչարչարելի ըստ միաւորութեան:

Նմանակի սմա եւ այլ սուրբ հարքն զիւրեանցն արձանացուցին խոստովանական բան: Յորժամ ըստ բնութեան ինչ բարբառել հասանէր, համարձակապէս զերկաքանչիւրցն յիշէին զհասարակականսն. ոչ առ ՚ի բաժանել զմին Որդի յերկուս որդիս, կամ յերկուս դէմս, այլ միայն յորոց էինն՝ ազդէալ նշանակէին, ասելով սրբոյն Բարսղի. Վաստակեաց յուղեւորութեանն՝ մարմնոյն եւ շղացն յուղեգնացութենէն յաւետ ձգեցելոց. ոչ աստուածութեանն աշխատութեամբ տաժանեալ, այլ մարմնոյն որ ՚ի բնութեանն յարմարագոյն էր՝ զպատահումնն ընկալեալ: Եւ որ այժմս ըստ մարմնոյն բնութեան զայս այսպէս մակձայնէ, այլուր ըստ միաւորութեանն առ Բանն Աստուած զայսոսիկ վերաբերէ, ասելով: Ես զթաղումն մարմնոյն եւ զգետս նորա ասեմ Բանին. ոչ բնութեամբ աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնօրէնութեանն: Սոյնպէս զձայնս զանձնականս, եւ զչարչարանս զանձնականս, զտրտմութիւնն եւ զգոփալն, Աստուծոյ Բանին ասեմ. ոչ բնութեամբ աստուածութեանն, այլ միաւորութեամբ տնօրէնութեանն:

Եւ այսպէս երկոքումքք այսոքիւք ուղղապաշտութեան շաւղօք առ խորհուրդ մարմնաւորութեան Բանին վերերթալ զիտացեալք սուրբ հարքն՝ համարձակէին եւ զբնութեանցն արժանաւոր բարբառել բանս, եւ զմիաւորութեան տնօրէնութեանն պատշաճագոյնս, ասելով. Քաղցեաւ ըստ մարմնոյն, ծարաւեցաւ վաստակեաց ննջեաց. եւ այնու ոչ եթէ զաստուածութիւնն ինչ թշնամանեաց, այլ վասն զմարմնոյն բնութիւն ճշմարտութեամբ յայտ առնելոյ: Եւ եթէ Անվիշտ եւ անմահ է Բանն որ յԱստուծոյ Հօրէ. յաղագս այնր իւրացոյց իւր մարմին՝ որ վշտանալն կարէ: Եւ եթէ Ընդ իւրում աստուածութեանն միացոյց զբնութիւնս մեր, եւ զամենայն ըստ բնութեան մարդկութեանս մերոյ առնէ եւ կատարէ միաձին Որդին Աստուծոյ. այլ ըստ աստուածութեան բնութեանն անախտ եւ անկարօտ, եւ լցուցիչ եւ կատարիչ ամենայն արարածոց:

Արդ այսպէս բազմերջանիկ հարանցն անորոշաբար յիշել ՚ի վերայ միոյ Քրիստոսի, ոչ առ ՚ի բաժանել զմին Քրիստոս յերկուս դէմս, կամ յերկուս Որդիս, քաւ լիցի. այլ զառաւելագոյն աստուստ զամբութիւն առ ճշմարտութիւն հաւատոյն տնտեսել կամեցեալք. միանգամայն թէ եւ զչարափառացն տապաստ արկանելով խումբս, որք ընդ ձեռն մին ասելոյն Քրիստոսի բնութիւն, ուրանային զանսուտ նորա մարդեղութեանն խորհուրդ: Զվերջինն Եւտիքէս, որ ոչ համագոյական կուսին դժոխաբանէր զմարմինն Քրիստոսի, եւ մի բնութիւն: Զառաջինն Եւտիքէս, որ յերկնից եւ անստացական ասէր զմարմինն Քրիստոսի, եւ մի բնութիւն. զՎաղենտինոսն եւ

զՄանի, որ կարծեալք ասացին գերեւումն Քրիստոսի, եւ մի բնութիւն. զԱպողինար եւ զՍոփրոնիոս եւ զՅուղիանէ, որ կիսաբաժ եւ ոչ կատարեալ զմերս ասացին բնութիւն առեալ Բանին 'ի կուսէն, եւ մի բնութիւն. զԵնոմիոս եւ զԱրիոս, որ զաներեւելի արարած ընդ երեւելի արարածոյ շարակարգեալ ասաց զԲանն ընդ մարմնոյն, եւ մի բնութիւն:

Ոչ հեռի 'ի սոցանէ եւ զքոյդ կարծեմ ասել, մի բնութիւն. որ առ վտանգի խոշտանգանաց՝ մարմնանալ ասես Աստուծոյն Բանի. եւ յորմէ իցէ մարմինն, զայն ուրանաս: Օրինակ իմն, որք զթագաւորական գահոյսն պատուոյ արժանի վարկանին լինել. եւ յորմէ գահոյքն գեղեցկակերտեցան՝ զնիւթն իբրեւ զանարգ ինչ անգոսնեալ 'ի բաց մղեն. ոչ զիտելով, թէ յայնժամ պատուեալ երեւի իրն, յորժամ առ հոմատեսակն իւր ասացի. զի թէ այնմիկ ոչ ասացի՝ յորմէ առեալն եղեւ, ոչ ծանիցի առաւելութիւնն որում եհասն փառաց, եւ դարձեալ թէ 'ի նորին վերայ էութեանն ոչ հասցէ փառացն մեծութիւն, ոչ ասի փառաւորեալ, այլ փոփոխեալ. քանզի այլ առ այլ ասի փառքն եւ փառաւորելն, եւ ոչ առ նոյն:

Արդ կամ ե՛կ խոստովանեա՛ յառաջասացելոցն զքեզ մի ոք գոլ 'ի չարապաշտից. եւ ծանիցուք որ յոյժդ եւ մարդատեաց՝ զլանալով զԱստուծոյ մարդասիրութիւնն. վասն զի նա առնլով յինքն մեծարեաց զբնութիւնս, եւ դու ոչ խոստովանելովդ վատթարես: Զի՞՞ եւս ապա ընդ քեզ հարազատապէս մաքառեսցուք, որ ախորժեսդ հեթանոսաբար առ 'ի մէնջ մեկուսանալ. եւ այն զի հրաման ընկալաք՝ զհեթանոսացն ոչ կոխել ճանապարհ, եւ 'ի քաղաքս Սամարացոց ոչ մտանել: Ապա թէ 'ի չարաչար արմատոց անտի ոչ եւ չարագոյն ընծիւղեալ շառաւիղ, խոստովանեսցիս ընդ մեզ, մանաւանդ թէ ընդ հանրական կաթողիկէ եկեղեցոյ՝ զմի եւ զնոյն Քրիստոս Աստուած միանգամայն եւ մարդ. զի ծանիցի անբաժանելի եւ անշփոթ միութիւն մարմնացելոյ Բանին աստուծոյ: Ընդէ՞ր լինիս իբրեւ զջուր հոսեալ ընդ գառ 'ի վայր՝ անդրէն ոչ կարացեալ դառնալ. կամ իբրեւ զկարկուտ հատեալ յամպոց՝ առ հալելն հուպ լինելով, քան թէ առ վերստին կապիլն յամպս: Ընկա՛լ առանց խարդախութեան զգրեցեալսն, եւ ճշմարտեա՛ գոր առ 'ի Փրկչէն կատարեցան իրագործութիւնքն: Սուտ համարեսջի՛ր լինել զքոյինդ ջաղջախ եւ սխալականդ խորհրդոց իմաստ, եւ մի՛՛ զաստուածայինն անսուտ գիր: Եթէ գրովն գայթազիցիս, գործովն հաւատասցես. զի ապացոյցք բանի գործք 'ի տեառնէն վկայեալ. «Գոնէ վասն գործոցն, ասէ, հաւատացէք»:

Մի՛՛ բաղդատեր գոյժ 'ի միմեանց տարբերեալսն. քանզի անդ անմարմնաբար եւ միայն ձեւացութեամբ ներգործութիւն. իսկ աստ մարմնով եւ հանդերձ ճշմարտութեամբ: Կերակրեցաւ առ Աբրահամու. ճաշակեաց եւ ընդ աշակերտսն. անդ յանմարմնութեան, եւ աստ 'ի մարմնաւորութեան. ուստի յայտ է՝ եթէ այն նմանութիւն գործոյ. իսկ այս գործ ճշմարտութեամբ: Եթէ զգործս առ գործն տարեալ հաւասարեսցես, հաւասարեալ լինին եւ երեւմունքն՝ առաջինն եւ վերջինս: Զնորին հետ երթիցէ ծնունդն, աճումնն, մահն, թաղումնն, յարութիւնն, համբառնալն, ընդ որս ինքն անցանելով ըստ նմանութեան զլիտոյ՝ զբոլոր զար 'ի յեկեղեցոյ զհետ հրաւիրեալ կոչէ զպատշաճեալ իւր անդամսն. եւ ամենայնքս մեր ըստ քեզ, ստուեր եւ երեւութիւքն առ 'ի յոյսն ակնկալութիւնք: Աստուստ ապա եւ Մարի եւ Մարկիոն կենդանասցին՝ զկնի այնքան ամաց՝ տեսանելով զքեզ իւրեանց եղեալ զարմ: «Կորուսանես, ասէ, մարգարէն զստութեան խօսողսն». եթէ կորուսանէ բանն, առաւել եւս գործն ընձեռէ կորուստ: «Աբրահամ հայր մեր ո՛չ ապաքէն 'ի գործոց արդարացաւ», ասաց մեծն

Յակոբոս. ընդէ՞ր գատութիւն, եւ ոչ զհաւատս 'ի բանս եւ 'ի գործս առփորձիս ցուցանել, կամելով լինել որդի անդրանիկ 'ի հօրէ սատանայէ:

Հի՞մ ջանաս փոփոխել զմակագրութիւն անուան, եւ դնել զայլոց ուրուք անուն, յորմէ հեռի են ասացուածքն. եւ կամ թէ յեղանակել զբանն՝ ոչ որպէս ինքն խնդրէ: Տու՛ր զքեզ ներխորհրդումն բանի, եւ մի՛ զխորհուրդ բանին առ քեզ բռնադատեալ թիրեացես: Վկայեա՛ այնոցիկ բանից, որոց Աստուածն Բան վկայեաց ընտրել, եւ մի՛ զքոյդ արդարացուցաներ՝ 'ի բազմաց կրեալ ստգտանս եւ ապաքանութիւն: Ծանի՛ր, զո՛ր ոք 'ի նոցանէ ըստ բնութեան է ասացեալ. եւ ո՛րք այնոցիկ իցեն՝ որ ըստ միաւորութեանն տրամաբանեցան: Եւ այսպէս լուսաւորագոյն իմացուածով կարացես 'ի միտ առնուլ զերկաքանչիւրս գրեցելոցն բանից խոհականութիւնս:

Քանզի բազում ինչ անյայտութիւն եւ տարակուսանք յաւետարանականսն գտանի ձայնս եւ յառաքելականս, առ որ եթէ խաւարագագ ոք 'ի ներքս յառեալ նայիցի հոգւոյն ակամբ, նոյն ինքն մոլորութեան պատճառ ճշմարտութեանն նմա եղանի ասացուած: Որպէս յիմարամիտն այն Ապողինար՝ լսելով յառաքելոյ, «Որովհետեւ մանկունք հաղորդեցին արեան եւ մարմնոյ, եւ ինքն իսկ մերձաւորութեամբ կցորդ եղել նոցուն». աստուստ ապա զմարդկայինն 'ի բաց կրճատել եհան 'ի մարմնոյն Քրիստոսի զբանական հոգին, ասելով. Աստուածային էր հոգիացեալ հոգեւորութեամբ: Նոյնպէս եւ այլով իւրիք բանիւ այլ ոք վրիպեալ մոլորեցաւ, յասել անդ Փրկչին. «Ոչ ոք ել յերկինս, եթ ոչ որ էջն յերկնից Որդին մարդոյ՝ որ էն յերկինս». կարծեաց Եւտիքէս առաջին յերկնից բերեալ, եւ յաստուածային բնութենէն հայթայթեալ Քրիստոսի մարմին, եւ իբրեւ ընդ խողովակ գնոյն անցուցեալ ընդ մէջ կուսին. ոչ իմանալով՝ թէ յաղագս առ երկնայինն միաւորութեան որ յերկրէն էր՝ ասիւր այս այսպէս: Արդ է՛ ուրեմն յաստուածային գրիցեալսն բան՝ որ ըստ բնութեանն է ասացեալ եւ իմանի, եւ է որ ըստ միաւորութեան տնօրէնութեանն: Ձի յորժամ ասէր Փրկիչն ցՓիղիպպոս, «Որ ետես զիս՝ զհայր իմ». եթէ գտեսանելս զայս՝ առ բնութեանն տեսութիւն զոր ունի Որդի զՀօր, ոչ առաջնորդեցես մտացն աչաց, ոչ միայն թէ որդեհայրութիւն 'ի ներքս ածեալ մուծանես, այլ եւ մարմին եւս Հօր շնորհեցես՝ որպէս եւ Որդոյ: Ըստ նմին եւ յորժամ ասէր, թէ «Ես եւ հայր իմ մի եմք», ոչ ըստ դիմաց եւ առանձնաւորութեան զմին ասէր գոլ, այլ ըստ բնութեան:

Առ որ դու կուրացեալ մտօք հայելով՝ ոչ զհտացեր զանազանել, այլ մեղադիր եղեալ առաջնոցն աստուածխօսութեան՝ գրեցեր եւ ասացեր, թէ Ձի՞նչ պարտ է զճարտարսն Յունաց համարել, որք ասեն զԵրրորդութիւնն դիմօք եւ առանձնաւորութեամբ բաժանեալս, եւ աստուածութեամբ միաւորեալ: Ուստի յայտ արարեր, թէ դու եւ ոչ զմի յերկոցունց յայդցանէ ոչ ընդունիս եւ այդպէս ոչ բաժանելով ըստ դիմաց՝ լինիս սաբելացի, եւ ոչ միաւորելով ըստ բնութեան՝ արիոսեան: Եւ եթէ ոչ բաժանի ըստ դիմաց, զիս ընդ առանձնաւորութիւնքն կարեն անշարժ մնալ. զորմեծն Գրիգոր ասէր Նազիազու, թէ՛ Ձերիս գոյութիւնսն ոչ միոյ իմանալ ժողովման, կամ լուծանելոյ 'ի միմեանս, եւ կամ խառնակութեան. եւ դարձեալ, Եթէ ոչ աստուածութեամբն միաւորես, օտար ապաքէն 'ի ներքս ածես բնութիւն, եւ յանհաւասարս զգուգահաւասարն դնես գոյացութիւն: Արդ այսպէս ընդ խաւար զճշմարտագոյնն 202ափեցեր լոյս. եւ զկուրութիւն մտաց քոց զարբովքն արկանես հարամբք զորս ճարտարս Յունաց անուանեցեր. եւ զայս 'ի քեզ հայելով ասացեր. զի թէ դու 'ի զհտութենէ էիր եղեալ, զայլս ոչ անուանէիր զհտունս: Իսկ մինչ ճարտարս զնոսա

խոստովանեցեր, զառ 'ի նոցանէ իմաստաբար ասացեալսն ի՞րր ոչ ընդունիցիս: Բայց իցեն ո՞վ արդէք ճարտարքն այն Յունաց, հարցանեմ ցքեզ՝ թէ զճշմարիտն ասացես զի թէ եւ դու կամիցիս ստել, ամբաստանականն քո բան որ զնոցանէն՝ յանուանէ մեզ զասացողս բանիցդ այդոցիկ ցուցանէ: Ասացեր, թէ դիմօք եւ առանձնաւորութեամբ բաժանեն, եւ աստուածութեամբն միաւորեն: Այս 'ի սրբոց հարանցն ասացեալ եղև. Ոչ ծանօթութիւնքն յիրաքանչիւր ումեքէ բարձեալ լինի, եւ ոչ առանձնաւորական նմանութիւնքն յայլում ումեք երեւեալ: Եւ եթէ Բաժանի անբաժանաբար, եւ միաւորի որոշմամբ. ոչ զմիաւորութիւնն խառնակութիւն գործելով, եւ ոչ զբաժանումնն՝ օտարութիւն: Եւ եթէ՝ Պարտ է զմի աստուածութիւնն պահել, եւ զերիս դէմսն խոստովանել, եւ կամ զերիս գոյացութիւնսն. եւ զիրաքանչիւրոք հանդերձ յատկութեամբ: Եւ եթէ՝ Ոչ անգոյք են անուանքն, կամ միոյ դիմաց. մինչ զի լինել ճոխութիւնն մեր անուամբք, այլ ոչ իրօք:

Այս են երջանիկ հարանցն աստուածաբանական դաւանութիւնքն. որովք բանիք դու հերձուածօղս առասեւ զնոսա, եւ ոչ զանգիտես եւ զարհուրիս՝ զլթունալից որպէս զօձի զլեզուդ քո շարժել ընդդէմ նոցա, որք արբանեակք եւ սպասաւորք եղեն Բանին աստուծոյ. անյողդդդդի հաւատով զնորայն հիմնացուցին զեկեղեցի: Եւ զի՞նչ զարմանք են յաստուածագանիցն ոչ պատկառել քեզ արանց. որ զի եւ առ նոյն ինքն վեհագոյն բնութիւնն անամօթեցար զհայիոյութեանդ քո ձգել բան, ոչ խոստովանելով 'ի միում անեղ բնութեան զերիս դէմսն եւ զերիս առանձնաւորութիւնսն, զՀայր եւ զՈրդի եւ զսուրբ Հոգին: Ընդ ձեռն որոյ 'ի բաց բառնալով զպատճառն՝ որով իւրք միմեանց են եւ ասին, ընդ նմին բարձեալ լինի եւ իւրաքանչիւր ուրուք նոցա գոյութիւնն. ընդ որով ապա եւ ոչ Աստուած, եւ մնալ քեզ անաստուած, որ այդպէս յանդուզնդ եւ յաստուածատեսութիւնս. որ իմաստասիրեսդ եւ ասես, թ որ 'ի Հօրէ անձնն էր՝ նոյն անձնաւորեցաւ 'ի սուրբ կուսին:

Յորժամ ընդ Հօր զնա աստուածաբանէիրն, ոչ շնորհեցեր նմա զկատարելութիւն ունել դիմի. իսկ այժմ երկուցեալ՝ թէ մի՞ գուցէ խոստովանել հասցէ 'ի կուսէն, այսինքն 'ի մարդկային բնութենէս, զկատարելագոյնն տալ նմա գոյութիւն մարդէտութեան, անձն 'ի Հօրէ զնա անուանեցեր: Իսկ մինչ անձն ասես, ընդէ՞ր հրաժարես զնա դէմ ասել. եթէ արդէք վարդապետեցար 'ի քում արուեստարանիդ՝ ա՛յլ գոյ զանձն, եւ ա՛յլ զդէմս. որ թէպէտ եւ է ուրեք՝ որ զանագանի 'ի զանագան տեսակսն, սակայն առ մի եւ նոյն առեալ իրականութիւն զնոյն երկոքին ակնարկեցես: Քանզի զումեմնէ ասի, թէ անձն եւ եթէ դէմ. եւ այս հասարակաբար զհետ երթիցէ մարմնական եւ անմարմին տեսակացն. քանզի իւրաքանչիւր առանձնաւորեալքն 'ի տեսակին՝ դէմ անուանի. որպէս 'ի մարդկանէ Պաղոս յատկացեալ դէմ առկոչի. իսկ յանմարմնոցն՝ Գաբրիէլ առանձնացեալ դէմ անուանի. սապէս յանեղագոյն էութենէն, Հայր կամ Որդի կամ Հոգի առանձնակի յիշեալ՝ դէմ առասի: Եւ արտորոշեալ ճանաչի 'ի նոսա դէմն այսուիկ. Հօր ծնօղ գոյ. Որդւոյ ծնունդ. իսկ Հոգւոյ ելումն: Եւ նոյն սա է առանձնաւորութիւն. զի որով իւրք նշանակեցի դէմն, նոյն եւ առանձնաւորութիւն նմին եղիցի:

Արդ զիա՞րդ դու մոլորեցար՝ կամ ոչ իսկ ասել դէմ եւ առանձնաւորութիւն երեքանձնական զօրութեանն, եւ կամ թէ ասել՝ չարաչար ասել ընդ Լիբեացւոյն ելանել սուր. փոխանակ երից դիմաց եւ առանձնաւորութեան՝ մի ասել դէմ եւ առանձնաւորութիւն: Եւ համայն հիացեալ եմ մեծապէս՝ զնորանշանդ 'ի քեզ

տեսանելով ձեռագրութիւն. զի այլք յաիեկականացն զմի մի ինչ 'ի սատանայական ուսմանցն բարձեալ տարան շահս. իսկ դու յոյժ ագահելով՝ եւ ոչ զմի ոք անտուստ 'ի կողմանէ թողլով տենչացար. մինչ թէ զնոյն զմարգարէին առ քեզ բարբառել իրաւացի է. «Ամբարձ գաշս քո յուղղութիւն եւ տես, ուր ոչ թաթաւեցար 'ի ճանապարհս քո», եւ որ 'ի կարգին. առ ամենեսեան անամօթեալդ, եւ 'ի խոստովանականս, եւ 'ի կարգս, եւ 'ի կրօնս, առանց ամենեցուն հոլանեալ, եւ զամենեցուն 'ի տեղի արարեալ լցեր զհայհոյութեանն չափ:

Գոյ հնար թուել զիսիճս հեղեղատի, եւ զաւագ ծովու, եւ զշիրթս անձրեւի, եւ ոչ զստեղծեալն առ 'ի քէն նորագիւտ բանս եւ իրս: Ընդ հակառակս ելանել աստուածայնոյն խորհեցար գրոյ. «Լցցի, ասէ, երկիր զիտութեամբ տեսոն իբրեւ զջուրս բազումս՝ որ ծածկեն զծովս»: Այսանակ եւ դու հրապուրողականդ քո բանիւք ծովացուցեր, ամենայն օր եւ ժամ եւ ամիս՝ քեզ նորաձեւութեան: Ու՞ր տարցուր զառ 'ի քէն հասեալ 'ի մեզ աղէտս. ու՞մ պատմեցուք զչարիսս, կամ ու՞մ գոյժ տացուք զանջատելոյդ 'ի կաթանէ, զհատուցելոյդ 'ի ստենէ. որ եղիր յերկինս զբերան քո եւ զլեզու քո ածես զերկրաւ. որ ջանատդ մերժել 'ի մէնջ զօրէնս Աստուծոյ մերոյ, եւ պատմել մեզ փոխանակ այնցիկ այլ մոլորութիւն. որ իբրեւ զձի ընդ քիրտն մտեալ՝ ոչ կասես յընթացից քոց. եւ ոչ ասացեր՝ թէ Արդ հանգեայց. զի զայն առ ուժի գործէիր: Որ յոյժ պինդ ունիս զմիդ ասել բնութիւն. եւ ասելոյդ քո խորհուրդ 'ի վաղենտինեայցն եւ 'ի մանիքեցուցն հայի աղճատանս: Իսկ զառ 'ի յերկուց բնութեանցն ասել ոչ միայն թէ լսել ոչ կարասցես, այլ եւ վատթարագունի իմն նմանեցուցանես տարացուցի. որ է ըստ քում աստուածախօսութեանդ եւ տարացոյցն քո: Եւ յաղագս այդր երկիւղի, թէ մի՛ գուցէ զփրկչական մարմինն 'ի մարդկայնոյս ասել հարկեցիս բնութենէ, 'ի հանուր իսկ էակացս 'ի բաց բարձեալ տարար զանուն բնութեան, ասելով. Ոչ ասի այլ բնութիւն, բայց արարչականն եւ էթ. եւ ամենայնքս 'ի նմանէ ածանցոցեալք՝ զնա ունին միայն իւրեանց բնութիւն: Որպէս զի ըստ քեզ՝ յերկուց մին պատկանեցի, կամ զարարիչն թուել ընդ արարածս. որ է անաստուածութիւն. եւ կամ զաստուածութեան կարծիս բերել 'ի վերայ արարածոյս, որ է բազմաստուածութիւն. եւ նոյնպէս երկոքին անաստուածութիւն: Այս է քո պանծալի աստուածաբանութիւնդ, մանաւանդ թէ յիմարութեանդ ցոյցք, զնիւթս զայս յաւեժակից ասել արարչական զօրութեանն. բնութիւն, եւ ոչ ստացուած նմա զսա համբաւել:

Եւ սակայն լիրբ եւ չար լինելով՝ զամպարշտութեանդ ոչ զիտացեր զյագուրդ. որպէս ասէ մարգարէն: Յորժամ տեսանես զմարդկային ինչ ուրուք ճառեալ զՔրիստոսի կրիցն, յանդգնիս աներկիւղաբար 'ի գրեցելոց անտի՝ որ զայնն քարոզէ՝ 'ի բաց ջնջել զբանն. եւ ասես՝ Որոմնացան մշակացն է զայդ սերմանեալ: Որ ոչ միայն է անհաւանական՝ զոր ասեսդ, այլ եւ անհաւաստի: Յորժամ չար մշակքն 'ի վերայ բարի սերմանն որոմնացանուք լինել հանդիսանային, ամենեքին առ հասարակ եկեղեցականացն 'ի բաց բարձեալ եղեն հոգաբարձուք. անտերունչ 'ի Քրիստոսէ առ մի հաւաքեալ զաւիթ շրջէին հօտիցն բազմութիւն. ոչ ոք տեսանէր, եւ ոչ այն որ լսէր: Արդ եթէ էին ոմանք, այլեւ յոլովք եւս կենդանիք մնացեալք, զիս յոյ էր՝ էթ զթիրութեանն արտահալած առնելով զաւանդիչս, զիւրեանցն 'ի ձեռս նոցա տային առ 'ի թիրել զուղղասացութիւն:

Եւ կամ զորս 'ի մէնջից աստի Հոգին Սուրբ զարթոյց՝ լինել զկնի առաջնոյն լուսաւորիչք. զերկոսին զնոսա ասեմ սուրբս՝ զՄահակ եւ զՄաշդոց, եւ զամենեսին

զընտրեալսն զարքանեակս նոցուն եւ զգործակիցս, զԵզնակ եւ զայլսն. եւ կամ որ ըստ նոցանէ, եւ ոչ հեռի 'ի նոցանէ՝ զմեծն իմաստասիրաց եւ զհռչակեալն ընդ տիեզերս զՏէր Մովսէս. որք էին միանգամայն արուեստաւորք թարգմանիչք եւ ուղղափառք: Նորա եւ այնքան ոչ կարացին ճանաչել զօտարոտի խառնուածն. փոխանակ անխարդախ կաթինն հրապոյրս պղտո՞րս իւրեանցայոցս արբուցին համազանց վարձկանք եւ ոչ հովիւք լինելով՝ անփոյթ արարին զոչխարացն: 'Ի ձե՞զ հնչեաց բանն Աստուծոյ, եւ առ ձե՞զ միայն եհաս արեւտարանն: Դո՞ւք ուրեմն հովիւն քաջ 'ի Քրիստոսէ զինքն ասացեալն. ամենեքեան՝ որ յառաջ քան զձեզն էին՝ գո՞ղք էին եւ արագակք:

Եւ ասէք. աստուածսիրութեան միանգամայն եւ ուսումնասիրութեան ըմբռնեալ ցանկութեամբ, որոց եւ հանդիպել կարացին գրիցելոց՝ թարգմանեցին եւ բերին:

Զի՞նչ ասէք. աստուածասէրք լինելով՝ աստուածատեցութեա՞ն յանդգնէին ցուցանել զործ. եւ յուսումնասիրութենէ անտի կանխեալք՝ ելանէին առ յիմարութիւնն, զդառնն քաղցր վարկանելով, եւ դնելով զխաւարն իբրեւ զոյս. զչարն ընդ բարւոյ փոխանակել, եւ բառնալ բերել զմարգարեականն 'ի գլուխս իւրեանց վայասացութիւն:

Այսպէս սնոտիս զսնոտեօք պատէք, որպէս ասէրն Յովբ. եւ դնելով ստութիւն 'ի յոյսն ձեր՝ ընդ ստութեամբն եւ մտեալ ծածկիք ըստ Եսայայ բանին: Լսես քաղցնուլ զրեալ յաւետարանսն զՅիսուս, եւ դուղիս այնուհետեւ 'ի շատխօսութեանն հոսանս ասելով. Որպէս վայել է Աստուծոյ քաղցնուլ՝ զքաղցն իմանամ, եւ ոչ մարդկայնովս օրինակել ներքատակեմ զնորայն: Զի մարդումս քաղցնուլն զապականութիւն ներգործէ, եւ նոյն ինքն քաղցն ոչ է այլ ինչ, եթէ ոչ ապականութիւն:

Այլ ես նախկին, զի եւ ոչ իւիք գիտեմ զաստուածայինն հարկաւորագունիցն ներքոյ անկեալ բռնութեան. զի թէ այս էր, հարկ էր եւ մարմին ասել զոլ զպարզն եւ զանմարմին զօրութիւնն: Եւ սուտ լինի ըստ ձեզ 'ի կնոջէ մարդ գնա լինել գրեալն. այլ զինքեանն բերեալ երեւեցոյց մեզ յերկնից մարմին: Ընդ ձեռն որոյ երթեալ հանդիպիս զոր միշտն խնդրես, Եւտիքեայ առասպելականին: Օրինակ իմն, մանուկ մոլորեալ ուրանօր եւ երթիցէ, զմայրն վերաձայնեալ կարդայ:

Դարձեալ զի եւ որ 'ի մեզ բնաւորականքն են՝ հոգեկանք եւ մամնականք, ոչ են ապականիչք եւ կամ ապականութիւն բնութեանս մելում: Քանզի ապականութիւն՝ ներլինելութեանն ներհականայ. եւ ներհակքն ոչ կարեն համանգամայն 'ի միում եւ 'ի նոյն ժամանակի բաղկանալ. իսկ քաղց եւ ծարաւ եւ աշխատութիւն եւ տրտմութիւն եւ հոգք եւ երկիւղ եւ ցասումն՝ եւս եւ անգիտութիւն եւ որ սոցին նմանք, համանգամայն ընդ ներլինելութեանն բանի առեալ լինի մարդումս. ապա ուրեմն ոչ են այսոքիկ ապականութիւն. զի եթէ էր ապականութիւն, ոչ կարէր 'ի միասին ընդ գոլոյն բաղկանալ. այլ են բաղկացականք գոյացութեան: Քանզի ասէր գոյացուցիչն մերում նախահօրն. «Յամենայն ծառոց՝ որ են 'ի դրախտիդ, ուտելով կերիցես»: Այս՝ ո՞չ ապաքէն ըստ բնութեանն պատշաճեալ կերակրողականին առաջի դնէր զպէտս. զի եթէ ոչ այս այսպէս, աւելորդ վարկանիմ զամենապտուղն զայն տնկագործողին տնկեալ զդրախտն. եւ 'ի նմա դնելով զմարդն՝ հրամայեալ անդուստ վայելել նմա:

Եւ դարձեալ թէ՛ «Ի պտղոյ ծառոյն որ 'ի մէջ դրախտին, մի՛ ուտիցես, զի մի՛ մեռանիցիս»: Եթէ ոչ երկիւղին տրամադրութիւն 'ի բանականումն նորա բնաւորեալ էր յոգւոջ, զիա՞րդ զգուշացուցանէր, եւ կամ զգուշացեալ լինէր, եւ կամ մեղադրիր յետ ոչն զգուշանալոյ: Եւ յառաջ քան զայս գրեալ է, գործէ լ զնա եւ պահել զփափկականն զայն դրախտ՝ զոր տնկեացն: Առաջինն զաշխատութիւն, եւ երկրորդն զհոգալն ընդ ինքեան չարամանեալ ունի: Իսկ զքնոյն ունակութիւն բացայայտակի 'ի գրեցելոց անտի բանից ծանեաք. «Էարկ, ասէ, Աստուած թմբրութիւն 'ի վերայ Ադամայ՝ եւ ննջեաց»: Ոչ արտաքուստ 'ի նմա բերելով զքնոյն իրակութիւն, այլ բնաւորականին ըստ պիտոյիցն 'ի վերայ անկեալ կրից: Իսկ զցանկութիւն՝ յորոց ցանկացան հրաժարեցուցեալն պտղոյ՝ իմանամ: Եւ զոր ասէն, «Ադամայ ոչ գտաւ օգնական նմա՝ » այսուիկ զտրտմութիւն նշանակէ զնախաստեղծին, զայլս 'ի կենդանեացն զուգակենակցաբար ըստ ազգի տեսանելով վայելչացեալս, յաղագս նորին տրտմէր ընդ իւրն միայն անտուն ամայութիւն եւ զրկանս: Այլ եւ զյառաջգիտութեանն ոչ ըստ բնութեան 'ի նմա ասեմ զոլ նախաստեղծութիւն, այլ յաստուածային հոգւոյն ազդմանէ, որ երբեմն շարժէ, եւ երբեմն առ ինքն ամփոփեալ՝ թողացուցանէ զմտաւոր եւ զբանական հոգին. զի այսմիկ ոչ ոք յարարելոց աստի արժանացաւ հասանել գոյից. միայն արարչականին այս հետեւեացի. որպէս եւ ինքն Եսայեաւ ասէ. «Զի՞ք այլ ոք բաց յինէն, որ գիտիցէ զվերջինսն՝ մինչչեւ եղեալ իցեն, եւ միանգամայն կատարեցին»:

Արդ յայտ է եթէ ըստ բնութեան եւ նախ քան զյանցանելն այսոքիկ, եւ ոչ յետամտականաբար 'ի մեղացն 'ի ներքս անկեալ 'ի բնութիւնս. որպէս եւ քեզ թուեցաւ ասել: Բայց վասն զի մի եւ նոյն անձնիշխանութիւն առաջնորդականիս՝ երկուս կողմանս հակամիտեցի յարձակմամբ ցանկութեանն, երկատեսակ իմն սոցայն կարծեցի զոլ տրամադրութիւն. որ մին հոգւոյն անուանի, եւ միւսն մեղաց: «Օրէնք հոգւոյն կենաց ազատեցին զիս յօրինաց մեղացն եւ մահու՝ » Պաւղոս ասէ. եւ եթէ «Տեսանեմ այլ օրէնս զինեալ հակառակ օրինաց մտացն, եւ գերեալ զիս օրինօք մեղացն որ են յանդամս իմ»:

Արդ ոչ եթէ ներքսածողականք են մեզ մահուան եւ ապականութեան քաղցն եւ տրտմութիւնն եւ այլքն ամենեքին, եւ կամ ինքեանք սոքա ապականութիւնք իցեն. այլ 'ի ձեռն առնլով արաջնորդականին, որպէս երկրագործն զսերմանսն՝ սերմանելով նոքօք առ մարմին 'ի մարմնոյ անտի հնձեացէ զապականութիւն. եւ սերմանելով 'ի հոգին 'ի հոգւոյ անտի հնձեացէ զկեանսն յաւիտենից: Ոչ էր ինքն տրտմութիւնն մահ, այլ աշխարհի տրտմութիւնն ներգործէ զմահն. իսկ որ ըստ Աստուծոյ տրտմութիւնն է՝ անզոջականին հանդիպեցի փրկութեան: Եւ ոչ այս միայն, այլ եւ որ փոխանորդենն զնոսա հակակայքն՝ նոյնաձեւապէս իմն երբեմն առ կեանս, եւ երբեմն առ մահ պարաբերելով ածանին. քանզի ուրախութեամբ փոխանորդի տրտմութիւնն, եւ զուրախութիւնն որ չարութեամբն է շարամանեալ առ սուգ եւ տրտմութիւն՝ 'ի բաց հալածել սպառնայր մեծն Յակոբոս. «Ծաղր ձեր, ասէ, 'ի սուգ դարձցի, եւ ուրախութիւն ձեր 'ի տրտմութիւն»։ Եւ նովին այսուիկ ուրախութեամբս՝ որ առ Աստուած, սիրովն ընդարձակեալ հոգին, յամենայն ժամ ուրախանալ հրամայի 'ի Պաւղոսէ: Մոյնպէս եւ ուտելն որ յորկորստութենէն է դարովի. իսկ այն որ աստուածային փառացն է լրումն՝ սեղանն, բարեբանեալ լինի, ըստ նորին իսկ առաքելոյ բանից. «Եթէ ուտիցէք, ասէ, եթէ ըմպիցէք, զամենայն 'ի փառս Աստուծոյ արասջիք»:

Արդ յայտ է յասացելոց անտի՝ եւ վասն նախաստեղծին ասել, թէ ցորքան զպատուիրանապահութեամբն թեւակոխէր, նոքումբք այսոքիւք բնաւորականօքս ընդդիմամարտուցեալ 'ի բաց յինքենէ հալածէր զմահն եւ զապականութիւն. եւ այնպէս յարատեւողագոյն գոյացութեամբ՝ անճառելեաց երթեալ հանդիպանայր կենաց: Իսկ յորժամ առ պատուիրանազանցութիւնն 'ի վայր ստղոսկեալ անկաւ, յորմէ եւ մեղացն եղեւ բողբոջ, յայնժամ ընդ լծով մահու եւ ապականութեան մտեալ հնազանդիր: Եւ այսպէս ոչ ստեղծիչն, եւ ոչ ստեղծեալն 'ի նմանէ, այլ ինքնակամութիւն ստեղծուածոյն եւ պատրանք բանսարկուին զմահն եւ զապականութիւնն 'ի մերումս յարադրեաց բնութեան: Բայց սակայն դժուարաշարժ առ մեղսն յայնժամ, եւ դիրաշարժագոյն առ բարին. որպէս եւ այժմիկ յապականացուս անկեալ կեանս՝ հակառակաւն այսոցիկ վտանգիմք, դիրաշարժ առ մեղսն, եւ դժուարաշարժ առ առաքինութիւնն փոփոխելով:

Եւ զայս այսպէս որպէս յընթացման ըմբռնեալ բանիս՝ քոյինն սակս բանի. զի գնոյն ինքն բնաւորականս՝ ապականութիւն թարգմանեցեր. ոչ միայն որք ընդ մարմնումս են յարահիւսեալ աշխատութիւնն եւ քաղցն եւ քունն, այլ եւ որ յոգւոջն են եռատեսակ մասունք, խոհականն եւ ցանկական եւ ցասնականն. որք են ոչ այլ ինչ, այլ բնաւորականք եւ բնութիւնք մարդկային կազմածիս, հակառակամարտք զինեալք պատուիրանապահութեամբն առ մահն եւ ապականութիւն. իսկ 'ի պատուիրանազանցութենէն վահանընկեց լինելով մասն եղանին թշնամեացն:

Արդ զի երեւեցոյց բանս՝ ոչ մեղք եւ ոչ ապականութիւնք հոգեկանացն եւ մամնականացն մերոց լինել կրից, այլ որակք ոմանք, եւ որակութիւնք մարդկայնոյս պատշաճեալ գոյացութեան. զի նչ զարմանք են, թէ՛ եւ Փրկիչն սոքօք 'ի կենցաղավարելն ընդ մարդկան վարեցաւ, ուրանօր եւ կամեցաւ, եւ յորժամ եւ որքան. ոչ օտար յեղանակաւ եւ կամ ստուերաւ իւիք, այլ ճշմարտութեամբ. եւ զմերն իսկ առաջի արկանելով բնաւորականս՝ թողացուցեալ մարմնոյն կրել զիրսն: Որպէս սուրբն Գրիգոր, ասէ, Նիւսացի. Քանզի անսուաղ ասէ զքառասուն օր մնացեալ՝ յետոյ քաղցեաւ. եւ ետ յորժամ ախորժեաց բնութեանն զիրն կատարել:

Ապա ուրեմն ըստ օրինի մարմնոյն իւրոյ՝ զոր 'ի մէնջն ընկալաւ, զմերն կրէր կիրս. եւ ոչ ըստ աստուածութեանն, որպէս քեզ թուի ասել: Զի եթէ ըստ աստուածութեանն հնար էր զմարդկայինսս կրել Քրիստոսի, ապա թերեւս ոչ մարմին էր զգեցեալ 'ի կուսէն 'ի մերմէ բնութենէս, այլ գնոյն զնախահարցն էր պահեալ զերեւութական տեսութիւն. որպէս առ Աբրահամաւան եկեր, եւ ընդ Յակոբայ եղեւ կռուակից. ցԱդամ եւ ցԿայէն անգիտաբար հարցանէր: Իսկ եթէ այն նմանութիւնք եւ օրինակք էին ճշմարտութեան, իսկ այս նոյն ինքն ճշմարտութիւնն եւ ոչ օրինակ, ապա յայտ է ուրեմն, թէ ճշմարտութիւն էր եւ երեւումնն, ճշմարտութիւն էր եւ երեւեալն, ճշմարտութիւն էր եւ կրելն, ճշմարտութիւն էին եւ կիրքն: Եւ թէպէտ եւ աստուածային զօրութիւնն կարօղ է եւ 'ի նմանութեան զճշմարտութիւնն պահել, որպէս ասաց ոմն 'ի սրբոցն մերն Գրիգորիոս, սակայն առ վերջնովս զառաջինսն յիշեցեալ զերեւմունս եւ զկիրս՝ նմանութիւն եւ օրինակ գնոսա ասելի է, եւ ոչ ճշմարտութիւն: Իսկ ճշմարտութիւն կոչեմ զիրն, եւ ոչ զանունն միայն: Արդ որպէս իր էր երեւելն 'ի կնոջէ, իր ուրեմն էին եւ ներգործեալքն 'ի նմանէ եւ կրիցեալքն: Եւ որպէս զմարմին Բանին ոչ յայլմէ իմեքէ ծանեաք, այլ 'ի կուսէն, այսինքն 'ի մարդկային զանգուածոյս, նոյնպէս եւ զկիրսն մարդկայինս ըստ մեզ եւ զմերն ասեմ կրեալ Քրիստոսի, եւ ոչ ըստ

աստուածայնոյ, եւ կամ զայլոյ ուրուք: Որպէս եւ մեծն Գրիգոր ասէ Նազիազու: Կրկին էր՝ ըստ որում վաստակեցան, եւ երկեան, եւ արտասուեացն, եւ քաղցեալ, եւ ծարաւեցաւ օրինօք մարմնոյն: Կրկինն ասել զԱստուած Բանն, եւ զնորայն յայտնեաց մարմին. եւ օրինօք մարմնոյն ասելն՝ ըստ մարդկութեանս, եւ ոչ ըստ աստուածութեան նշանակէ կրել զկիրսն: Չոր դու եւ ոչ զմի գոք յայդցանէ կարես առնուլ յանձն. յաղագս որոյ զնոյն ինքն ընքեան զմարդկային կազմածս մեղս ասացեր գոլ:

Չորմէ առաւելաշնորհն Սեւերիանոս ասէր գաբաղացոց եպիսկոպոսն 'ի տնօրէնութեան Փրկչին բանի. Անչարչարելին, ասէ, չարչարի չարչարելեան. ոչ ընդ այնու կարեօք եմուտ որ 'ի մեղսն տանիցին, այլ որ զհասարակաց բնութեամբս պատեալ է: Քանզի ոգի եւ մարմին ծառայեն կարեաց՝ որ 'ի մեղսն տանին, եւ այնց կարեաց որ արտաքոյ քան զմեղսն իցեն. այսինքն քաղցնուլն եւ ծարաւելն, եւ վաստակելն եւ ննջելն՝ մամրնոյն կարիք են, այլ ոչ եթէ 'ի մեղս համարեալ իցեն. իսկ պոռնկութիւն եւ պղծութիւն եւ հակառակութիւն այն կարիք մեղաց են: Նոյնպէս եւ ոգին ունի պատեալ զիրեւ կարիս յարարչէ բնութեանն ընկալեալ զօգտակարսն եւ զկարեւորսն, զերկիւղն եւ զտրտմութիւնն եւ զցասումն: Եւ եթէ լոկ առանձինն քննիցինն, կարիք կոչին. իսկ չափով եւ ըստ ժամանակի՝ օգնականութիւն են բնութեանս: Չայս ասաց, եւ 'ի վերայ եբեր՝ ասելով. Չկարիս մարմնոյ եւ ոգւոյ՝ որ արտաքոյ քան զմեղսն իցեն, կալաւ յանձին կենարարն. քաղցեալ ըստ մարմնոյ, ծարաւեցաւ վաստակեցաւ ննջեաց. եւ այնու ոչ եթէ զաստուածութիւնն ինչ թշնամանեաց, այլ վասն զմարմնոյն բնութիւն ճշմարտութեամբ յայտնելոյ: Նոյնպէս եւ ըստ շնչոյն՝ երկեալ տատամսեցաւ, տրտմեցաւ. «Տրտում է ասէ շունչ իմ մինչեւ 'ի մահ». եւ դարձեալ թէ՛ «Մկսաւ տրտմել եւ հոգալ». եւ այն չէին կարիք մեղաց, այլ բնութեան մարմնոյն ծանուցիչք: Եւ դարձեալ ասէ: Չի յառաջագոյն կարկեսցէ զբերանս հերձուածողացն, եւ յայտ արասցէ, թէ զայս մարմինս զգեցաւ, որ ընդ բազում կարեօքս մտանէ, որ զանգիտէս 'ի չարչարանաց, որ դողայս 'ի բռնութենէ մահու, որ խռովի եւ տրտմի ընդ վախճան կենաց:

Ահաւասիկ յայտնի բանիւ երեւեցոյց սուրբ հայրս՝ ոչ մասունս գոլ մեղաց եւ ապականութեան, որ 'ի մեզ գտանին կիրքս, այլ բնական մարմնոյ եւ ոգւոյ կարիք. առ որս կամաւ եւ ըստ կանխատեսութեան խորհրդոյ յայնոսիկ խոնարհէր Տէրն, եւ ոչ եթէ բռնագրօսութեամբ զփրկչականն զիրեամբք ածել կարէին զմարմինն. զի այս սուկ մարդոյ է՝ բնականացն 'ի հարկի կալ ծառայութեան կարեաց: Իսկ Բանն Աստուած ընդ ինքեան անքակաբար զմերն միաւորեաց. յորժամ կամէր ինքն, յայնժամ ակնարկէր մարմնոյն իւրոյ յառաջ ունել զբնականսն, առ 'ի ճշմարտելոյ զբովանդակն ընդ ինքեան միաւորել զմարդկայինն զոգի եւ զմարմին: Որպէս հրաշալին ասէ, Յոհան Կոստանդինուպօլսի. Եւ զիարդ այգուցն քաղցնոյր. յորժամ կամէր եւ թոյլ տայր, ասէ, մարմնոյն, յայնժամ զգայր իւրոց կարեացն:

Եթէ այդպէս է ասեն, ապա փոփոխելի էր Քրիստոս. երբեմն տկարանայր մարմինն՝ թոյլ տալով նմա բանին, եւ երբեմն զօրանայր՝ ընկալեալ 'ի բանէն: Դարձեալ թիրահաւատք առ 'ի թիրեւ յանդգնեալք զհաւատս ուղիղս: Չի՞նչ ասես եւ զմեռանելն վասն մեր զՔրիստոս. եթէ ըստ քեզ է, կամ մեռաւ եւ փոփոխեցաւ, եւ կամ թէ ոչ փոփոխեցաւ եւ մեռաւ ոչ: Ապա եթէ եւ մեռաւ եւ ոչ փոփոխեցաւ, ըստ նմին եւ ընկալաւ զկիրսն, եւ ոչ այլայլեցաւ 'ի կրիցն. եւ որպէս 'ի մահուն զմերն ընկալաւ

զմահ, այս է որոշեալ զշունչն 'ի յիրմէ մարմնոյն, սապէս եւ 'ի կրելն՝ մերումն նոյնաձեւապէս հաւասարեաց կրից: Որպէս սուրբն Բասիլիոս ասէ յառ գոհութեանն ճառի՝ ասելով. «Արդ որպէս ընկալաւ զքաղցնուլն Տէր՝ հաստատուն կերակուրն շնչեցեալ 'ի նմանէ, եւ զծարաւելն իրաւացոյց խոնաւութեանն ծախեցելոյ որ 'ի մարմին. եւ վաստակեաց մարմնոյն եւ ջղացն յուղեգնացութենէն ձգեցելոյ. ոչ աստուածութեանն աշխատութեամբ տաժանեցելոյ, այլ մարմնոյն. որ 'ի բնութեանն յարմարագոյն է՝ զպատահումն ընկալաւ, նոյնպէս եւ զարտոսր իրաւացոյց, զբաւացոյց, զբնական լինել 'ի մարմնի զպատահումն թուղացոյց»: Այսպէս 'ի սուրբս հայրն:

Ուստի յայտ է՝ թէ հաւաստապէս բնականացն թոյլ տուեալ՝ զանցնիրսն իրողութիւնս առ իւրն անապականապէս ազդել մարմին եւ հոգի ինքնիշխանական կամօք՝ յորժամ եւ կամեցան. ոչ անուանն եւ ձեւոյն եւեթ, այլ առաւել իրացն՝ որոց եւ անունն՝ յիրաքանչիւրսն համբերեալ. եւ այսր աղագաւ զմերն ասի ընդունել կիրս: Այլ եւ ըստ մեզ, եթէ ոչ յոյժ գայթագղեցիս բանիւս, զապականութեանն ընդ միտ ածելով տեսակս. քանզի եւ բնականացն ասեմ բունն հարկանել զՔրիստոս. դու զանբնականսն 'ի ներքս մղես, այս է զապականութիւն եւ զայլայլութիւն: Ոչ էր սոսկ մարդ, բայց եւ ոչ Աստուած մերկ. այլ մանաւանդ Աստուած եւ մարդ միանգամայն. էր ինչ որ ըստ մեզ, եւ էր ինչ որ ըստ մեզ՝ յինքեան ցուցանելով Տէրն. քաղցեաւ ըստ մեզ, եւ քաղցնլովն ոչ ըստ մեզ՝ առ յագեցութիւն երկնային բարութեանն զմեզ փոխաբերեաց: Եթէ յատուկ մարդ, ոչ եւս ընդ կրելն ներգործեալ կարօղ. եւ եթէ միայն Աստուած, ոչ եւս ներգործելովն կրել գիտակ: Բայց այժմ առ երկոսին միանգամայն բաւական լիեալ, առնլով յինքն զտկարութիւն մեր եւ ըստ մեզ, եղեաք եւ մեք զօրութեան նորա հաղորդք եւ ըստ նմա:

Անգիտացաւ, եւ նովին մարգարէաշնորհս զմեզ յարդարեաց: Մեռաւ ըստ մեզ՝ թաղման տալով զիւրն մարմին, եւ ստուգապէս մարդկային շնչովն առ դժոխականսն ժամանեալ. յորոց միովն՝ զմահուն ընկալաք լուծումն, եւ միւսովն՝ զապականութեանն զքակտումն: Եւ միանգամայն ասել, թէ զամենայնսն իւր ընտանեցոյց զմերսն բնականս, որովք իւրումն զմեզ ընտանեցուցանէր բնականաց: Եւ զայս լուսաւորագոյնս մեծն Աթանաս ասէ Աղեքսանդրի. «Համբերեալ Բանին ծննդեան մարմնապէս. եւ զնորին արարածն 'ի մեղս եւ յապականութեան եւ 'ի մահու ցնդեալն՝ ինքեամբ ժողովեալ նոր պատկերաւ. վասն որոյ զմեղացն դատապարտութիւն յերկրի արար, եւ զանիծիցն բարձումն 'ի վերայ փայտին, եւ զապականութեանն քակտումն 'ի գերեզմանին, եւ զմահուն լուծումն 'ի դժոխս: 'Ի վերայ ամենայն տեղոյ ել, զի ամենայն մարդոյ փրկութիւն գործեցէ, զպատկեր մերոյ կերպարանիս յինքեան ցուցանելով: Քանզի զի՞նչ պէտք էին Աստուծոյ ծնանել 'ի կնոջէ, աճել հասակաւ եւ ամաց թուով, որ եւ զյաւիտեանսն արար. եւ կամ դարձեալ խաչին եւ գերեզմանին եւ դժոխոցն, յորս մեք անկաք. եթէ ոչ զմեզ ինդրէր՝ 'ի ձեռն մերոյ պատկերիս կենագործելով զմեզ, եւ յիւր միաբանութիւնն եւ նմանութիւն կատարեալ պատկերին կոչիցէ զմեզ»:

Զայս այսպէս ասելով աստուածազանն հօր յայտ արար, թէ ոչ մեծագորն եւեթ իւրով զօրութեամբն եւ կամ իշխանասաստ հրամանան զմերն տանջեաց տանջիչս Բանն Աստուած, այս է զմեղսն եւ զապականութիւն եւ զմահ, այլ մարմնով իւրով որ 'ի մենջ, եւ բնական հոգւովն 'ի նոսա հպեալ զյաղթութիւն ցուցանէր: Եւ այսպէս երկրորդս Ադամ առաջնոյն գտաւ նորոգող զի գոր օրինակ նա վիրաւորեալ 'ի մեղացն՝

հակառակորդին ետ զինքն՝ ՚ի ծառայութիւն, սա անմեղութեամբ մերձեցեալ զմեղսն դատապարտեաց. եւ վիրաւորեցելումն ՚ի վերայ բերելով գողջութիւն՝ ծառայեցուցանել զծառայեցուցիչն հրամայեաց ծառայեցելոյն: Եւ զայս գտեալ մեր զազատութիւն ՚ի տեառնէն՝ ոչ այլով իւր օրինակաւ, այլ ՚ի ծառայական կրիցն անտի, զոր կատարեաց իւրով մարմնովն հնազանդ լիեալ Հօր մահու չափ. որպէս թէ ՚ի տկարութեան զօրութիւն ցուցանել, եւ ՚ի խոնարհութենէն գործել ճանապարհ առ բարձրութիւնն: Զայս եւ մեծն Գրիգոր Նազիազու ընդարձակագոյն բանիւ բարբառեալ ասէ. «Կերպարանէ զօտարին բովանդակ յինքեան զիմ բերելով հանդերձ իմովքն, զինքեամբ ծախեսցէ զչարութիւնն իբրեւ զմոմ հուր, եւ կամ իբրեւ զգոլոշի արեգակն. եւ ես հաղորդեցայց նորայոցն յաղագս խառնմանն. վասն այնորիկ գործով պատուէ զհնգանդութիւնն, եւ զփորձ առնուլ զնորա ՚ի չարչարելն: Վասն զի ոչ էր բաւական սերն, որպէս եւ ոչ մեզ, եթէ ոչ եւ գործովք կատարեալ էր մեր. քանզի գործքն ցոյցք էին սիրոյն: Ոչ ինչ է վատթարագոյն թերեւս եւ զայն զմտաւ ածել, զի փորձէ զմեր հնազանդութիւնն՝ եւ չափէ զամենայն իւրովք չարչարանօքն՝ արուեստի մարդասիրութեանն, որպէս թէ ունիցի գիտել իւրովքն զմերս»: Եւ զայս նա:

Բայց մի՛ զամեայն զմարդկական կարիսն ՚ի միում չարի հարեալ ընդ մի համարիցիս. իբրու թէ նմանապէս ամենեցուն զբնաւորելն սոցա առ մեզ վարկանելով. որովք եւ ոչ ամենեքումքք այսոքիւք զփրկչականն պարտ արժան է ասել զկիրընդունակութիւնս: Քանզի ոմանք ՚ի նոցանէ բնականք ասին՝ ըստ բնութեան ՚ի մեզ տրամադրեալք. որպէս քաղցն եւ ծարաւն եւ քունն եւ աշխատութիւնն, տրտմութիւնն եւ երկիւղն եւ ցասումն եւ անգիտութիւնն: Իսկ ոմանք յետամտականք ՚ի մեզ եղեն. յորոց մին ՚ի նոցանէ՝ ՚ի մէնջ ընկալաւ զսկզբնաւորութիւնն, այս ինքն մեղքն, որ զպատուիրանն ուսոյց արհամարհել. իսկ ոմն յարարչէն պատուհաս ընդ յանցանացն ՚ի վերայ եղաւ՝ մահն: Իսկ ապականութիւն հետեւանք ասին մահուն. ոչ ՚ի մէնջ եւ ոչ յարարչէն յարեալ եղեւ ՚ի բնութիւնս, այլ որս գտեալ եւ կերակուր արարեալ իւր զընդ մահուամբ անկեալսն. քանզի ներլինելիութեանն է ներհական, որպէս յառաջն ասացի, որ ապականէ զիրն, եւ գոզցես թէ յանգոյութիւն զգոյն խնդրէ ներածել: Որով առաւել խնդայր, եւ չարաչար յուսովն զուարճանայր խաբեբայ եւ պատրիչն մերոյ նախահօր, որպէս թէ յաղթեալ նախանձելոյն. եւ զանուանեալն ՚ի բոլոր գոյացելոցս պատկեր արարչին խափանել կարացեալ, որում ոչ իցէ հնար լուծեցելոյն առ նիւթն՝ յորմէ գոյացաւ՝ վերստին միւսանգամ գոյանալ վստահանայր, եւ վասն այնորիկ անշուշտ եւ անշարժ նիւթոյն անփոյթ արարեալ՝ միայն բռնացեալ պահէր զկենդանական շունչն: Սորին աղագաւ ոչ տուեալ թոյլ ապականութեանն առ իւրն մերձենալ մարմին՝ որ կենագործելն եկն զմեզ Բանն Աստուած, որ հանդերձեալ էր քակել զսա ՚ի մեռանելն իւրում: Օրինակի իմն՝ շինուածոց զհիմնն ՚ի բաց առեալ, եւ կամ կործանումն քաղաքի եղեալ՝ ՚ի տապալել զպարիսպն: Իսկ մահուամբն թէպէտ եւ պատժեաց զմեզ՝ որ իրաւապէսն դատիր, այլ սակայն երկեակս ՚ի նմին ՚ի մահուն մի ըստ միոջէ զօգտութեանն ծածկեաց զսերմանս, որք են այսոքիկ յորմէ վտանգեալ լինիմք՝ ՚ի վախճան հասանել մեղացն, եւ անլուծականի կենդանութեան լինել սկիզբն: Եւ յաղագս այսորիկ ամենայն փութով եկեալ յանձն առնոյր զսա Տէրն. զի մեղացն արասցէ լուծումն, եւ զապականութեանն խափանեսցէ զյափշտակութիւն. զի եւ յարութեամբն կոչեսցէ զմեզ առ վերին կեանսն:

Բայց կամիմ սակաւութեւս ձգտել՝ որ յաղագս ապականութեան իցէ բանս. զի եւ արժան իսկ է զառաւելագանցս զայս չար մարդկայինս ազին՝ յոլովագունիւք

հրապարակել բանիւք. զի գիտասցէ խոհեմագոյնն, թէ որպիսի՞ պատուով յիսկզբանն յԱստուծոյ ստեղծաւ բնութիւնս. եւ յորպիսի՞ եւ յո՞րքանս յինքնականութենէն սայթաքեալ եկն յանարգութիւն. եւ կամ զիա՞րդ եղեւ փոյթ արարչին մերոյ սակս մերոյն փրկութեան մարդ լինել, եւ արեամբ խաչին իւրոյ ազատել զմեզ միանգամայն 'ի մեղաց եւ յապականութենէ, եւ 'ի ծառայութենէ բանսարկուին բռնութեան: Արդ է ապականութիւն բոլոր իրի քակտութեան պատճառ՝ այլայլութեամբ 'ի վերայ հասեալ. քանզի բոլորն 'ի մասանց բաղկանայ. եւ զբաղկացեալն ընկալաւ, նոյնպէս եւ զարտոսր իրաւացոյց, զբաւացոյց, զբնական լինել 'ի մարմնի զպատահումննի մասանց քակտէ ապականութիւն, զայլայլութիւնն 'ի գործ արկանելով: Օրինակ իմն. որպէս թէ առաջի կայցէ բանիս՝ տունկ ինչ 'ի տնկագործողէն իւրմէ խլեալ. առ որ մերձեցեալ ապականութեան՝ փախուցանէ 'ի նմանէ՝ նախկին հրաման տուեալ այլայլութեան, զբնականն որ 'ի նմա որակութիւնս. եւ փոխանակ այնոցիկ զանվայելչագոյնսն 'ի ներքս ածէ զորպիսութիւնս. եւ ոչ տայ թոյլ մնալ նմա յայլայլութեանն յայնմիկ, այլ 'ի վայր քարշեալ՝ անցնիւրցն մատուցանէ զնա յորոց բաղկացաւն տարերց. զոր ապա կարողութիւն է միայն ամենագոր ձեռինն՝ միւսանգամ զքայքայեալն նիւթ առ նոյն հաւաքելով հաստատել տեսակ:

Արդ երիս եցոյց մեզ բանս զկործանմանն մերոյ տեղիս. գառաջինն մեր իսկ գտեալ եւ անձին մատուցեալ զմեղսն. եւ զերկրորդն որ դատէրն զմեզ զպատուհասն 'ի վերայ ընկեց Աստուած զմահն: Իսկ զվերջինս՝ հետեւանս ասացաք լինել մահուն զապականութիւն. մանաւանդ թէ յաղթանակ հակառակորդին գտեալ զսա խաբէութեանն իւրոյ հանդիսի: Ջի թեպէտ եւ ասաց ստեղծիչն հողածնիցելոյն, «Հող էիր եւ 'ի հող դարձցիս», ոչ հրաման տալով, այլ առ որ ինչ երթալոցն էր զկնի մահուն, մակձայնելով զայն ասէր: Ջոր օրինակ՝ քար ինչ 'ի բարձուստ ուստէք հոլովեալ, որ մօտն կայցէ ասացէ, երթալ ունիս՝ մինչեւ ուրանօր արժանն իցէ երթալ:

Արդ են ծայրքն պարզաբար ասացեալ չար՝ եւ անուամբ եւ իրօք. իսկ մեջն ոչ պարզաբար եւ ոչ նոյնպէս, այլ 'ի միմեանց ընկալեալ, եւ շարամանեալ ընդ միմեանս: Քանզի որ ասի մահն, նոյն եւ քուն ասի. եւ որ կենացն է վախճան, սկիզբն է կենաց: Եւ ծայրիցն՝ մարդն եղեւ գտօղ, եւ բանսարկուն. ոմն զմեղսն, եւ ոմն զապականութիւնն բնութեանս առթելով: Եւ յաղագս այսորիկ եղեալն վասն մեր մարդ՝ եւ անուանեալն երկրորդ Ադամ մեղս ոչ արար. «Վասն զի ոչ գտաւ նենգութիւն 'ի բերան նորա. եւ ոչ մարմին նորա ետես զապականութիւն». զի զոր ոչ իւր ինքեան եղեալ 'ի բնութեանս, եւ ոչ հպեալ 'ի նոսա: Քանզի աւելորդ եւ վայրապար վարկանէր՝ յորոց ազատելն զմեզ խորհեցեալ՝ զնոյնս ինքեան մատուցանել. իսկ 'ի պատուհասէ անտի ոչ հրաժարէր: Ջոր օրինակ բժիշկն արբուցանել զդեղն հիւանդին հանդերձեալ՝ արասցէ իւրով ճաշակմամբն հաւատալի. զի ոչ էր մեղք եւ ոչ ապականութիւն պատուհասն, այլ որ զնոսա 'ի բնութենէս հալէր եւ 'ի բաց ջնջէր՝ որպէս յոսկոյ անտի հուր զժանգն: Եւ զայս կամաւորապէս կրել կարողութիւն է միայն Քրիստոսի, եւ որք 'ի նմանէ զօրացեալք՝ զորդեգրութեանն արժանաւորեցան ընդունել փառս. «Կցորդ լինելով չարչարանացն՝ եղեն եւ փառացն նորա հաղորդք». որպէս ասէ Առաքեալ: «Քանզի զոր սիրէ Տէր՝ իւրատէ, տանջէ զամենայն որդի՝ զոր ընդունի»: Եւ սոյն սա՝ թեպէտ «Առ ժամանակն ոչ ուրախութեան թուի, այլ յետոյ պտուղ խաղաղութեան նովաւ կրթելոցն հատուցանէ յարդարութիւն»:

Իսկ խաղաղութեան պտուղ գնոյն ինքն ասեմ, «Որ արարն գերկոսին մի, եւ զմիջոնրմն ցանկոյն քակեաց զթշնամութիւնն 'ի մարմնի իւրում»: Եւ զի՞նչ քան զայս վեհագոյն եւ գերաշխարհիկ խաղաղութիւն, ընդ աստուածայնոյն միանալ մարդկային բնութեանս, եւ լինել մի գերագունին յաղթելով: Եւ այս է՝ որպէս ինձ թուի ասելն Որդւոյ առ Հայր: «Փառաւորեալ՝ զՈրդի Քո առ 'ի Քէն փառօքն, զոր ունէի յառաջ քան զլինել աշխարհի առ 'ի Քէն»: Եւ զայսց բանից զարմատս ինքն իսկ եկեալ ուսուցէ մեզ Տէր, հարցեալ 'ի նմանէ: Կոչես, ո՛վ Տէր, Հայր Քեզ զԱստուած. ապա ուրեմն էութեան նորա եւ Որդի. յայտ է՝ թէ եւ փառակից նորուն. իսկ զի՞նչ այդ՝ զոր ասեսդ, «Փառաւորեալ՝ զՈրդի Քո առ 'ի Քէն փառօքդ». եւ զայդ ճշմարտես՝ թէ ունէի զփառսն, եւ առ 'ի Քէն ունէի, եւ յառաջ քան զլինելն աշխարհի ունէի: Իսկ մինչ զառ՝ 'ի նմանէ փառսն ունէի 'ի սկզբանէ աշխարհի, այժմ ո՞ր է զոր խնդրեսդ. ունէի 'ի յայնժամ, եւ այժմ ո՞չ ունիս: Այլ անհնար է մշտնջենաւորի էութեանդ գոլ առանց փառաց. զի թէ փառքն ոչ են առ քեզ, ոչ է ապա էութիւնն. եւ եթէ առ քեզ ոչ են, ապա եւ յորմէ ունէիրն 'ի Հօրէ բարձեալ եղեն: Զի՞նչ եւս խնդրես 'ի նմանէ, յայտնեա մեզ աղաչեմք զքեզ, Տէր. զի՛ 'ի քեզ են ծածկեալ ամենայն գանձք իմաստութեան եւ գիտութեան:

Անարգանս ինձ կրել առաջի կայր, զթուք եւ զապտակ ընդունել. քացախ եւ դեղի ճաշակել. զմահ խաչի յանձն առնուլ. աղաչէի զՀայր՝ որպէս անարգեալ զոք, զի վերստին առ իս դարձուցէ զփառսն:

Եւ զիս՞ ընդ. մերկացա՞ր արդե՞ք յանարգանացն զփառսն. եթէ այդ է, ապա եւ 'ի մահուանէ անտի զանմահութիւնն կորուսեր, եւ միանգամայն ասել՝ թէ եւ աստուածութիւնն մարմնոյդ աղագաւ հեռացաւ 'ի քէն:

Ո՛չ այդպէս. ոչ եթէ ես յիմոց անտի փոփոխեցայ, այլ կարծիք մարդկան՝ զոր ունէին վասն իմ, փոփոխեցան: Յորժամ 'ի բժշկութեանցն սքանչելիս վայելէին՝ զարմանային հաւատային բարեբանէին ըստ արժանի իմոց փառացն. իսկ յորժամ անարգեալ զիս տեսին, զայթազղեցան վասն իմ. թողլով զպատշաճն ըստ իս՝ յանպատշաճագոյնն իմ ընկղմեցան խորհուրդս. որպէս եւ Եսայիաս գոյն յառաջաձայնեալ վասն իմ ասէր զսոցանէ: Արդ խնդրեմ 'ի Հօրէ, զի մերկացուցէ 'ի կարծեաց մարդկան զանհաւատութեանն անարգանս, եւ զհաւատոցն զգեցուցէ խորհրդոց նոցա զփառս: Մի՛ հայեցին առ այս՝ զոր տեսանենս այժմ, այլ զոր ինչ ընդ ձեռն այսորիկ լինելոց է մշտնջենականի փառացն իմոց մեծութիւն: Գիտասցեն այնոքիկ՝ որոց իմաստութիւնն իւրեանց առաջնորդեաց նոցա առ մոլորութիւնն, թէ պարտ է «Յիմարութեամբ քարոզութեանն ապրիլ հաւատացելոց». յանարգանաց անտի իմոց վերստին գտանել զոր կորուսին մարդիկ զփառս. 'ի մահուանէս զոր ճաշակեմ, ստանալ զանմահութիւն. եւ միանգամայն ասել, թէ լինելովս իմ որդի մարդոյ՝ արժանաւորեցին լինել որդիք մարդկան որդիք Աստուծոյ: Զսոյն եւ Հայր ինձ պատասխանեաց յերկնից. «Փառաւորեցի, եւ դարձեալ փառաւորեցից»:

Որպէս նախ քան զմեռանելդ քո՝ զօրութեամբ սքանչելեաց քոց ոմանք ապրեցան մարդիկ, առաւել եւս զկնի կամաւոր մահուն քո բազմացին հաւատացեալք 'ի քեզ, այլ եւ հանդերձ գերագանցութեամբ. զի սակաւք են յաստուածահրաշիցդ քոց նշանաց ընտրեալք, եւ անթիւք 'ի մարդկանէ՝ զորս ճառ խաչին քո ժողովեցէ՛ լինել ժառանգորդ արքայութեան Քում:

Ե

ԶԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ է Լենդանարար Հոգւոյն Սրբոյ զօրութիւնն յայտնելով երբեմն, որ իսկակիցն էր Հոգւոյն, «Հողմ ուր կամի, ասէ, շնչէ»։ այս ինքն է՝ որ յամենայն մարդիկ մատակարարէ զիւրոյ զխորհրդոյն զզօրութիւնսն. ոչ միայն յարժանաւորսն, այլ եւ յանարժանսն ցուցանէ զիւր զբարերարութիւնն վասն բազմաց օգտի։ Աստանօր Բաղասմայ, որ զյայտնեալ Բանին Աստուծոյ բարբառեցաւ, որ 'ի վախճան ժամանակացս եւ 'ի կատարման ժամանակիս՝ մարդ եղեալ յերկրի երեւեցաւ, ընդ մարդկան շրջեցաւ։ Կամ խոնարհագոյն քան զինքն զէջ նորուն մարդկեղէն բարբառովն բարբառեալ, արգելելով զմարգարէին զանօրէնութիւնն։ Կամ զանշունչ զաւազանն Ահարովնի պտղաբերեալ 'ի խորհուրդ եկեղեցւոյ։

Ապա չեն ինչ զարմանք եթէ մեղաւորաց եւ անարժանից թողացուցանէ Աստուած փոքր ինչ մասն խորհրդոյ քննել յեկեղեցւոջ, 'ի հնգից անտի բանիցն Պաւղոսի, առ 'ի յօգուտ ուսումնասիրաց եկեղեցւոյ մանկանց։ Յաղագս այսպիսի մարդասիրութեանն՝ թերեւս եւ զիմս ոչ յիշեաց Քրիստոս Աստուած զբազմութիւն յանցանացս, եւ ոչ ընդդէմ եբեր զանախորժելի զյանդիմանութիւնն, եթէ «Դու ընդէ ր բնաւ պատմես զարդարութիւն իմ, կամ առնուս զուխտ իմ 'ի բերան ք»։ Եւ զպատճառն յայտնէ յասելն. «Վասն զի դու ատեցեր զխրատ իմ, մերժեցեր եւ յետս ընկեցեր զամենայն զբանս բերանոյ իմոյ»։ Եւ որ 'ի կարգին է։

Զի թէ արտաքնոցն ասացեալն 'ի խորհուրդ եկեղեցւոյ վերաբերին, 'ի Պաւղոսի յասելն, եթէ «Արի որ ննջեալ եւ կանգնեալ ց 'ի մեռելոց, եւ լուսատու լիցի քեզ Քրիստոս»։ Եւ կրետացւոց սուտ մարգարէին վկայութիւնն առ Տիտոս զարմանալի. ո՞րչափ եւս առաւել որ ուղղափառ հաւատով խորհրդաբերին, ներէ նոցա եւ առաջնորդէ առ բարեացն զիւտն. ըստ այնմ եթէ «Զկամս երկիւղածաց իւրոց առնէ Տէր, եւ ինդրուածաց նոցա լսէ», տալով նոցա լեզու զիտութեան խօսել 'ի ժամու զբանն։ Որպէս եւ աստանօր եւ ինձ շնորհօքն աստուծոյ պարգեւեցաւ համարձակութիւն բանիս։

Եթէ ընդէ ր 'ի մէջ գիշերին հինգ սաղմոսիւքն նախ երգեն. եթէ զի՞նչ խորհուրդ բերէ քարոզն, եւ քահանայական աղօթքն։

ՔԱՆԶԻ յաստուածային խաղաղութիւն ժամանեալ մարդկային բնութիւն, խորհիւր ազատել 'ի չարին վրդովմանց սուրբ եկեղեցի եւ որպէս յանդիման կալով առաջի մեծի թագաւորի, նախկին համարձակութիւն հայցէ 'ի բանալ բերանոյ իւրոյ, յասելն, «Տէր եթէ զշրթունս իմ բանաս, բերան իմ երգեսցէ զօրհնութիւնս Քո»։ Եւ յետ այնորիկ համարձակեալ պատմեաց զնեղչացն դաւաճանութիւնն, եւ զազգի ազգի ալեկոծութիւնն. յասելն՝ «Տէր, զի՞ բազում եղեն նեղիչք իմ, եւ բազումք յարեան 'ի վերայ իմ»։ 'Ի սկզբանէ կենաց իմոց թշնամիք 'ի դրախտին հակառակամարտ զօրութիւնքն. եւ «Բազումք ասէին զանձնէ իմմէ թէ չիք փրկութիւն սորա առ Աստուած իւր»։ Վասն որոյ աղաչէ՝ օգնական լինել տկարութեան բնութեանս՝ առ 'ի խորտակել զյարձակումն լլկողացն, եւ ոչ անտես լինել մարդկային բնութեանս 'ի բարեգթութենէն տեսոն. զի լցոյց չարչարանօք մեղաց զոգի իմ, եւ զկեանս իմ 'ի փառաց դրախտէն 'ի դժոխս մերձեցոյց. «Եւ համարեցայ ես ընդ այնոսիկ՝ որք իջանեն 'ի գուր»։ Եւ որ զկնի սաղմոսն պատմէ զանազան փորձութեամբն վարարկեալ որպէս վարմի։

Արդ ընդ այս ամենայն կիրս փորձութեանց անցեալ եկեղեցոյ, սակայն ոչ լքանի յարարչական խնամոցն որ 'ի դրախտին. ամենեւին արտաքս սահմանեալ զինքն 'ի բարձրութենէ խոնարհեցուցանողին, գոչէ քաջալերաբար եւ ասէ, «Օրհնեա՛ անձն իմ զՏէր, եւ ամենայն ոսկերք իմ զանուն սուրբ Նորա». եւ եթէ «Օրհնեա՛ անձն իմ զՏէր, եւ մի՛ մոռանար զամենայն սքանչելիս նորա» զառաջինսն եւ առ յայայսն. որ պսակելոցն է զկամարարսն իւրով ողորմութեամբն: Եւ այսպիսի աստուածաշնորհ յուսով զօրացեալ՝ հրամայէ երկնային զօրացն, առ 'ի յօգնականութիւն փառաբանութեանն իւրեանց Տեառնն օրհնել զՏէր:

Եւ այսպէս սրբեալ եւ ամրացեալ եւ զգաստացեալ հինգ սաղմոսիւք, յաղագս հինգ զգայութեանցն մաքրութեանն, խնդրեաց յԱստուծոյ զՍուրբ Հոգւոյն զշնորհսն յօգնականութիւն, առաջնորդ լինել յերկիր բարութեանցն, ուստի ելաքն մախանօք չարին յասելն, եթէ «Հոգի քո բարի առաջնորդեսցէ մեզ յերկիր ուղիւղ», զոր եւ քարոզն պատուիրէ պահել զպատուիրանն, զի երկայնօրեայք լինիցին յերկրին բարութեանց, որպէս 'ի դրախտին սակաւօրեայք: Եւ ապա քահանայական աղօթքն հայրաբար զփրկեալսն իբրեւ զորդիս լուսոյ կենաց մատուցանէ առաջի Հօրն երկնաւորի, եւ երկրպագուս եւ փառաբանիչս ամենասուրբ Երրորդութեանն. նմա փառք յաւիտեանս. ամէն:

Եւ եթէ ընդէ՞ր եօթն գոբաղայիւք կանոնեալ է սաղմոսն Դաւթի, եւ եթէ վասն ի՞նչ պատճառի իբրեւ զթերի իմն խորհրդով զայլոց մարգարէիցն 'ի վերայ բերելով օրհնութիւն ձայնէն, եւ ապա յետոյ քարոզ եւ քահանայական աղօթքն:

'Ի ՀՐԱՇԱԿԵՆՏ փառագարդութեանցն Աստուծոյ զամենայն զոլ բարեօք տեսանեմք. եւս առաւել զգերագանց զպայծառ եւ զանեղ լոյսն զսահմանօղ տուրնջեան եւ զիշերի, որով վարին ժամանակաց շրջմունք եւթնօրեայք շաբաթացեալք: Արդ թէպէտ յոլովք կան եօթներեակք 'ի վերայ այլոց աւուրց շրջագայից, այլ ինձ մերձ թուի զոլ սաղմոսին միտք եօթն գոբաղայիւքն կանոնեալ. զոր ոչ օտար քան թէ Հոգւոյն Սրբոյ իմաստիւքն վարկանիմ երանելի հարցն մերոց զեօթն գոբաղայսն կանոն անուանեալ, այս ինքն է անշարժութիւն. որ ըստ համեմատութեան ընդ եօթն աւուր շաբաթուն՝ գաղափարին մի մի գոբաղայ առ օր մի, գոլով վեցն ըստ վեց աւուրցս տարժանմանց. իսկ եօթներորդն զգլուխն եւ օր կատարման, յորում աւուր եւ սուրբքն ճգնեալք 'ի Քրիստոս պսակին:

Բայց չեւ եւս կատարումն եօթներեկին. զոր յայսմ վայրի զօրհնութիւն զայլոց մարգարէիցն 'ի վերայ բերելով, որ նշանակէ զուրեքորդ դարուն զխորհուրդն, եւ օրն զդարուն, որպէս օր միաշաբաթուն, եւ խորհուրդքն 'ի նմա ուրեքեակք, եւ ինքն սկիզբն լինելութեան աշխարհի: Աստանօր յանգումն բերի աղօթից մերոց եւ ամենայն տնօրէնութեանցն Քրիստոսի. զմահն ասեմ, եւ զթաղումն, եւ զյարութիւնն, որպէս յետս լքանելով զեօթնօրեայ ժամանակս, որ է ըստ մարմնոյ երկրաքարշ տարժանմանցս. եւ առ ուրեքեակն ճախրել զխորհուրդն առ Քրիստոսի յարութեան օր:

Մերձ յասացեալսն վարկանիմ եւ զդեւտացւոցն օրէնսն եւ զքահանայիցն զկատարելութիւնն ութօրեայ դեգերեալ առ դուրս խորանին վկայութեան, գոնեա տիպք օրինակի եօթներորդացն, որ առ ուրեքեակն հանէն քրիստոսեան խորհուրդն. ըստ որում իմաստունն Սողովմոն, 'ի Զգօնութեան իրատուն յորդորէ՝ տալով

մասունս եօթանց, այլ եւ ութից: Կամ 'ի սաղմոսն Դաւթի՝ որ վասն ութերորդացն գրեալ է. կամ բաղարջակերաց աւուրքն. կամ տաղաւարահարաց տօնին գուշակումն, որ յերկնայինսն բերեր զմեզ 'ի վայրսն: Քանզի աստուածորդովն հետեւիմք 'ի լեառն բարձու առանձնանալ ընդ Երրորդութեանն փառաց. յորմէ գրկեալ 'ի սկզբանն 'ի գերակայ բարեացն, մարդկային բնութիւնս՝ յերկիր կործանեցան: Ըստ այսմ գաղափարի եւ որդի թագաւորագնոյն յետ եօթներորդ ժամու աւուրն ապաքինէր յախտէն, յՈրդոյն միածնէ բժշկութեանն. նա եւ յութերեակն լինէր նորոգումն ընդ Քրիստոսի յարուցեալք:

Այս մեծի խորհրդոյ խորհրդագգած եղեալ եկեղեցւոյ, 'ի բոլոր ժամանակաց լրմունս, բարեփառ հաւատով երջանկացեալ 'ի Քրիստոս, պատուիրէ 'ի կենցաղումս արթուն եւ զուարթուն լինել առաջի նորա, եւ մատուցանել նմա զբանաւոր զպատարագս 'ի հոտ անուշից, եւ արժանաւոր լինել խոստացելոց բարեացն՝ զոր պատրաստեաց հաւատացելոցն միածին Որդին Աստուծոյ. նմա փառք յաւիտեանս. ամէն:

Եւ եթէ վասն ի՞նչ պատճառի զընդ երից մանկանցն հանապազ երգեն 'ի գիշերին. եւ ապա քարոզ եւ քահանայական աղօթք, եւ զկնի Ողորմեա սաղմոսն. եւ նոյնպէս քարոզն եւ քահանայական աղօթքն. յետոյ Տէր յերկնիցն, առանց միջնորդի յետոյ Փառք 'ի բարձունսն յօրինեն. եւ եթէ զի՞նչ այսոքիկ յայտնեն խորհուրդքն՝ շնորհօքն Աստուծոյ սկիզբն արասցուք յայտնութեան:

ՔԱՆԶԻ Աստուածն յաւիտենական որ զամենայն արարածս բանիւ գոյացուցեալ, ուսուցին մեզ գիրք սուրբք յոչընչէ լեալ զամենայն: Իսկ զթագաւորական զպատկերն յետոյ 'ի պատիւ տէրութեանն իւրոյ զարդարեր, ինքեան ստեղծանելով ձեռամբն՝ առաւել մեծարեալ, զանարգ նիւթն երկինս հանելով 'ի տէրութեան փառսն, որ է ըստ պատկերի եւ ըստ նմանութեան, յաղագս որոյ հրամայէր արձակապէս քաղաքավարիլ, զի ինքնայօժար ընթացիւքն ըմբոնեսցէ զառաջադրեալ զխորհուրդսն: Աստանօր 'ի վերայ հասեալ չարին, զանհասանելին ինքեան յափշտակելով զբարձրութիւնն, որում անհանդուրժելի հասանելին աղէտքն. զի որոյ 'ի սիրտն ընկալաւ փափաքանօք զխրատն, նովին ձեւովն յառաջադիմանայր. ուստի կապեալ իբրեւ շղթայիւք 'ի խորս անգիտութեանն անգանէր, Աստուած իւր յօրինելով զկործանիչն. ընդ որոյ հովանեաւն լծեալ, զնորինն ժառանգէր զխաւարն. եւ ամենեւիմք ընդ մահու կորստեամբ գրաւեալ, յԱստուծոյ եւ 'ի դրախտէն արտաքս անգանէր:

Եւ այսոցիկ այսպէս եղելոց, սակայն ոչ կարաց ժուժկալել իւրում պատկերին՝ յաղթեալ 'ի մարդասիրութենէն Հայրն. այլ ընդ առաջ ելանէ նմա մարգարեական քարոզութեամբն, զիրկս արկանէր եւ համբուրէր զդարձեալն 'ի խոզագնաց շաւղէ կռամոլութենէն. պատմուճան փառաց եւ մատանի հրամայէ ագուցանել նմա զառաջինն, զոր մերկացաք մախանօք չարին. ապա զմեծ եւ զանպարագրելի զեզն, զանմահ իւր Որդին եւ զԲանն տալ 'ի զենումն եւ փրկութիւն աշխարհի, յոր եւ կոչէ 'ի հարսանիս երկնաւոր Որդոյն իւրոյ զտիեզերս: Եւ այսպիսի փրկական տնօրէնութեամբք տիեզերք նորոգեալք կենդանացան, զորոց երկուց աւուրցն զխորհուրդս հրամայէ 'ի կիր արկանել զձննդեանն ասեմ եւ զյարութեանն. ոչ մի անգամ եւ երկից, այլ ամի ամի զնոյնն վերստին առնելով. նա եւ յամենայն շաբաթու տօնէ եկեղեցի զփրկութիւն նախաստեղծին, զոր արար միածին Որդին Աստուծոյ:

Բայց նախադասելոյ պատճառ զօրհնութիւն երից մանկանցն քան զՈղորմեա սաղմոսն այս է. վասն զի երգքերից մանկանցն յաղագս նախահօրն փրկութեան ձեւանայ, որ մախանօք չարին 'ի մէջ հնոցի կենցաղիս դատապարտեալ մարմնով, շնչով եւ հոգով. վասն այնորիկ նախ զարուին զփրկութիւնն յառաջ բերէ: Իսկ Ողորմեա սաղմոսն ունի զնախամօրն ազատութիւնն սրբոյ Աստուածածնի ծնընդեամբն, ոչ եւս անօրէնութեամբ յղանալ եւ որդիս ծնանել յանէծս վասն զի լուծաւ դատապարտութիւն սուրբ եւ Աստուածածնին ծննդեամբն, եւ բարձան ամենայն պատճառք մեղաց, որ յանիծիցն մտին յաշխարհս, մարմնով Որդւոյն Աստուծոյ եւ թաղմամբն եւ յարութեամբն նորին: Ընդ նմին թաղեալք մկրտութեամբն 'ի մահ, եւ ընդ նմին յարուցեալք 'ի թաղմանէ մեղացն Աստուծոյ ազդեցութեամբն. նա եւ համարձակիմ իսկ ասել՝ եթէ ընդ աջմէ Հօր նստեալք:

Արդ որպէս յառաջագոյն շնորհեցաւ 'ի Հոգւոյն Սրբոյ կարգեալ խորհուրդ պաշտման եկեղեցւոյ օրհնութիւն երից մանկանցն, մահու եւ յարութեամբն Քրիստոսի յաղագս նախահօրն փրկութեան. եւ Աստուած քաւեայն զխոնարհութեան պաղատանս՝ հանապազօր երբեակ միութեան մատուցանել արժան է ամենայն քրիստոնէից:

Իսկ Մեծացուցէն եւ Ողորմեացն սաղմոսն ունի զնախամօրն ազատութիւն սրբոյ Աստուածածնին ծնընդեամբն: Եւ այսպէս ազատեալք 'ի նախամօրն անիծից մանգունք եկեղեցւոյ, եւ յառաջին յօրհնութիւնսն հաստատեալք, եւ ընդ անմարմնոց բնութեանցն պար առեալ, զերգս օրհնութեանն, յասելն, թէ «Օրհնեցէք զՏէր յերկնից, օրհնեցէք զՆա 'ի բարձանց». եւ եթէ «Օրհնեցէն զՆա ամենայն հրեշտակք Նորա». եւ այլ մի ըստ միոջէ որ 'ի կարգին է: Եւ յետ այնորիկ 'ի ստորինս զԲանն ածէ յասելն, եթէ «Օրհնեցէք զՏէրն յերկրէ վիշապք եւ ամենայն խորք». եւ եթէ «Թագաւորք երկրի եւ զօրք իւր, եւ իշխանք, եւ երիտասարդք, եւ կուսանք». եւ որ 'ի կարգին է. եւ այսպիսի մարդասիրութեամբ ազատեալք մանգունք եկեղեցւոյ 'ի մեղաց ծառայութենէ, օրհնեն զՏէր յօրհնութիւն նոր, օրհնութիւն նմա յեկեղեցւոյ սրբոյ. եւ եթէ ուրախ եղել նոր Իսրայէլ յԱրարիչն իւր. որդիք Սիովնի, որ յԵւայէն, ցնծացան 'ի թագաւորն իւրեանց, որ 'ի Մարիամայ, ծագեաց փրկիչ նոցա, որ յարուցեալ 'ի մեռելոց փչեաց յԱռաքեալսն, ասելով, «Առէք զՀոգի Սուրբ», զհեռացեալն յԱդամայ 'ի բնութենէս, յաղագս ոչ 'ի ճաշակման պտղոյն զիտութեան բարւոյ եւ չարի:

Արդ յառաջասացեալ օրհնութիւնքն զներկայումս եւ զարդիս ունի զղիտաւորութիւն. իսկ Փառք 'ի բարձունսն զապառնեաց եւ զհանդերձելոցն օրհնութեանցն բերէր զնմանութիւն մարդկան ընդ վերնոց բնութեանցն. եւ միաբան փառաբանութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանն. նմա փառք յաւիտեանս, ամէն:

Եւ եթէ զի՞նչ խորհուրդ ունի Փառք 'ի բարձանցն աւուր աւուր այլ այլ երգք առաւօտուն:

ԶՈՐ թուի ինձ թէ ըստ աւուր ժամուցն պաշտմանցն խորհրդեանն կարգեալ են: Երկշաբաթին ըստ առաւօտին պաշտմանն խորհրդեանն կարգեալ է, յորում ժամու միւսանգամ գալուստն Փրկչին պատմի. վասն այնորիկ առաւօտին աղաղակեն ողբերգագին ձայնին, եթէ «Լոյս տուր, Տէր, աչաց իմոց, զի մի՛ երբէք ննջեցից 'ի մահ» ըստ յիմար հինգ կուսանաց: «Մի՛ ասասցէ թշնամին կենաց թէ յաղթեցի նմա, կամ

նեղիչք իմ ցնծացեն թե ես սասանեցայց» 'ի հուրն յաւիտենից, որ պատրաստեալն է սատանայի եւ հրեշտակաց նորա:

Իսկ երեքշաբաթին ըստ երրորդ ժամու խորհրդեանն կարգեալ է, յորում ժամու գալուստ Հոգւոյն հեղաւ 'ի յառաքեալսն. գորոյ զկենարար զգալստեանն զփորձ առեալ մանկունք եկեղեցւոյ, առաջի անկանելով աղաղակեն. եթէ « Ի քէն է Տէր, աղբւր կենաց, եւ լուսով Քո գալստեամբդ տեսանեմք զլոյս». եւ եթէ, «Ծագեա՛, Տէր, զողորմութիւն Քո 'ի պաշտօնեայքս եւ յերկրպագուս ամենասուրբ Երրորդութեանդ»:

Իսկ չորեքշաբաթին ըստ վեցերորդ ժամու պաշտմանն խորհրդեանն կարգեալ է, յորում ժամու հիւանդութիւն նախահորն պարտի, եւ 'ի նմին ժամու բժշկութիւն վիրացն չարչարանօք խաչին տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. ըստ պիտառութեան Յովհաննու աւետարանագրի յասելն՝ թէ «Էր ժամ վեցերորդ եւ ուրբաթ զատկին, եւ հանին զնա 'ի խաչ». եւ զայսպիսի փրկական տնօրէնութեան խորհուրդ ծանուցեալ մանկանց եկեղեցւոյ, աղաղակեն գոհանալով. եթէ «Ես աղաչեմ, Տէր, ողորմեա՛ ինձ, եւ բժշկեա զանձն իմ եւ մեղայ քեզ»:

Իսկ հինգշաբաթին ըստ իններորդ ժամու խորհրդեանն կարգեալ է, յորում ժամու 'ի խաչին աղաղակէր, զելի ելին ասելով միածին Որդին Աստուծոյ, եւ 'ի նմին ժամու ընդ երեկս աւուրն զլուսաւորսն 'ի խաւարէն փարատէր, ըստ մարգարէական ձայնին, նոր առաւօտ ծագելով նստելոցն 'ի խաւարի եւ յիստուերս մահու. ուստի լուսաւորեալ մանկանց եկեղեցւոյ. աղաղակեն առաւօտին յասելն. եթէ «Ես առ քեզ Տէր աղաղակեցի, առաւօտիս աղօթքս իմ ժամանեցեն առ քեզ». եւ որ 'ի կարգին է:

Իսկ ուրբաթին ըստ տասներորդ ժամու պաշտմանն կարգեալ է, ըստ որում ժամու 'ի գերեզման ասի իջեալ Տէրն արարածոց, եւ իւրով անապական մահուամբն զանապականութիւնն մեզ շնորհելով, ազատեալ 'ի դժոխոց եւ 'ի գերութենէ սատանայի. յորմէ փրկեալ մանկանց եկեղեցւոյ, աղաղակեն գոհանալով յասելն, եթէ «Տէր Աստուած փրկութեան իմոյ, 'ի տուէ կարդացի, եւ գիշերիս առաջի Քո». եւ եթէ «Մտցեն աղօթք իմ առաջի Քո». եւ որ 'ի կարգին յարմարի պաղատանաց բան:

Իսկ շաբաթուն ըստ հանգստեան աղօթից խորհրդոյն կարգեալ է. վասն զի շաբաթ՝ հանգիստ ըստ եբրայեցւոց ձայնին է, եւ կատարումն յաւիտենից. յորում եւ մարտիրոսացն հանդիսից յիշատակն պատմի, որք զմարմինս իւրեանց 'ի խաչ հանին կարեօք եւ ցանկութեամբ հանդերձ, խաչակից լինելով առաջին վկային 'ի խաչ ելելոյն, եւ զիս ժողովողին. յոր ապաւինեալ մանկանց եկեղեցւոյ 'ի նոցա կարող բարեխօսութիւնն, աղաղակեն ողբերգագին ձայնիւ, եթէ «Առաքեա՛ Տէր, զլոյս Քո եւ ճշմարտութիւնդ Քո», զի նոքա առաջնորդեցեն ինձ մոլորելոյս 'ի գիտութիւն ճշմարտութեան. հանցեն զիս 'ի լեառն սուրբ եւ 'ի յարկս Քո, զանապատացեալս 'ի գերակայ բնութենէն 'ի ստորին նուաստութիւնս:

Եւ յետ այնորիկ զգոհացողական քարոզն ծաւալեցուցանէ, յաղաչելն զամենակալն Աստուած՝ որ այսպիսի սքանչելեօք բարձրացոյց զազգս մարդկան, անխռով պահպանեալ 'ի ներկայումս. եւ աղաչէ զի յապագայսն անփորձ պահեսցէ զեկեղեցի իւր մինչեւ 'ի գալուստ միածնի իւրոյ. զոր եւ առ նմին առեալ քահանային զաղօթքս ժողովրդեանն մատուցանէր առ Աստուած, հաստատուն կալ եւ մնալ 'ի կամս

պատուիրանապահութեան նորա. եւ առաքելական խաղաղական քարոզութեամբն վարիլ 'ի կենցաղումս, առ 'ի լինել տաճար մաքրութեան սրբոյ Երրորդութեանն. եւ արժանաւոր ձայնիւ եւ սուրբ խորհրդով փառաւորել զմիածին Որդին Աստուծոյ, սրովբէիցն երեքլին սրբասաց ձայնիւն, յասելն՝ թէ «Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հզօր, սուրբ եւ անմահ, որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեա՛ մեզ»:

Աստանօր որոշիմք 'ի Յունաց կարգէն. իսկ առ մեզ պայծառանայ երեքլին սրբասացութիւնն, որ քարոզեցաւ 'ի սրովբէից ձայնէ 'ի մէջ մարդկան. զառ 'ի նոցանէ ասացեալն զաղօտաբար հնչումն առեալ մարդկան՝ շարակապեցին ընդ Աստուծոյ հզօրի եւ անմահի. ոմանք միասնական սուրբ Երրորդութեանն, եւ այլք 'ի վերայ Որդոյ միայն զայն վարկանելով. եւ յայնմանէ ատելութիւն եւ թշնամութիւն եւ հակառակութիւն մեծ:

Իսկ աստ ապա եղից 'ի բանիս մերոյ տեսութիւն, եւ լուծումն առաջակայիս: Արդ որպէս ինձ հասու եղել, եթէ ամենայն տեսութիւնք մարգարէիցն պատգամացն Որդով տնօրինեալ յօրինին, եւ մի է յԵրրորդութենէն Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, զոր Եսայեասն ետես նստեալ յաթոռ փառացն, որով սրովբէքն շուրջ կալով զաղօտաբարն նուագէին զհնչումն. եւ եւս առաւել մեզ քան թէ յայնժամ մարգարէիցն եկեալ 'ի յերեւումն. զի այն նմանութիւն էր նորա հանդերձեալ մարդեղութեանն: Սրովբէքն ակնակառոյց եկեղեցոյ մանգանց հիացեալ հնչեցուցանէին զօրհներգութեան նուագն. ուստի համարձակահայեաց լինելով մեր 'ի նոսա, եւ զառ 'ի նոցանէ ասացեալսն զաղօտաբար զհնչումն առեալ ճշմարտապէս նուագեսցուք ասելով. Աստուած յաւիտենական, 'ի վախճան ժամանակիս հաճեցար լինել 'ի նմանութիւն արարածոց. հզօրդ, զտկարութիւնս մեր 'ի քեզ բարձեր. անմահացու բնութիւնդ, հաճեցար վասն մեր համբերել մահու խաչի. յաղագս այսպիսի բազմագութ մարդասիրութեանդ ողորմեսցի՛ս մեզ:

Եւ վասն զի առ Որդի վերաբերի եկեղեցոյ սրբասացութիւնն, եւ յայտնի աստուստ եղել, զի ամենայն երեկորին եւ առաւօտին պաշտմունք մեր՝ սովաւ իբրեւ զանուշահոտ խնկոց բուրմունս յընդունելութիւն Աստուծոյ մատուցանին. եւ յաւետ յիրաւի: Վասն զի զխաչի Քրիստոսի ճառս յինքեանս բերէ, որով հաշտեցաւ իսկ Արարիչն ընդ արարածոց իւրոց. զոր եւ անմարմին զուարթունն 'ի գերեզմանին 'ի սփոփանս մխիթարութեան տրտմեցելոց կանանցն աւետաւորէ, ասելովն, եթէ «զՅիսուս ինդրէք զնագովրացին զխաչելեալն, յարեալ»: Ուստի եւ Պաւղոս խրատեցաւ ասել, թէ «Ինձ քաւ լիցի պարծել, բայց միայն 'ի խաչն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի». եւ առ Տիմոթէոս գրեալ, եթէ «Մի՛ ամօթ համարիր զվկայութիւն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ վկայեացն առաջի Պիղատոսի պնտացոյ զբարւոք վկայութիւնն»:

Զայս եւ յառաջագոյն 'ի հնումն գուշակեալ Մովսէսի՝ որ 'ի Քրիստոս լինելոց էր ճշմարտութիւնն, զառն մի երեկորին, եւ զառն մի առաւօտին հանապազորդ առաջի աստուծոյ ողջակիզեալ մշտնջենաւորապէս: Եւ զառն անմեղ վարեալ 'ի սպանդ, ծանեաք զնոյն ինքն զՏէր մեր Յիսուս բարձօղ մեղաց ամենայն աշխարհի. զոր տեսեալ Յովաննու որդոյ Զաքարիայ, եւ զաղաղակ բարձեալ ասէր, եթէ «Ահա զառն Աստուծոյ, որ բառնայ զմեղս աշխարհի». ըստ որում եւ մեծ մարգարէն յառաջագոյն տպաւորեաց

յասելն, եթէ «Նա զմեղս մեր բառնայ, եւ վասն մեր չարչարի». ըստ աւետեացն Գաբրիէլի, թէ «Նա փրկեցցէ զժողովուրդ իւր 'ի մեղաց իւրեանց»:

Եւ եթէ ընդէ՞ր յարձակ աւուրսն յիշատակի բարեխօսութիւն Մարիամայ Աստուածածնին, եւ 'ի խորհրդականս ոչ:

ՎԱՄՆ զ'ի խորհրդական աւուրսն հրաւիրեն զմեզ առ հոգեւոր սեղանն, յանդիման լինել ճշմարիտ պատարագին մարմնոյ եւ արեան միածնին տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, չլինի պէտք բարեխօսութեան Մարիամու: Իսկ յարձակ աւուրսն քրիստոսեանն ոչ մատչի պատարագն, փոխանակ սուրբ եւ սոսկալի պատարագին՝ զկարող բարեխօսութիւնն Մարիամայ օժընդակ եւ ջատագով առնումք սրբասացութեանն. զի աղօթք մեր ժամանեցցեն 'ի յականջս տեառն զօրութեանց՝ որ նստի 'ի քրովբէս, եւ փառաբանի երեքսրբեան ձայնիւ. որ զթացաւ առ հողանիւթեայ եւ անարգ բնութիւնս. եւ ընդ վերին զօրացն դասակցեաց 'ի փառաբանութիւն զուարթնոցն, յասելն՝ եթէ «Յարուցանէ զաղքատն յերկրէ, եւ բարձր առնէ զտառապեալն յաղբեւաց». եւ «Նստուցանէ ընդ իշխանութիւնս վերինս». եւ եթէ «Բնակեցուցանէ զամուլն 'ի տան ուրախամիտ, որպէս մայր որդւովք բերկրեալ. պատմել զօրհնութիւնս տեառն 'ի դրունս դստեր Սիովնի եւ 'ի նոր Երուսաղէմի»:

Եւ եթէ զի՞նչ խորհուրդ ունի առաւօտին աղօթքն, որ ընդ արեւագալն կատարեն:

ԱՅՍ աղօթքս զմիւսանգամ զգալուստն Քրիստոսի նշանակէ, եւ յարութիւն մարդկան 'ի գերեզմանացն, յաւուր միաշաբաթու յառաջին ժամուն. վասն զի յայնմ ժամու լինելոց է յարութիւն ամենայն մարդկային բնութեանց, թէպէտ եւ զիշերի ասի՝ ըստ տէրունական առակի: Այլ նա է առաւօտ եւ սկիզբն ծագման արեգականն արդարութեան. եւ լինելոց է այն յառաջին ժամուն մեծի աւուրն. վասն զի յայնմ ժամու վարկանիմ ստեղծեալ զմարդն առաջին, յորում ժամու միւսանգամ կենդանանայ 'ի գերեզմանէն. այսմ խորհրդով բազումք վարին 'ի ներկայումս, ակն ունելով առաքելական խոստմանցն, եթէ «Փող հարկանի եւ մեռեալքն 'ի Քրիստոս յարիցեն յառաջագոյն, եւ մէք նորոգեցուք». այլօքն հանդերձ: Ըստ նմին օրինակի եւ իմ պսակաւորն եւ հայրապետն սուրբն Գրիգոր, ըստ տէրունական առակին զյարութիւն մեռելոց բուսոց եւ տնկոց օրինակեր 'ի գարուն բուսաբեր, եւ 'ի դալարանալ մարդկան 'ի գերեզմանէն. քանզի յետ անցանելոյ ձմերանւոյն եւ լինելոյ գարնանւոյն, եւ հաւուցն լինելոյ մերձ յառաւօտն լիեալ ձայնք, զյարութիւն մարդկան 'ի գերեզմանացն նշանակեն:

Վասն այնորիկ սթափեալ 'ի ժամուն յայնմիկ աղօթեն, ակն ունելով միւսանգամ նորոգմանն՝ յարութեանն մեռելոց. եւ զուարթաթոյ՛չ լուսով ճեպեալք 'ի հանդիպումն ամպովք երեւեցելոյն, եւ հատուցանողին իւրաքանչիւր ումէք զարժանն: Վասն այնորիկ կարգեցան 'ի ժամուն յայնմիկ աղօթք իբրեւ արժանի լինել մեծի առաւօտի լուսոյ ծագմանն, եւ զՏէր փառաց առանց ամօթոյ տեսանել 'ի նոր յաւիտենին, 'ի կատարումն եւթներեկին 'ի նախկին ութերորդ դարուն մտելոյ՝ յամեցելոյ փեսային՝ 'ի վերջնում զիշերին, 'ի տրոհել օղեացն եւ այծեացն՝ յընդրման որոմանն եւ ցորենոյն. որ օրն մեծ եւ երեւելի 'ի մարգարէիցն դաւանեալ. յորում աւուր յանդիման լինել մեզ կայ առաջի բեմին Քրիստոսի, զի ընկալցի իւրաքանչիւր ոք իւրով մարմնովն զոր յառաջ գործեացն՝ եթէ բարի եւ եթէ չար. յորում աւուր փայլեն արդարքն որպէս

զարեգակն 'ի յարքայութեանն երկնից, յորոց կայ Աստուած 'ի մէջ աստուածոցն եւ թագաւորեցելոցն, որոշելով եւ բաժանելով զարժանաւորութիւն անդր երանութեանցն. որոց եւ մէք արժանի եղիցուք հասանել խոստացելոց բարեացն, շնորհօք եւ մարդասիրութեամբ տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. նմա փառք յաւիտեանս. ամէն:

Զ

ԻՄԿ 'ի տուրնջեանն որոշեալ սահմանք աղօթիցն այս ըստ յանցման ժամուն նախահօրն հեշտասիրութեանն եւ մեղանացն, եւ 'ի նմին ժամու բժշկել զյանցանսն չարչարանօք խաչին Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. զի որպէս Ադաման ամենեքին մեռան, նոյնպէս եւ Քրիստոսին ամենեքեան կենդանասցին յիրաքանչիւր յիւրում կարգի: Զի յորում ժամու յանցեան Ադամն առաջին, եւ յետ յանցանացն յամեաց 'ի դրախտին, նոյնչափ եւ Քրիստոս եկաց 'ի վերայ խաչին 'ի բժշկութիւն վիրաց նորա:

Իսկ յերրորդ ժամու աւուրն կարգել զժամս աղօթիցն, քանզի յերրորդ ժամու ասաց Մարկոս 'ի խաչ ելանել միածին Որդոյն Աստուծոյ. որով յայտնի է՝ թէ եւ 'ի նմին ժամու եղև ընդունել Եւայի զհրապուրանս բանասարկուին, եւ ցանկանալ պտղոյն ճաշակմանն:

Իսկ վեցերորդ ժամուն կարգեալ աղօթքն, որով յայտնի է 'ի նմին ժամու անցանել ընդ սահմանս պատուիրանացն, եւ ճաշակել 'ի պատրանաց պտղոյն, եւ 'ի նմին ժամու փոխանակ նորա քաղցր ճաշակմանն մեղացն, ճաշակեաց Քրիստոս զքացախն ընդ դեղի խառնեալ, 'ի բժշկութիւն պտղոյն դառնութեան:

Իսկ յիններորդ ժամուն կարգեալ զաղօթսն, այս վասն անդարձ խոստովանութեանն մեղանացն Ադամայ յորում ժամու դատապարտեալ ելաւ 'ի դրախտէն, եւ 'ի նմին ժամու աղաղակաւ աւանդեաց զոգին փրկիչն աշխարհաց, եւ զԱդամ եհան 'ի դժոխոց:

Իսկ 'ի տասներորդ ժամուն, յորում ժամու Տէրն արարածոց 'ի գերեզման իջեալ ասի, եւ իւրով անապական մահուամբն զանապականութիւն մեզ շնորհելով եւ ըստ այսմ խորհրդոյ կարգեալ են գերեկորին պաշտօնն. զոր հարիւր երեսուն եւ իններորդ սաղմոսն ուսուցանէ զչարչարանս փրկչին լինել, եւ յօձման չարութիւն կատաղեալ ժողովրդեանն. եւ որ զկնի սաղմոսն, զտնօրինաբար աղօթել փրկչին, վասն յանդրգնութեան ժողովրդեանն. եթէ «Հայր, թո՛ղ սոցա, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն»: Եւ ապա յաղքատութիւն բնութեանս նայեցեալ, իբրեւ ծանրակիր բեռամբ մեղացն ըմբռնեալք, նախկին մատուցեալ խնդրեաց յԱստուծոյ, եթէ «Խոնարհեցո՛ւ, Տէր, զունգն Քո եւ լո՛ւր ինձ, զի աղքատ եւ տնանգ եմ ես»: Հայեա՛ց ասէ յաղքատութիւն բնութեանս, եւ մի՛ թողուր 'ի ձեռաց, եթէ յորպիսի՛ եւ յո՛րքան չարութիւն ըմբռնեցայ. եւ պատճառ այնոցիկ զպատրանս բանասարկուին դնէ «Աստուած, ասէ, անօրէնք յարեան 'ի վերայ իմ 'ի դրախտին, եւ ժողովք հզօրաց խնդրեցին զանձն իմ հակառակամարտ զօրութեանն, եւ ոչ համարեցան զքեզ Աստուած առաջի իւրեանց». եւ եթէ «Խորհեցան խափանել զզնացս իմ 'ի պահպանութենէ պատուիրանին, եւ թագուցին ամբարտաւանք որոգայթք ինձ». Եւ եթէ «Լար ձգեցին որոգայթ ոտից իմոց, եւ եղին ինձ զայթակողութիւն»: Եւ ապա զմտաւ ածեալ՝ եթէ ոչ իւրով զօրութեամբ կարէ զորոգայթն զայն մերժել յիւրմէ, եթէ ոչ երկնայնոյ Հօրն զթացեալ փրկեցէ զմեզ պատուական մարմնով եւ արեամբ միածնին իւրոյ. եւ նոյն ժամայն յառաջ մատուցեալ յիշեցուցանէ՝

գոր 'ի վեցերորդ ժամու մեծի աւուր ուրբաթին՝ միածին Որդին Աստուծոյ զանարատ մարմինն 'ի հաճոյս Հօր պատարագեաց իբրեւ զանուշահոտ խնկոց բուրմունս, զմարդկային հոգին 'ի ձեռս Հօր աւանդէր, թէ «Ուղեղ եղիցին աղօթք իմ որպէս խունգ առաջի քո, եւ զհամբարձումն ձեռաց իմոց պատարագ երեկորին»։ Եւ 'ի կատարածի սաղմոսին, եթէ «Տէր, հան 'ի բանդէ զանձն իմ»։ Բանդ զկեանս աշխարհի առակեաց, հանել 'ի հանդերձեալ կեանսն աղօթէ. որոյ յուսոյ սպասեալ արդարոցն՝ ակն ունէին հասանել անսպառ բարութեանցն։

Եւ 'ի տասներորդ ժամուն լուցմունք ճրագացն, որ նշանակէ զկնի զգալի լուսոյս անցանելոյ, իմանալի լուսովն առաջնորդել 'ի հանդերձեալ կեանսն։ Իսկ աստանօր մեզ վերստին դառնալի է 'ի կարգն առաջին, եւ շնորհօքն աստուծոյ ըստ ժամու աղօթիցն զխորհուրդն բացայայտել։

Եւ եթէ զի՞նչ խորհուրդ ունի երրորդ ժամու աղօթքն։

ԵՐԸՈՐԴ ժամու աղօթից խորհուրդս 'ի վեր է քան մեր կարողութիւնս, եւ միայն նոցա յայտնի է, որոց Սուրբ Հոգւոյն շնորհքն յայտնեն զճաճկեալ զխորհուրդն։ Բայց ինձ այսպէս թուի, եթէ տեսն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի 'ի կրիցն եւ 'ի ներգործութեանցն կարգեալ, գոր կատարեաց յայսմ ժամու 'ի կենարար չարչարանս իւր. յասել երանելոյն Մարկոսի, եթէ «Էր ժամ երրորդ, եւ հանին գնա 'ի խաչ»։

Եւ եթէ վասն է՞ր յայնր ժամու գայր 'ի խաչ ելանել. քանզի յայնմ ժամու, որպէս յառաջն ասացաք, գերեալ լինի նախաստեղծն 'ի բանսարկուէն տրփական կերակրօքն 'ի ծառոյն մահաբեր եւ 'ի չար խորհուրդն. իսկ յորժամ Եմմանուէլս մերով բնութեամբ զճանրութիւն մեղաց մերոց բառնայր, երթեալ 'ի նոյն տեղի գագաթանն, բարձրանայր 'ի դիտին, զի զանկեալն վերացուցէ. բեւեռեալ զոտսն եւ զձեռնն յաղագս յանդուզն գնացիցն 'ի ծառն, զի զձեռագիր յանցանացն խափանեացէ. եւ զտարերց ապականութիւնն, որ յայնժամ օձաջամբ պտղովն դորդեաց, խաղաղացուցէ իւրով մաքրողական չարչարանօքն։

Իսկ Յովաննէս ժամ վեցերորդ ասէ. ոչ զժամ խաչելութեանն, այլ զժամ ձաղանացն՝ որ 'ի հրէիցն. իսկ 'ի խաչն յերրորդ ժամուն բարձրացաւ։ Բազէն տարածեալ զթեւսն անշարժ դիտէր ընդ հարաւ, յափշտակելով զմեզ 'ի մահուանէ 'ի կեանս. գոր յառաջ տեսեալ մարգարեական ակամբ երանելոյն Դանիէլի, յերրորդ ժամու աւուրն զպատուհան տանն իւրոյ բանալով, ընդ արեւելս ընդդէմ Երուսաղէմի աղօթէր վասն դարձի գերութեանն, տեսանելով զմիածին Որդին Աստուծոյ բազկատարած 'ի խաչին, որ յերրորդ ժամու աւուրն ճշմարիտ աւարումն գերելոցն արար։ Եւ ապա յետ այսր յոբէղինի, տեսանեմք յերրորդ ժամու զշնորհս Հոգւոյն Սրբոյ հեղեալ յառաքեալսն, զհեռացեալն յԱդամայ 'ի բնութենէս՝ յաղագս ոչ 'ի դէպ ժամու ժաշակմանն։ Վասն այս ամենայնի ասեմք յերրորդ ժամու զլորեալ զմարդն առաջին, յորում ժամու զբժշկութիւն վիրացն եւ զբարեգործութիւնն ընգալաւ։ Ապա յիրաւի յայսմ ժամու աղօթից աղաչեն զԱստուած առաքել զՀոգւոյն օգնականութիւնն, առաջնորդ լինել յերկիր բարի, ուստի զրկեցաք մախանօք չարին։ Այս է պատճառ երրորդ ժամու աղօթիցն։

Եւ եթէ զի՞նչ խորհուրդ ունի վեցերորդ ժամու աղօթիցն օրհասարակին։

ԵՒ արդ որովհետեւ քանս մեզ ճանապարհս գործեաց, եւ որպէս 'ի փապարաց ձորոց առաջնորդեաց աշտիճանօք 'ի վեր ելանել 'ի բարձրագոյն յիմաստն, 'ի ձիթաստանեաց յաստուածային վարդապետութեան լեառն, եւ զուշ եւ զմիտս ունգնադրութեան կարկառեալ 'ի տաճար սրբութեան, ուր անմարմնոցն տօնքն, եւ անտրտում ուրախութիւնքն եւ ճառագայթք անճառ լուսոյն, ուրանօր Ադամ բնակէր հրճուալից ուրախութեամբն. ուստի ապստամբութեամբ խրատուն խոտորեցաւ 'ի ճշմարտութենէն, եւ միանգամայն 'ի կենաց փայտէն, եւ 'ի դրախտէն, եւ 'ի պատուիրանէն յօրինադրէն ունայնայր 'ի վեցերորդ ժամուն. վասն որոյ զեօթանեսնեկին եօթն ժառանգ էր զտրտմութիւնն, եւ ընդ բագում ցաւօք անկանէր տոյժս. կայր իբրեւ ջերման հիւանդութեամբ, եւ քաղէին ոգիք նորա, լուծեալ յօրք ոտից եւ ձեռացն 'ի բարեացն շարժմանէն: Կայր լեզուն անշարժ 'ի խոստովանութիւն ապաշխարութեանն, Չոր օրինակ մեռեալ ոք անզգայ յամենայն շարժմանէ, սոյն օրինակ եւ մարդն առաջին, պարփակեալ 'ի մեջօրէի իբրեւ 'ի մեջ գիշերի կայր 'ի տարակուսի, եւ քաղէին ոգիք նորա: Քանզի 'ի կարճատութենէն ըմբոնեալ, յանյուսութեան 'ի խորխորատ անկանէր. սիրէր զմահ քան զյանդիմանութիւն Աստուծոյ լինել. եւ յիշատակ տէրունական պատուիրանին եւս առաւել խոցոտէր, եւ մահուն երկիրն՝ որ սպառնացեալն էր, եթէ մեռանիս, եւ ոչ գիտէր թէ զի՞նչ գործիցէ: Վասն որոյ փրկութեանն միածինն Հօր 'ի վեցերորդ ժամու 'ի վեցերորդ աւուր 'ի վեցերորդ դարուն կայր 'ի ջանս ցաւոցն, եւ տրտմութեամբ զտրտմութիւն հալածէր, եւ ցաւովքն զցաւսն բառնայր. եւ համախմբելով ընդ փայտին անշնչապէս՝ զան 'ի փայտէն բառնայր զպատուհասն մեղացն Ադամայ. եւ միանգամայն կարեօք եւ կամօք յանձն առնլովն լուծանէր զպատիժս պատուհասի նախնի մարդոյն: Եւ աստուածագան խոնարհութեամբն իւրոյ պայծառութիւն առնէր իւրոց արարածոց, եւ խաւարն առնելով 'ի մեջօրէի, զոր գրեալն էր 'ի յաւետարանին, եթէ «'Ի վեցերորդ ժամէ անտի խաւար կալաւ 'ի վերայ երկրի մինչեւ ցինն ժամ աւուրն»: Այս խաւար յանդիմանէր զկարծեալ ճաճանչ լուսաւորացն, որ 'ի պարզամիտ արարածոցն աստուածք յօրինէին. եւ զլոյս Աստուած գիտութեանն 'ի սիրտ ամենայն մարդկան տնգէր՝ ճանաչել զճշմարիտն Աստուած եւ զողորմածն, որ բժշկեաց զախոս հոգւոց եւ մարմնոց: Վասն որոյ յիբաւի յայսմ ժամու աղօթիցս պատուիրէ արթուն լինել, եւ զզուշանալ 'ի ձանձրութեանց դիւին 'ի մեջօրէի, որ դժնդակագոյն է քան զամենայն դէս. որ յուրով մեղկութեամբ 'ի վերայ հասանէ եւ գողանայ զմիտս մեր յիւրն միտելով կամս, եւ անգիտ կորստեանն ուղեւոր կացուցանէ: Վասն այսորիկ 'ի վեցերորդ ժամուն կարգեցան աղօթքն, իբրեւ օգնականութիւնք մարդկային բնութեանս ընդդէմ հակառակամարտ զօրութեանն, եւ յիշատակ տնօրինաբար բժշկութեանն չարչարանօք տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Այս է պատճառ վեցերորդ ժամու աղօթիցն:

Եւ եթէ զի՞նչ խորհուրդ ունի իններորդ ժամու աղօթիցն:

ԶԻՆՆԵՐՈՐԴ ժամուս զխորհուրդ տեսանեմք բարձրագոյն աւանդութեամբ քան զայլսն պատուեալ յառաքելական դասուցն: Քանզի Պետրոս եւ Յոհաննէս ելանէին 'ի տաճարն յիններորդ ժամու աղօթիցն, եւ 'ի նմին ժամու բժշկէին զկաղն, որ նստէր առ դրան տաճարին: Եւ արդ քանզի մեծ է խորհուրդ աստուածապաշտութեանն՝ որ 'ի Քրիստոս կարգեալ է, զի ընկալցի ճշմարտութիւնն տեղի 'ի հնոցն եւ 'ի ստուերականացն. զքահանայութեանցն ասեմ, զպատարագացն եւ 'ի զանազան արեանցն կենդանեացն հեղմանցն, 'ի մտանել ազնուականագոյն յուսոյն՝ որով

մերձենամք առ Աստուած, որով փարատեցաւ խաւարն անգիտութեան 'ի կատարել ժամանակիս: Որ առաջին միջօրեայն եղեւ նսեմ նախնի մարդոյն յանցանօքն. իսկ երկրորդ Ադամս յերկնից գոլով, բարձր բարբառով 'ի վերայ խաչին աւանդեալ զոգին ինն ժամուն, արձակեաց զտիեզերս 'ի բանդէ, եւ 'ի տանէ կապանաց զազգս մարդկան, որ նստէին 'ի խաւարի եւ 'ի ստուերս մահու: Եւ 'ի նմին ժամու զլուսաւորսն 'ի խաւարէն փարատէր ըստ մարգարէական ձայնին, ընդ երեկս աւուրն լոյս առնելով աշխարհի. եւ ինքն էնն Աստուած մերով բնութեամբս 'ի խաչին աղաղակէր, զեղի եղին ասելով. այս ինքն է, «Աստուած Աստուած իմ, նայեա՛ց առ իս, ընդէ՛ր թողեր զիս». եւ եթէ «Հեռի եղեր 'ի փրկութենէ իմմէ վասն բանից յանցանաց իմոց»: Այս է որ եկն 'ի խնդիր ոչխարին զկորուսելոյն 'ի հօտէն իւրմէ, թէ «Ո՛ւր ես Ադամ», եւ լուսա զապիրատ պատասխանին զկինն բերելով պատճառք: Վասն որոյ բանից արտաքս ընկեցաւ 'ի կենաց տեղոյն ինքնական ընտրութեամբն. ուրանօր լուսան թէ «Հող էիր եւ 'ի հող դարձցիս»: Սոյնպէս եւ 'ի սմին տեղուջ լուսա 'ի ձեռն աւազակին, եթէ «Ընդ իս եղիջիր այսօր 'ի դրախտին»:

Եւ եղեւ 'ի նմին ժամու իններորդի արձակումն 'ի մահուանէ 'ի կեանս, եւ մուտք կենաց ճանապարհին 'ի ծառն կենաց: Յորում ժամու ընդ երեկս աւուրն արտաքս ընկեցաւ 'ի կենաց տեղոյն, 'ի նմին ժամու կանգնեցաւ 'ի գլորմանէ, ըստ մարգարէական յառաջագոյն աւետաւոր զուշակութեանցն, եթէ «Յաւուրն յայնմիկ ոչ եղիցի լոյս՝ այլ ցուրտ եւ պարզ, եղիցի օր մի, եւ օրն այն յայտնի տեառն՝ ոչ տիւ իցէ եւ ոչ գիշեր եւ ընդ երեկսն եղիցի լոյս» 'ի յիններորդ ժամուն զոր եւ յաջորդն յայտ առնէ յասելն, եթէ «Յաւուր յայնմիկ բղիսեցէ ջուր կենդանի յԵրուսաղէմէ» 'ի խաչելոյ մարմնոյն արիւն եւ ջուր մինն իբրեւ զմարդոյ, եւ միւսն առաւել քան զմարդոյ: «Կէս նորա 'ի ծովն որ առաջին». 'ի հին ժողովուրդն, որ ակն ունէին մխիթարութեանն Երուսաղէմի՝ օրինադիրք եւ հայրապետքն եւ մարգարէք: «Եւ կէս նորա 'ի ծովն որ յետոյ». 'ի նոր ժողովուրդս, որք առաքելական քարոզութեամբն ժողովեցան 'ի մեղացն թափառմանէն, եւ լուսաւորեցան ջրովն կենդանութեան բղիսեցելոյն յԵրուսաղէմէ, եւ խաղացելոյն 'ի կեանս յաւիտենից. եւ եղեն նոր ժողովուրդ եւ նոր եկեղեցի: Այսր խորհրդոց յիշատակք յամենայն ժամու կատարին վասն զի սա է փրկութեան մերոյ աւարտումն. եւ 'ի նմին ժամու կատարեցան ամենայն գրեալքն 'ի յօրէնսն եւ 'ի մարգարէսն: Այսր խորհրդով հալածեցաւ 'ի մերս տապանէ ագռան մահացան. եւ ընկալաք զսաղարթն ձիթենոյ աղաւնաբեր ընդ երեկս աւուրն Բանին կենաց. որով կարացուք յամենայն ժամ պտղաբեր մտօք կալ առաջի նորա, եւ հանապազ յիշել զերախտիս մարդասիրութեան նորա, եւ զկամաւոր չարչարանսն, զոր կատարեաց յայսմ ժամու վասն մերոյ փրկութեան: Այս է պատճառք իններորդ ժամու աղօթիցն:

Է

ՅԵՏ այսորիկ զփառաւորագունիս այսորիկ եւ զհրաշալոյս ասացուք զխորհուրդս՝ զաւուր միաշաբաթուս, որ զհանդերձեալ խոստացելոց բարութեանցն յիշէ նա 'ի միջի մերում եւ ծնանի զճշմարտութիւնն: Վասն զի յայսմ աւուր Քրիստոս յարուցեալ 'ի մեռելոց՝ զմահ խափանեաց. եւ ընդ իւր յուսով յարոյց զսկզբանէ զմեռեալսն՝ որ յԱդամայ մինչեւ 'ի գալուստն երկրորդ. նոյնպէս եւ 'ի նմին աւուր խոստացաւ առնել զիւր զմիւսանգամ զգալուստն. յորում աւուր եւ ուժընդի հնչեցեալ լինի հրեշտակական բարբառքն, զոր մարգարէն աւազափող անուանէ: Վասն զի յայսմ զիշերիս, որ հանդերձեալ է լինել միաշաբաթի, եղեւ Քրիստոսի յարուցանողին մերոյ

յարութեան ժամանակ. վասն որոյ խոստացեալ է 'ի սմին գիշերի առնել համաշխարհական յարութիւն:

Բայց եթէ կամեսցի որ 'ի բազմաց գիտել, եթէ 'ի գիշերին յայնմիկ, յորո՞ւմ մասին կամ յորո՞ւմ պահու հանդերձեալ է լինել յարութիւն, այն ծածկեալ եղեւ 'ի մէնջ. քանզի ըստ աւետարանչացն պատմութեանն, եւ ոչ Քրիստոսին եղեւ բացայայտեալ յարութեան ժամանակն: Արդ պատշաճ է ամենայն քրիստոնէից յերեկորեայ շաբաթուն մինչեւ ցառաւօտս միաշաբաթուն՝ արթուն եւ զուարթուն լինել, եւ ակն ունել հանդերձեալ գալստեանն: Չայս եւ Տէրն յաւետարանին հրամայէ ասելովն, եթէ «Արթո՞ւն լերուք, եւ անդադար աղօթս արարէք, զի ոչ գիտէք, եթէ յորո՞ւմ ժամու Տէրն ձեր գայ. յերեկորեայ՝ եթէ 'ի հասարակ գիշերի, թէ 'ի հաւախօսի, թէ յառաւօտի». եւ 'ի վերայ բերէ, թէ «Արթո՞ւն կացէք եւ անդադար աղօթս արարէք, զի մի՛ մտանիջիք 'ի փորձութիւնէ. եւ եթէ «Արժանի լինիցիք կալ առաջի որդւոյ մարդոյ»:

Ձի որք հսկմամբ եւ աղօթիւք զբոլոր զգիշերս զայս բաղձան անցուցանել՝ յերեկորեայ շաբաթուն մինչեւ ցառաւօտ միաշաբաթին, այնպիսիքն հրեշտակք եղեալ 'ի մարմնի՝ զանմարմին զուարթոնցն բերեն զնմանութիւն: Ձի գոր օրինակ քառասնօրեայ պահօքն զտարոյ զմեղսն քաւեաց, նոյնպէս յայսմ յաստուածային գիշերի զբոլոր շաբաթուն սխալանսն մաքրէ, եւ զմեղօք զանպատուեալ զբնութիւնն հրեշտակս առնէ 'ի մարմնի, փոխադրելով յՈրդիս լուսոյ եւ յորդիս տուրնջեան քանզի զմեզ հրեշտակաց նմանեցուցանէ Տէր յաւետարանին ասելովն, եթէ «Դուք նմանողք մարդկան, որ ակն ունիցին տեառն իւրեանց, թէ ե՛րբ գայցէ 'ի հարսանեացն. զի յորժամ գայցէ եւ բախեսցէ՝ բացցեն նմա. եւ երանի՛ է ծառայիցն այնոցիկ՝ զորս եկեալ Տէրն իւրեանց գտանիցէ արթուն. ամէն ասեմ ձեզ՝ զի ածեալ բազմեցուցէ, եւ գօտի ածեալ պաշտեսցէ զնոսա»:

Ձի գոր այլոցն բանին հրամայեաց, ինքն արդեամբք յանձին կալաւ կատարել՝ յորժամ ելեալ 'ի լեառն հանէր զգիշերն 'ի գլուխ յաղօթս Աստուծոյ, առ 'ի մեր վարդապետութիւն զայն առնելով: Եւ թուի ինձ 'ի սմին միաշաբաթոջ զայն կատարել. քանզի յաղօթելն ոչ ասաց թէ եղ ծունր, կամ երկրպագութիւն, որպէս 'ի մատնութեան գիշերին գրեալ է, թէ սակաւիկ մի յառաջ մատուցեալ յաշակերտացն 'ի ձիթենեաց լիրինն, եղ ծունր, կայր յաղօթս. եւ անդ յետ աղօթիցն, եւ զհանգստեան ժամանակն հրամայէ, յասելն՝ եթէ «Ննջեցէ՛ք այսուհետեւ եւ հանգերո՞ւք»: Իսկ այժմ յաստուածային գիշերիս ոչ գտանեմք այսպիսի ինչ ասացեալ, այլ եթէ «Հանէր զգիշերն 'ի գլուխ յաղօթսն Աստուծոյ»:

Բայց եւ ոչ փոքր ինչ վարկանիմ վկայութիւն առնուլ ասացելոցս 'ի մէնջ. քանզի երուսաղէմացիքն տակաւին մինչեւ ցայսօր զօր միաշաբաթին պայծառացուցանեն գիշերապաշտութեամբ իբրեւ Յակովբայ հրամայելով նոցա, յառաջին իւրեանց պատրիարզէն. եւ ես իմոցս զնոյն հրամայեցի՝ նորին հրամանացն հետեւել, եւ առաքելական կանոնացն հնազանդել 'ի հաճոյութիւն կամացն Աստուծոյ:

Իսկ առաւօտին աղօթքն ոչ ըստ այլոց խորհրդեանն կարգեալ են. քանզի զկնի Հարցիինն Մեծացուցէ ասէն: Վասն զի հարկաւոր համարիմ այնմ որ զյարութիւնն Քրիստոսի պատմէ, ընդ նմին եւ զծնունդն յիշել, զգերեզմանն. զի թէ չէր ծնեալ՝ եւ թաղէր իսկ ոչ, եւ եթէ ոչ էր թաղեալ՝ եւ յառնել անհնար էր: Եւ արդ զկոյսն յիշելով՝

զթաղումն հաստատեաց, եւ զգերեզմանն յիշելով՝ զյարութիւնն հաւատարմացուցանէ: Քանզի մինչ չեւ եւս զաւետարանն կարդացեալ, դեռ եւս 'ի թաղման վարկանելով զՏէրն, արտաքուստ 'ի ներքս 'ի գերեզմանն աղաղակելով ողբերգագին ձայնիւ, թէ «Արի՛ Տէր, օգնեա՛ մեզ, եւ փրկեա՛ զմեզ վասն անուանդ Քո, զի խոնարհ եղեն մինչ 'ի հող անձինք մեր, եւ յերկիր կցեցան մեջք մեր»: Եւ լսեն աւետեաց պատասխանի 'ի մարգարէն, եթէ «Թագաւորեսցէ Տէր յաւիտեան Աստուած Քո Սիովն, ազգէ մինչեւ յազգս». եւ եթէ «Պահէ ճշմարտութիւն յաւիտեան, եւ առնէ իրաւունս զրկելոցս. բանայ զաչս կուրաց, եւ կանգնէ զմեղօք զլորեալսն Տէր»:

Եւ յաւետարանին յարուցեալ 'ի մեռելոց, կատարէ զխոստմունս մարգարէին. եւ անդէն աւետարանական բանիցն ընդդէմ բերեն, թէ «'Ի գիշերի համբարձէ՛ք զձեռս ձեր 'ի սրբութիւն եւ օրհնեցէ՛ք զՏէր» որ լուաւ աղօթից մերոց, եւ յարուցեալ 'ի մեռելոց փրկեաց զմեզ, թագաւորելով համաշխարհական 'ի վերայ ամենայն տիեզերաց: Իսկ զիշեր ոչ եթէ զժամանակն ասէ, այլ զիրեական անհաւատութիւնն առակէ, ըստ Եսայեայ պանծալի մարգարէութեանն, եթէ «'Ի գիշերաց կանխէ հոգի իմ առաւօտ առնել առ քեզ, Աստուած»: Եւ ապա այլ աւուրցն 'ի կարգն ելանեն, եւ զկնի Փառս 'ի բարձանցն՝ Եղիցի ասեն, զոր կարգեալ է տեառն Եզրի Հայոց Կաթողիկոսի:

Որ նկարագրի խորհուրդ իմաստիցն աշակերտացն տեառն, որ յետ յարութեան տեառն տեսին յարուցեալ 'ի մեռելոց, եւ ուրախութեամբ հանդիպէին 'ի նաւարկութեան իւրեանց 'ի տիբերական ծովուն. որպէս եւ գրեալ է 'ի պատմութեան աւետարանին, եւ 'ի պրակս Առաքելոցն. Այս է պատճառք աւուր մեծի միաշաբաթուն:

Եւ եթէ զի՞նչ խորհուրդ ունի երրորդ ժամուն աղօթքն յաւուր միաշաբաթին:

ԱՐԴ ամենայն յառաջագոյն ասացեալքն յաղագս Քրիստոսի չարչարանացն եւ յարութեան եւ մերոյ փրկութեանն, զոր յայլ 'ի ժամս աղօթիցն ըստ կարի մերում ցուցաք փոքր 'ի շատէ. իսկ առաջի բռնարկեալս 'ի վեր է քան զմեր կարողութիւնս, յաղագս տգիտութեան եւ խոշոր բանիս, եւ 'ի բաց թողուլ՝ վարկանիմ անհաւատ հեղգութիւնս:

Աստանօր վստահանալով 'ի շնորհս Հոգւոյն Սրբոյ, աղօթիք ձերովք բուռն հարցուք զբանէն գիտութեան, սուր եւ սուրբ տեսլեամբ. եւ լինիցի այս ո՞րպէս, եթէ ոչ աղօթիք ձերովք տացին բան 'ի միտս մեր, տեղակացեալ առաջնորդութեամբ Հոգւոյն զաղօթից խնդիրսն: Արդ նախկին՝ թէ զի՞նչ խորհուրդ ունի 'ի յերրորդ ժամուն ժողովել 'ի գաւիթ եկեղեցւոյն. թուի եթէ որք ցրուեալքն էաք յօտարէն, զանդրէն զդարձումն նշանակէ 'ի ձեռն երկնաւոր հովուապետին: Եւ ապա սկիզբն պաշտմանն. «Տէր թագաւորեաց վայելչութիւն զգեցաւ», միաւորեալք ընդ մերում թագաւորին, որ 'ի կուսէն մարմին զգեցան, եւ զմեզ զարթոյց յօրհնութիւնս անմարմնոցն. ուստի հրեշտակագունդ խառնուածով՝ տուն առ տուն երգ առեալ ընդ վերին զօրացն միաւորին: Յետ որոյ երեքիկն սրբասացութեամբն ընդ վերնոցն միաբանեալ որ խաչեցան վասն մեր 'ի ժամուս յայսմիկ 'ի պատարագ Հօր ընդունելի. ընդ որում եւ մեք մատչիմք բանաւոր պատարագ Հօրն երկնաւորի: Աստանօր հրաշագանս վերաբերի խորհուրդս եւ աւանդութիւնս յոքունց ծածկեալս:

Իսկ համբարձումն սրբոյ աւետարանին, յորոյ վերայ զաստուածորդին հոգւոյ ակամբ տեսանեմք նստեալ, իբրու 'ի վերայ աթոռոյ բարձու եւ վերացելոյ, ըստ Եսայեայ տեսութեանն, եւ բարձր բարբառ արձակեալ 'ի վեր հայելով ուղղութեամբ, որ կոչեաց երեքկին սրբասացութեամբն 'ի մի լոյս կենդանի, ոչ եւս 'ի խոնարհ գթել ըստ որումն անկան, եւ ընկեց զԱդամ: Աստանօր փարումն Հոգւոյն Սրբոյ օրինակաւ խնկոցն 'ի Հօրէ բուրեալ, զամենեսան 'ի վեր առնլովն ուստի անկանն. սակս որոյ համարձակութիւն առեալ փարին զարքայական սեղանովն, բուրել զանուշահոտ խոստովանութիւն սրբասացութեանն ընդ սերովբէսն յաղագս մեր խաչեցելոյն անմահի: Ուստի հրացեալ աստուածային կայծակամբքն, կոչեցեալք յորդեգրութիւն երկնային Հօրն, երգեն օրհնութիւն 'ի Սիովն, եւ նոր աղօթս 'ի յԵրուսաղէմ. ըստ որում համաձայնեալ Եսայեայ ազդարարող բարբառովն լնու անուշահոտ գիտութեամբն զտիեզերս. աւետաւորէ զյայտնութիւն Որդւոյն Աստուծոյ 'ի կուսէն ասելովն. «Եթէ ահա կոյս յղացի եւ ծնցի որդի, եւ կոչեսցի անուն նորա Եմմանուէլ»: եւ 'ի վերայ բերեալ, եթէ «Նա զհիւանդութիւնս մեր բառնայ». եւ յայս միտս նայեցեալ եկեղեցւոյ ընթեռնուն զԵսայի: Ուստի մարգարեական աւետեօքն զօրացեալ մանգունք եկեղեցւոյ երգ նոր երգեն, միսիդի անուանելով, որ ըստ յունարէն բարբառովն թարգմանի, այս ինքն է՝ օրհնութիւնս երգել: Եւ այսպէս ընդ մարգարէսն զմարգարեականն հնչել, եւ ընդ առաքեալսն զառաքելականն ընթեռնլով՝ կերակրին իբրեւ յերկնից իջեալ հացի: Այս երգք աշտիճանաց ընթերցեալ յեկեղեցւոջ՝ գրգէ զբոլոր լսողն 'ի զգուշութիւն ունկնադրութեան: Իսկ ալելուին նշանակեաց պատրաստ գտանել առ 'ի վերուստ ազդեցեալն ձայնին ահարկու եւ հիացուցանող անշարժ դիտել ընդ արեւելս. եւ լինի այս էր սակս: Վասն զի ոչ պատգամաւոր բարբառ, եւ ոչ հրեշտակք, այլ ինքն Տէր՝ ասելով եթէ «Ելի 'ի Հօրէ եւ եկի յաշխարհս». վասն այնորիկ անշունչ լռութեամբ կան 'ի սպասու բանից տէրունականացն:

Եւ յետ կատարման սուրբ աւետարանին, բարձր ձայնիւ խոստովանին զսուրբ զհաւատն, որ յերանելի սուրբ հարցն Նիկիայ տուաւ եկեղեցւոյ, ամենեւին 'ի բաց վանել զչարութիւն բանասարկուին, եւ զբոլոր զտիեզերս հնազանդեցուցանել ընդ առաքելական քարոզութեամբն՝ 'ի Քրիստոս Յիսուս 'ի Տէրն մեր, որում փառք յաւիտեանս. ամեն:

Ը

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ Ժամահարին զգաբրիւլեան փողոյն ունի զօրինակ. եւ դիմելն 'ի տեղի աղօթիցն՝ զհաւաքումն ահեղ աստենին, զի զարթուցեալք 'ի թմրութենէ քնոյ՝ օրինակէ զարդարսն արաջինս յաստուածային ազդմանէ 'ի միտսն զարթուցեալ 'ի մարմնականացն հեշտութենէ անկողնոց, եւ զհետ կամացն Աստուծոյ 'ի կիրս կացեալ առաքինութեանց: Նա եւ զազդումն փողոցն 'ի Սինայ, եւ զազդումն Հոգւոյն 'ի մարգարէսն նշանակէ, ոչք որպէս բարձրաբարբառ փողով 'ի վերայ լերինն բարձու կացեալ աւետիս նօթձէին Սիոնի: Նշանակէ եւ զառաքեալսն եւ զաւետարանիչսն՝ որք փողք քաջահնչօղք եղեն ժամատուք տիեզերաց, եւ զհանդերձեալսն եւս զեկուցանէ վասն հասարակաց յարութեան յաւիտենից ննջեցելոց. եւ զամենայն 'ի զիշերի ուսաք լինել: Առաջին՝ զի զիշեր էր անգիտութեան, եւ երկրորդն խաւար եգիպտական ախտակրութեան, իսկ երրորդս՝ որպէս 'ի զիշերի եղեւ տէրունական յարութիւն, սապէս մինչ անզգացեալք 'ի մեղսն էաք, 'ի մեջ զիշերի կենդանացաք կենարարին մերոյ յարութեամբն:

ՆՈՐԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԻ ԱԻԶՆԵՑԻՈՅ

ԱՐԴ եօթն գուրդայիք կարգեալ է կանոն ըստ եօթն դարու կենցաղոյս, եւ եօթն անգամ յաւուրն օրհնի Աստուած, եւ եօթն անգամ շուրջ գալն զԵրիքովի, եւ յետ վեցիցն կատարելոյ, յեօթներորդին հնչեաց զփողն եւ ուժգին աղաղակել ըստ հրամանին Յեսուայ՝ ՚ի կործանումն Երիքովի. ըստ այսմ օրինակի եւ մեր վեցիք գուրդայիք շրջապատեմք զմեքենայիքն սատանայի, ըստ հրամանի մերոյն զօրավարի Յիսուսի, եւ եօթն գոչեմք գուրդայս բարձրահնչիւն բարբառով զկանոնգլուխսն ՚ի բեկումն զօրութեան բանսարկուին: Եւ ապա գութերորդ ՚ի խորհուրդ ութերորդին գոր յայլոց մարգարէիցն է կարգեալ, հանդերձ օրհնութեամբք ամենատեառն մատուցանեմք, զհանդերձելոյն բերելով զօրինակ, յորժամ ընդ հրեշտակս պարեմք անլուելի ձայնի: Զկնի որոյ մաղթանք առ երկնաւոր թագաւորն՝ սրբոցն բարեխօսութեամբ զերծանիլ յորոգայթից չարին, եւ յաւիտենից տանջանացն, եւ նոցին մասին արժանաւորիլ: Իսկ յարութեան տեառն եւ ՚ի տօնս տէրունիս զալելուայն երգել՝ նշանակել զմիայն օրհնութեան պարապիլն ընդ հրեշտակս, եւ անկարօտ գոլ բարեխօսի:

ՆՈՐԻՆ ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԱԻԶՆԵՑԻՈՅ

ԻՄԿ յերեկոյին միայարութեան աղօթելն գոհութիւն է. վասն զի տիւն կատարելով ժամօքն լցեալ ըստ ժամուց, նա եւ պաճարիցն՝ հասեալ ՚ի խոնարհ լուսոյն մեծի՝ աւելի փոյթ ունին ՚ի լրութիւն յորովայնին յաղագս պակասութեան զիշերոյն. վանորոյ զխափան զիշերոյն զմտաւ ածեալ՝ աղօթել եկեղեցին ըստ մարգարէին ասելով. «Ես առ Աստուած կարդացի, եւ լուաւ»: Ի մի ժամանակէ՝ ասէ, կարդացի, եւ յերեսին լուաւ ինձ, յերեկոյս, յայսմ աշխարհի, զի կարճեալ է օրն. ՚ի վաղորդեան, ՚ի յարութեան. ՚ի հասարակ աւուրս, յորժամ դատաստան դնի անստուեր լուսով Երրորդութեան, եւ սաստկանայ տապն յանցաւորաց. գորոյ օրինակն աստ կարգեցին աղօթք ՚ի դէպ ՚ի սկիզբն աւուրն, եւ ՚ի ճաշքն զպատարագն, եւ ՚ի հասարակն երթայ, երբ օրինօք լինի. եւ ՚ի կատարմանն հայցել բարիս, եւ ապա գոհանալ զանցելոցն: Իսկ մերոցս մտաց կերակուր լրութիւն է իմանալի առաքինութեամբ, գոր կատարեմք աղօթիք ՚ի սկսման աւուրն, ՚ի մէջօրէի, եւ ըստ երեկոյս յերիս հատածս կենաց մերոց, ըստ շրջաբերութեան ժամանակաց մերոց:

Զկնի համառօտ սկսմանս եւ ութսներորդ հինգերորդ սաղմոսն կանոնեալ է, Խոնարհեցո զունկն քո. եւ է սաղմոս այս խորհրդաբար: Որպէս կնոջն յանցաւորի ծնունդ գոլով բնութիւնս ՚ի թիւնաւոր օձէն խաճմանէ, աղօթել աղաչեմք զբնութեանս մեր կազմիչն: Յաւուր նեղութեան կարդացի, եւ մեծ եղեւ ողորմութիւն քո անօրէնք յարեան ՚ի վերայ իմ՝ դեւք. եւ կեցո՛ զորդի աղախնոյ քո զԵւայի, եւ արա՛ առ մեզ նշանս բարի, եւ զդրոշմն նշանի քո. գոր տեսցէ ատելին չար, եւ պատկառեալ ՚ի զօրութենէ անպարտելոյ, զամօթն յաւիտենից զգեցցի. իսկ ես օգնեալ ՚ի քէն Տէր, մխիթարեցայց յաւիտեան:

Իսկ հարիւր եւ երեսուն եւ ինն սաղմոսն ՚ի նախահօրն ՚ի դէմս աղօթէ. Ապրեցո՛ զիս Տէր. եւ զբազում վտանգից արարեալ յիշատակ: Եւ հարիւր քառասուն սաղմոս. Տէր կարդացի առ քեզ. եւ հայցէ պատարագ երեկոյին զհամբարձումն ձեռացն լինել, եւ խունկ ընդունելի զաղօթսն. յիշել զհամբառնալ ձեռացն տեառն՝ ՚ի Հօրէ խնդրել զթողութիւն խաչահանուացն, գոր պարտիմք առնել եւ մեք. ՚ի դնել պահապան

բերանոյ, եւ դուռն ամուր շրթանց, եւ ոչ խոտորիլ սրտիւ 'ի բանս չարս: Եւ ապա հարիւր քառասուն եւ մի սաղմոսն: Ձայնիւ իմով եւ առ Տէր կարդացի. եւ հեղումն առաջի տեառն զաղօթս, 'ի նուաղել Հոգւոյն պարգեւաց, յերեւելի եւ յաներեւոյթ թշնամեաց կեցո՛ւ. հա՛ն 'ի բանտէ զանձն իմ, զհոգիս 'ի չարեաց, եւ սպասել արդարոցն հատուցման. երիւք սաղմոսիւք հայցէ յերից միութեանցն զփրկիլն:

ՆՈՐԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

Ե՛հ ապա ըստ հնոյն նուիրելոյ չորք դորակից զհնոյ, մեզ պատկանի վկայիցն խոստովանական համարձակութիւն, որք զարիւն անձանց նուիրեցին. որոյ հանգէտ մեսեդին կայ առաջի խաչին, եւ ուղղեալ աղօթք՝ խնկոցն նման, որով զուարճանայ եկեղեցի. զի թէ բանական ամենայն պատարագ ասի 'ի Պաւղոսէ, ապա 'ի սաղմոսաց ոմն նաշի, ոմն իւղ, ոմն զինի, ոմն խունկ գեղեցիկ, որպէս խնկարկու հաշտարարն, եւ սաղմոսն ցուցանէ զհամբարձումն ձեռաց պատարագ. եւ ժողովեալ զիրին միտս քահանայն յինքն, միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան 'ի մէջ անցեալ՝ զամենեցուն աղօթ ընծայ մատուցանէ Աստուծոյ:

ՆՈՐԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

ՁԶԵՏ որոյ եւ խորհրդաբար կարգեալ է երից սրբասացութեանցն երգ, ըստ այնմ տեսլեան մարգարէին, եւ մեկնութեան աւետարանչին զի զփառս խաչին ետես Եսայի, եւ խօսեցաւ վասն նորա. զնոյն եւ հայրականն յայտնեաց բարբառ. «Փառաւոր արարի, եւ դարձեալ փառաւոր արարից». եւ իւր ինքեան յաղագս իւր վկայէ ասելն «Այժմ փառաւորեցաւ որդի մարդոյ»: Վասն որոյ ոչ վայրապար մեք 'ի կիր առնումք զխաչեցարն 'ի գլուխ սրբասացութեան. եւ քանզի սուրբ է Որդի եւ հօր եւ անմահ, եւ կամօք Հօր եւ հաճութեամբ Հոգւոյն եկն նա 'ի չարչարանս խաչին. եւ նովաւ իսկ ծանեաք զՀայր եւ զՀոգին: Եւ մի՛ պախարակեսցեն այլապէս խորհեցօղքն զերից սրբասացութեան արգ. որք եւ ամօթ եւս վարկանին զփրկութեան մերոյ անօթ. այլ մեզ յայլ ինչ մի՛ լիցի պարծել ըստ Առաքելոյ, բայց միայն 'ի խաչ տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. եւ մեզ առկայացի այս, զի ոչ ժամ իսկ է. այլ այսքան, զի ծանիցուք զսա հրեղէն պարիսպ եկեղեցւոյ, եւ շուրջ արկեալ է 'ի գլխաւորական աղօթս առաւօտի, եւ խորհրդական ժամուն երրորդի, եւ երեկոյի, երիցս անգամ յաւուրն զնոյն եռակի կրկնելով:

Եւ զի զխաչին երախտիքն ծանեաք, ընդ նմին եւ զմայրն լուսոյ յիշատակեմք, եւ աղերսեմք 'ի բարեխօսութիւն առ այն՝ որ հաճեցան բնակիլ յորովայնի նորա, եւ խաչին իւրով սրբով փրկել զմեզ: Եւ այսպէս փոխան օրինաւոր գառանցն առաւօտոյ եւ երեկոյի մատուցելոց՝ յեկեղեցւոյ աստի մատուցանի խոստովանութիւն սրբոյ անուան նորա 'ի պտղոյ շրթանց, եւ անբիծ վարուց ուղղութիւն:

Համբարձի. զի պահպանիցիմք տէրունական աջովն Աստուծոյ, ուստի եւ ակն ունիմք զօգնութիւն ընդունելարարողէն յերկնի եւ յերկրի, եւ զի յարեւու փորձութեանցն մի՛ խորշակահար լիցիմք, այլ պահելով զմեզ՝ 'ի մեղանաց ապրիցիմք, եւ յամենայն յորոգայթից հոգով եւ մարմնով: Տէր պահեսցէ զմուտ քո ծննդեամբ յաշխարհ, եւ զել քո մահուամբ. յայսմ հետէ մինչեւ յաւիտեան, յաստեացս մինչեւ հանդերձեալ յաւիտեանն:

ՆՈՐԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԱԻԶՆԵՑԻՈՅՆ

ԵՒ ապա սաղմուսողքն հասարակ մաղթեն ընդ հովանեաւ բարձրելոյն լինել, եւ յերկինս հանգստեան արժանաւորել, եւ աստէն յորսողէն փրկել յորոգայթից զինու, ճշմարիտ պահպանութեան, եւ զի թագնաբար ընդ խաւար շրջի որոգայթադիրն, զօրացո՛ զընթացս ոտից մերոց կոխել զգլխաւորական չարութիւն չարասիրին: Վասն որոյ եւ յայսմ գիշերի առ քեզ համբառնամք զմտաւորական աչս իբր ծառայ առ Տէր, զի 'ի ծփական տառապանաց զերծուցես զմեզ, եւ ընդունիցիս զոգիս մեր անխարդախ կանխել առ քեզ 'ի մէջ գիշերոյ եւ առաւօտի զկամաւորն մատուցանել քեզ պատարագ բանաւոր: Եւ քարոզն միաբան խնդրել զայսոսիկ յորդորէ: Իսկ քահանայն միջնորդէ աղօթիւք առ կենացն անմահից յոյսն Քրիստոս, կատարել 'ի բարի զաղօթսն բարեխօսութեամբ սրբոյ Աստուածածնին, եւ հաճոյական վկայիցն:

Եւ ժողովուրդն զքահանայն Տէր անուանելով՝ աղաչէ յիշել յաղօթսն զպաշտօնեայսն ըստ հոգւոյ, եւ մարմնաւոր զծնօղսն, եւ զայլն եւս մի ըստ միոջէ: Իսկ նա համառօտելով ասէ, Յիշեա՛ զամենայն հաւատացեալս 'ի քեզ, եւ փրկեա՛ յիրաքանչիւր վտանգից եւ 'ի փորձութեանց, զի յամենեցունց առժանաւորապէս փառաւորի ամենասուրբ Երրորդութիւնն, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Թ

ԼՈՒՄԱՇԱԻԻՂ ճանապարհ առ Աստուած հնազանդութիւն ընդհանուր հաւատացելոց Քրիստոսի կազմեցին սուրբ հարքն զկանոնական բանից դիտաւորութիւն. զի որք յերկնային հրաւիրեալ են 'ի բնակութիւն մարդկան տարակարծ խոհականութեամբ՝ նովաւ ընթացեալք՝ 'ի նպատակն հասցեն բարեգործութեան, եւ յանդիմանեալ խոշտանկեացեն զինքնակամութեամբ գնացեալն կամեցողքն: Եւ վասն զի ոմանք առ ոմանս եւ ոչ ամենեքին առ ամենեսեան սոքա սերմանեալք, կամեցայ զբովանդակ զառ 'ի նոցանէն կանոնական սահմանեալ բան 'ի միում տեղուոջ զեղեցկագործ մատենիւ 'ի հայրապետանոցի աստ արձանացուցանել: Ուրանօր եւ զիս աստուածային Հոգին վերակարգեաց յաթոռ սրբոյն Գրիգորի 'ի կաթողիկոսութիւն աշխարհիս Հայոց, Յովհաննէս նուաստագոյն յիմաստասիրականաց խմբից, եւ 'ի բոլորից մեկին մնացեալ ըստ մարմնոյ յազգականաց:

Եւ ընկալեալ զայս ջան՝ նախկին, վասն հոգեկանաց իմոց զարմին, զի ըստ հրամայողական անուանն առընթեր կացցեն եւ հրամանացն գումարութիւնք. եւ թէ պարտ է սպասաւորաց բանին աստուածախօսունակ հարցն բանիւք կնքել բանիս: Երկրորդ զի զուսումնասիրաց անձանց իմով աշխատութեամբ սիրով կամեցայ հանգուցանել զբազմախոյզ խնդիրս: Քանզի գրեցաք 'ի սմա ոչ միայն զկանոնական սահմանեալն նոցա շարակարգութիւնս, այլ եւ զժամանակն եւ զպատճառն 'ի սոյն յայս 'ի ներքս անեալ յաւելաք, ընդ նմին եւ զգլուխս անցնիւրոց համառօտեալ բանիւք 'ի սկզբան անդ նախակարգեցաք, զի անաշխատաբար անդուստ զբանն յիրում տեղուոջն գտցէ խնդրողն: Յաղագս որոյ անմոռացաբար հայցեմ ընդունել 'ի ձէնջ զյիշողութեանն փոխարէնս. քանզի է այս գանձ՝ ոչ զոր ցեց եւ ուտիճ ապականէ, այլ որ ընդ ինքեան յերկնայինն 'ի վեր տանի գանձ զտնանկ ստացողին զսիրտ, յորմէ ապա ոչ

է պարտ թափուր թողուլ՝ որում եւ հաւատաց զսա զարբարանս. զի մի՛ զրկեալք 'ի սմանէ՝ զրկեսցին յաստուծոյ. կամ անարգ լինել 'ի Քրիստոսէ, յանարգաց ուրուք ձեռս արկանելով զսա:

Եւ այն որ պարգեւեաց ինձ 'ի վերայ երկրի տէրութիւն ընդ ամենագոր իւրոյ տէրութեամբն, որոյ բարեգթութեամբ եւ 'ի հանդերձեալսն 'ի նոյն վստահանամ վայելել 'ի փառս, նա տացէ ձեզ միշտ ծարաւաբար մերձենալով ճաշակել 'ի հոգեկանս այս աղբիւրէ, յարաբաց ունելով զբերան մտաց առ 'ի լնուլ սովաւ զորովայն ներքին մարդոյն. աճել զաճումն Աստուծոյ, եւ հաւասարել չափոյ հասակի կատարմանն Քրիստոսի, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

Ժ

«ԺՈՂՈՎԷ աստուածային Քահանայապետն 'ի տեղին նուիրեալ զդասս կղերց եւ պաշտօնէից»: Ըստ որում եւ երկնաւորն քահանայապետ զառաջին երիցունսն 'ի գլուխ լերինն թաբօրական, զկազմիչ վկայութեանն խորանի զմեծն Մովսէս, եւ զսեղանակազմն Հեղիաս զնախանձայոյց փառացն Աստուծոյ 'ի մարգարէից անտի. իսկ զվէմն անուանեալ հաւատոյ, եւ զորդիսն որոտման 'ի մերձաւոր ականատեսացն իւրոց: Որոց փոխանակ ճառեցելոյ 'ի նոցանէ տաղաւարացն՝ զամպեղէն եւ լուսերանգ կամարն երկնի ցուցանէր. որպէս զի յերկուց եւ յերից վկայից հաստատեսցի խորհուրդն եկեղեցւոյ, զոր 'ի վերայ նոցունց իսկ շինել հանդերձեալ էր զհամագումար կաթողիկէ սուրբ, ըստ առաքելոյ՝ զի ասէ, «Շինեալք 'ի վերայ հիման առաքելոց եւ մարգարէից»:

«Եւ առեալ քարինս երկոտասան անտաշս»: Ըստ որում եւ Յեսու նաւեան 'ի միջոյ Յորդանանու 'ի վկայութիւն անցից ժողովրդեանն ցամաքու ընդ Յորդանան: Նմանապէս եւ Տէր մեր զերկոտասան աշակերտսն 'ի հոսանուտ վայրէ կենցաղոյս առեալ 'ի վկայութիւն խորհրդական անցիցն հեթանոսաց ընդ ջուր մկրտութեան աւազանին. որոց եւ ասաց, «Գնացէ՛ք եւ մկրտեցէ՛ք յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ»:

Իսկ սաղմոսելն 'ի սոյն խորհուրդ նպաստաւորի, «Մեծ է Տէր եւ օրհնեալ է յոյժ» վասն սկսման մեծախորհրդութեանս: «Քաղաք Աստուծոյ եւ լեառն սուրբ Նորա». այս ինքն, հանգոյն երկնի բարձրագոյնս այս խորհուրդ. զի «Հաստարմատ ցնծացել ցնծութեամբ ամենայն երկիր» ըստ երկնայնոցն խրախութեան 'ի լեռնէ Սիովնի մինչեւ 'ի կողմանս հիւսիսոյ քաղաք լինել թագաւորի մեծի, եւ տաճար Աստուծոյ կենդանւոյ: Ջոր որպէս լուաք 'ի մարգարէիցն, սոյնպէս եւ տեսաք, զի Աստուած խորհրդական վիմօք հիմնեցոյց զսա:

Եւ միւսն եւս սաղմոս՝ «Սիրելի յարկ տեառն զօրութեանց» անուանէ, եւ փափաքելի բնակութիւն՝ որոց «Սիրտ եւ մարմին ցնծացեն առ Աստուած կենդանի»: Մինչ զի երանելի լինել բնակելոյ արժանաւորացն. եւ որ 'ի սոյն իսկ յարմարի՝ «Հաճեցար Տէր ընդ երկիր Քո» զոր նուիրեցաքս տեղի բնակութեան. յորում դարձուցես զգերութիւն մեր՝ որ 'ի բանսարկուէն, եւ թողցես 'ի սմա զանօրէնութիւն ժողովրդեան քո, եւ ծածկեսցես մկրտութեանն ջրով զմեղս սոցա: Եւ դարձեալ կեցուցես զմեզ կրկնապատիկ նորոգմամբ, զի ժողովուրդ քո լեալ՝ ուրախացուրք 'ի քեզ յաւերժապէս:

Նա եւ զհիմունս նորա բացածանուցանէ զկնի սորին սաղմոս, «Ի լեառն սուրբ նորա» զոր 'ի Սինա հիմնացեալ արմատացոյց 'ի միտսն Մովսէսի. բայց «Սիրեաց զդրունս Սիովնի», ուստի եւ ետ զփրկութիւն նորոյս Իսրայէլի, «Քան զառաջին յարկսն Յակոբայ», զխորանն եւ զտաճարն, զորմէ եւ «Փառաւորեալն խօսեցաւ» վասն սորա հոգեկիր մարգարէիւքն՝ քաղաք լինել կենդանւոյն Աստուծոյ:

Եւ զկնի սաղմոսացս քարոզէ սարկաւագն. Եւ եւս խաղաղութեան, Խնդրեսցուք հաւատով, յաջողել զգործս ձեռաց մերոց 'ի հաճոյս իւրոց կամաց: Եւ երիս ասել Տէր ողորմեա՛, խնդրուածք են խորհրդականք, զի սկզբմամբ եւ միջոցաւ եւ աւարտմամբ ողորմութիւն նորա մնացել առ մեզ:

«Եւ ապա հաստատեն վէմ մի 'ի մէջ բեմին», յօրինակ հոգեւոր վիմին, որ հատաւ 'ի սուրբ լեռնէ անտի եւ ելից ինքեամբ զբոլորեսին:

«Իսկ զերկոտասան քարինսն առեալս՝ նախ լուանան ջրով, եւ ապա զինով»: Նկարագրեն սոքա զերկոտասան առաքեալսն, զորոց լուաց Տէրն զոտսն 'ի վերնատանն, եւ ապա զինեաւ անապականաւ զմայլեցոյց, 'ի յիշատակ ջրոյն եւ արեանն՝ զոր բղիւսեաց 'ի կողից իւրոց: Իսկ յետ յարութեանն ասաց նոցա մկրտիլ 'ի հուր եւ 'ի Հոգին Սուրբ, եւ մկրտել զհեթանոսս յանուն սրբոյ Երրորդութեանն խորհրդական ջրով աւազանին: Իսկ դնելն զքարինսն 'ի չորս անկիւնս եկեղեցւոյն՝ նշանակէ զնոցին ընթացս 'ի չորս անկիւնս աշխարհի, եւ պատշաճիլ հաստատութեամբ 'ի հիմն տաճարի Աստուծոյ, որ եմք մեք՝ 'ի նոսա խարսխեալ, եւ նոքա 'ի գլուխն Քրիստոս:

Եւ ուխտն առաջի երթայ դապտերօք եւ խնկովք՝ լուսաւոր իմաստիցն խորհրդովք, եւ անուշաբուրիչ վարուք եւ աղօթիւք:

Եւ զկնի այսորիկ ընթեռնուլն եպիսկոպոսին զաղօթսն՝ զբոլոր ուխտին առեալ զաղօթս նուիրէ առաջի Աստուծոյ. եւ ապա հրամայէ առնուլ զգործի բրելոյն, եւ զչափ որքանութեան շինուածոյն, եւ ծրագրէ զտեղին, ըստ տեսլեանն Եզեկիէլի վասն տաճարին, եւ սրբոյն Գրիգորի արուեստականութեան վկայարանացն սրբոց, առ 'ի զեկուցումն՝ անչափն Աստուծոյ առնել իւր յարկ եւ սրբարան զչափաւորեալս բնութիւն՝ մշտաճաւալն եւ անվայրափակն բնութիւն:

Իսկ օժանելն զքարինսն աստուածայնովն մեռոնաւ՝ վերակոչմամբ խորհրդական Երրորդութեանն, քանզի օժան նոքա 'ի Սիովն Հոգւովն Աստուծոյ, ըստ տեառն՝ թէ «Դուք մկրտիցիք 'ի Հոգին Սուրբ»: Եւ երիցս ամէն ասելն՝ զամենայն զմերս ամենակալին Աստուծոյ խոստանալն է, այնմիկ որ ամենայն է յամենայնի: Իսկ սաղմոսելն կցրդի՝ «Զգործս ձեռաց մերոց ուղիղ արա», ըստ շինուածոյն գործոյ եւ զամենայն գործս ուղղութեան ըստ կամացն Աստուծոյ յաջողել աղօթէ:

Իսկ ընթերցուածքն շարամանեալ խորհրդովք համաձայնին նախակարգութեանցս: Այսպէս եւ Տէր լոյսն սաղմոս, եւ աւետարանն սովիմբք խորհրդածին: Եւ քարոզն Վասն 'ի վերուստ, եւ աղօթքն, զխաղաղութիւնն Աստուծոյ քարոզէ, եւ աղօթել ուսուցանէ: Եւ դարձեալ քարոզէ սարկաւագն, Խնդրեսցուք հաւատով. եւ եպիսկոպոսն օրհնութիւն եւ փառս համառօտէ Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ

յաւիտեանս յաւիտենից: Վասն զի օժանդակութեամբն Աստուծոյ եւ օրհներգութեանս զգուշութեամբ մատչելի է 'ի սկիզբն աստուածաւանդն գործոյ:

«Եւ նոյն հետայն առնու զբրիչն եպիսկոպոսն, եւ նախ ինքն հարկանէ զնուիրեալն երկիր. եւ ապա տայ ցարուեստաւորսն»: Վասն զի Տէր ինքնին ձեռն 'ի գործ արկ բրել եւ խլել 'ի բնութենէ աստի զփուշս խոցոտիչս, մալեալ եւ կակղեալ չարչարանօք խաչին, եւ սերմանել 'ի մեզ զբանն հաւատոյ եւ նմանօրէն կրօնիցն խաչակցութեան: Իսկ երիցս հարկանելն՝ նշանակէ յերիս հատաձս ժամանակաց տպաւորել զխորհուրդն եկեղեցւոյ, խորանասն վկայութեան, եւ տաճարան Սաղմովնի, եւ միւսանգամ նորոգմամբն Ջօրաբարեղի: Իսկ զի չորս երիս անգամ 'ի կողմանսն չորեսին, որ յերկոտասանս բովանդակին թիւս, ըստ քարանցն թուոյ՝ 'ի խորհուրդ երկոտասանիցն Առաքելոց՝ եւ գլխաւոր անդամոց մարդոյ. եւ զի գերակատար արուեստի սա քան զայլսն ցուցանի թիւս, կէս ունելով զվեցեակն, եւ չորս գերիսն, եւ երեք զչորսն, եւ մի զերկոտասանն, յորում թուի՝ լիանայ լուսինն, եւ կատարին օրէնքն 'ի Քրիստոս 'ի շինիչն եկեղեցւոյ:

«Եւ մտանեն 'ի ժամ 'ի տեղոջ սեղանոյն»։ վասն զի անդր աւարտի բոլորումն խորհրդոյ: Եւ ասեն աղեղու արուեստի՝ «Հիմունք նորա 'ի լեառն սուրբ նորա»: Հիմունք եկեղեցւոյ են օրինակքն առաջինք, դրախտն Աստուծոյ եւ տապանն նոյեան, խորանն Աբրաամու եւ զոր ետեսն Յակոբ, ցուցեալն Մովսէսի 'ի Սինա, եւ զոր կանգնեացն յանապատին. այսոքիկ հիմունք 'ի սուրբ լեառն Սիովն, եւ յերկնաւորն Երուսաղէմ աւարտին. վասն որոյ եւ կատարումն հիմնարկութեան եկեղեցւոյ աստանօր դադարէ, Վասն 'ի վերուստ քարոզան, ընթերցուածովք, եւ աւետարանան, 'ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ օրհնելոյն յաւիտեանս:

ԺԱ

«ՄՏԱՆԵՆ երեկոյին 'ի հսկումն յեկեղեցին»: Զի արթունս եւ զուարթունս պարտին լինել՝ որք յարդարեն զինքեանս տաճարանալ Աստուծոյ, հսկել սաղմոսիւք, եւ հոգեւոր երգովք 'ի համագումարմանն տեղոջ:

«Իսկ 'ի վաղուեանն յերրորդում ժամու՝ ժողովին դարձեալ եպիսկոպոսն եւ քահանայքն եւ սարկաւագունքն յեկեղեցին, եւ զսեղանն դնեն 'ի մէջ եկեղեցւոյն»։ Առաջին խորհուրդ սորա նկարագրի 'ի մարդն առաջին, զի ըստ պատկերի Աստուծոյ արարաւ, եւ եղաւ 'ի մէջ դրախտին: Իսկ եպիսկոպոսն եւ դասք պաշտօնէիցն շուրջ զսեղանովն՝ խորհուրդ տնօրէնութեանն Քրիստոսի. զի առ նմին իսկ նկատեալ ցուցանիւր, սպասաւորեալ յերկնաւորացն էութեանց՝ որ շուրջ կան զնովաւ. այլ եւ բանակք հրեշտակաց տեառն շուրջ էին զառաջին ստեղծուածովն: Իսկ ժողովուրդն արտաքոյ կացեալ՝ զանասնոց եւ զգազանաց ունի նշանակ. զի էին նոքա արտաքոյ աստուածատունկն դրախտի:

«Եւ սկսանիլ եպիսկոպոսին զաղմոսն կցրդիւն՝ Տէր սիրեցի զվայելչութիւն տան քոյ»։ վասն զի սիրելի էր Բանին Աստուծոյ՝ պատկերին իւրոյ մնալ 'ի փափկութեանն վայրի, որպէս եւ այժմ սիրեաց նա տաճարացուցանել ինքեան զմերս կազմած, ըստ նախագուշակ մարգարէութեան, երգոց, եւ ընթերցմանց, եւ հրեշտակական երգոց աղեղուին: Զկնի աւետարանն, քարոզն, եւ աղօթք քահանայական՝ զեկուցիչք են հնոյ

կտակին ընդ նորոյս շարամանութեան, վասն միոյ եւ նորին խորհրդոյ հրեշտակական միջնորդութեամբ առաքելոց եւ մարգարէից, որոց առաջի կայ սեղանն հոգեւոր:

«Եւ ապա առեալ զսեղանն սպասաւորքն հանեն արտաքոյ դրանն»: Ըստ նախագոյն իմացմանցն՝ մարդն է առաջին, զկնի պատուիրանագանցութեանն արտասահմանեալ 'ի դրախտէ անտի աստուածային վճռաւ. եւ փակել դրանն այն է՝ զի հրամայեաց Աստուած բոցեղէն սերովբէիցն պահել զմուտս նորին: Իսկ ըստ տնօրէնութեանն խորհրդոյ՝ այն իսկ է, զի 'ի տանն հայրենի նկարագրեալ էր այսր խորհրդոյ զօրութիւն. եւ էլ Բանն Բարի 'ի ծոցոյն հայրենի, եւ բնակեաց նա 'ի կուսին յորովայնի. եւ էլ առ մեզ հրաշականն ծննդեամբ՝ երկրորդ եղեալ Ադամ փոխանակ առաջնոյն յանցաւորի. եւ արտաքոյ դրանն չարչարեցաւ անպարտականն այնոցիկ կրից եւ մահու, զի զդատապարտութիւնն բոլորից բարձցէ յանցաւորաց:

Եւ մեք զնախատինս նորա յանձին բարձեալ պարծանօք չարչարակցութեան շուրջ զսեղանովն սրբով եղիցուք, յաղերս մաղթանաց սկսանիմք նուագօք մարգարէութեանն, «Լուր մեզ Տէր, լուր». եւ 'ի գլխոյ սաղմոսին աշտիճանաց սկսանելով տուն առ տուն զԼուր մեզ Տէրն, ըստ նախկնագոյն մարգարէիցն հայցէ քահանայութիւնն յԱստուծոյ, լսել ձայնի պաղատանաց նուաղաձայն հիւանդացելոյ բնութեանս:

Եւ 'ի փառս տալն վերացուցանելն զսեղանն, եւ յառաջ տանելն 'ի դուռնն կոյս՝ բարձրանալն է մտօք սրբոց նահապետացն յերկրայնոցս, եւ փափաքանօք 'ի տան Աստուծոյ գտանիլ: Եւ երիցս կրկնելն զնոյն՝ զմշտամոռունչ աղօթսն նշանակէ, զոր 'ի սկզբան 'ի միջոցի՝ եւ 'ի կատարածի կենացն նուիրեցին Աստուծոյ:

Իսկ երկրորդն կցուրդ՝ «Օգնեա մեզ Տէր, օգնեա». այս զմարգարէիցն ակնարկէ զաղաչանս վասն 'ի վայր անկելոյ բնութեանս: Զի ինքն իսկ՝ որ եհարն վասն յանցանաց, եկեացէ եւ յարուցէ եւ բժշկեացէ զհարուածս վիրացն. որոց 'ի բարձունս համբարձեալ զտեսլարանս մտացն՝ յօգնութիւն զբարձրեալն աղերսէին: Եւ դարձեալ վերացուցանելն զսեղանն, եւ զսպասս նորին, եւ մերձ տանել 'ի դուռն, զէսս վերամբարձ եւ զմերձաւոր խորհուրդն նշանակէ, որ առ դուրս եկեալ հասեալ էր մեր փրկութիւնն 'ի լրումն ժամանակաց խորհրդոյն կատարման:

Իսկ երրորդ կցուրդն աղեղուիա զսպասաւորութիւն երկնաւոր զուարթնոցն տէրունական մարդէղութեանն նշանակէ. յորում եւ մարդիկ համալծորդ նոցունց եղեալ, եւ զնոյն նուագ օրհնութեան 'ի բերան առեալ՝ միեղինաբար Փառք 'ի բարձունս վերաձայնեն արարողին զխաղաղութիւն տիեզերաց: Եւ երիցս երեք՝ որ է ինն՝ երգելն զսաղմոսն, ըստ ինն դասուց հրանիւթիցն յեկեղեցի դասակարգիլ զպաշտօնեայսն նշանակէ: Դարձեալ եւ վերացման սեղանոյն խորհուրդ յայսմ նուագի զբարձրագոյն եւ զերահրաշ սքանչելեացն ունի տարացոյց 'ի խոնարհութեանն մարմնի:

Եւ մօտ առ դրանն եղեալ սեղանն, սկսանին 'ի թիւ զհարիւրուտասն եւ եօթն սաղմոսն՝ «Խոստովան եղերուք տեառն, զի բարի է», եւ դարձեալ կրկնել կցրդիւ, «Բա՛ց մեզ Տէր, բաց». մինչեւ ցայն վայր՝ «Բացէք ինձ զդրունս արդարութեան»: Եւ կցուրդն կրկնակի՝ «Բա՛ց մեզ Տէր, բաց». հառաչանք է սրտառուչ մարգարէիցն՝ աղամածնացս քաղաքակիցս լինել երկնախումբ բանակացն՝ ողորմութեամբ բացողին զդրունս

քառութեան առաջի մեր: Եւ որպէս առաջին սաղմոսն պաղատանք է սրբոց նահապետացն առ Հայր, եւ երկրորդն առ Որդի՝ մարգարէիցն, իսկ երրորդն առ Հոգին Սուրբ՝ սպասաւորաց բանին. նոյնպէս եւ այսր սաղմոսի երեքկնելն՝ է առաջինն մեղմ ձայնիւ սրտիւ սրբով մաղթանք նահապետացն. եւ կրկնելն Բարձրագոյ ձայնիւ՝ աւետաւորացն Սիովնի է Բարձրացուցանել զբարբառ, զի մտցուք ՚ի յարկս սրբութեան նորա արդարութեամբ, եւ ասասցուք՝ «Այս դուռն տեառն է, եւ արդարք մտանեն ընդ սա»:

Իսկ ՚ի ներքս մտեալ սեղանովն քահանայիցն եւ պաշտօնէից՝ նշանակէ առեցելոյն՚ի մէնջ մարդոյ՝ իւրովք սպասաւորօք յերկնայինն մտանել յառագաստ՝ փոխանակ արտասահմանութեանն մերոյ ՚ի դրախտէն կենաց: Իսկ տեառնագրելն խաչին զդուռնն, եւ ապա բանալ վասն զի խաչին եբաց Քրիստոս զդրախտին մուտն եւ զերկնային առագաստն:

Եւ զի յեկեղեցին փոխեն զկարգ սաղմոսին՝ առաջին դասելով զվերջինն, «Ուրախ եղէ ես՝ ոյք ասէին», աղեղուիա կցրդին, քանզի յերկնաճեմ առագաստին հաւասարիմք հրեշտակական օրհնութեանցն. սակայն զի եմք տակաւին ՚ի վերայ երկրի՝ կարօտիմք օգնականութեան աղօթից, եւ սակս այնր ասեմք ՚ի կցրդին միւսում, «Օգնեա՛ մեզ, Տէր. եւ Համբարձի զաչս իմ ՚ի լերինս» ՚ի Տէրն հրեշտակաց, ՚ի հրեշտակս եւ յարդարսն առաջինս, «Ուստի եկեսցէ ինձ օգնութիւն»: Եւ զի նեղութեամբք է մնալ մեզ ՚ի տան աստուծոյ, եւ լսելի առնել զձայն պաղատանաց, ժտեմք աղերսական ձայնիւ լո՛ւր մեզ, Տէր, քանզի յորժամ հրեշտակաց սպասաւորութեամբ ծանօթացաք աստուածայնոյ խորհրդեանն, եւ նոքին եւս ծանեան եկեղեցեաւ զբազմապատիկ իմաստութիւնն աստուծոյ, որպէս ասէն Առաքեալ:

Եւ որպէս արտաքոյ դրանն ըստ փոփոխման սաղմոսացն փառս տալովն յառաջ մատուցանեն զսեղանն ըստ խորհրդոյն վերագրութեան, նմանապէս եւ ՚ի ներքս ըստ փոփոխման սաղմոսացն յառաջ կոյս առ բեմբն տանին զսեղանն: Ըստ որում եւ Տէրն շրջեցաւ ՚ի տան բնութեանս մերոյ մարմնովն, զոր առն ՚ի մէնջ. եւ ապաքինեալ զմեզ ՚ի վնասողացն ախտից սքանչելի զօրութեամբք եւ կենարար բժշկութեամբք, մերձեցաւ աշակերտօքն յԵրուսաղէմ. եւ հրամայէր երթալ եւ պատրաստել զխորհրդականն ընթրիս: Իսկ նոցա զուարթացեալ առ պատրաստութիւն հաղորդելոյ ընդ նմա ՚ի տօնին ՚ի դէպ էր ասել «Սիրտ իմ եւ մարմին իմ ցնծացեն առ Աստուած կենդանի»: Ըստ այնմ եւ այսմ խորհրդական սեղանոյ սպասաւորք՝ քահանայք եւ պաշտօնեայք նուագեն եւ ասեն, «Սիրտ իմ եւ մարմին իմ ցնծացեն առ Աստուած կենդանի». սիրտ զհոգին նշանակելով, քանզի առաջնապէս զգայ զուրախութիւն, եւ ազդէ յանդամս մարմնոյն:

Եւ նախ ՚ի թիւ ասել՝ զծածուկս սրտին երախայրիս մատուցանել է Աստուծոյ, եւ ապա ձայնիւ շրթամբք ցնծութեամբ արտաբերումն զուարթութեան հոգեւորի ՚ի սրտէ անտի խորութեան:

Եւ դարձեալ ՚ի թիւ, ըստ որում եւ վերացուցեալ զսեղանն ՚ի բարձրութիւն բեմին որպէս եւ Տէր մեր սրբովք աշակերտօքն ՚ի վերնաստունն խորհրդոյ՝ շուրջ զսեղանովն բազմեցոյց զնախածանուցեալսն իւր, եւ զուարթացոյց զսիրտս նոցա անզրաւական ուրախութեամբ: Ըստ այնմ եւ այս սպասաւոր ակնկալուք կատարման ուրախարարն

խորհրդոյ. որոց իրաւացի է ասել՝ «Հոգի իմ եւ մարմին իմ ցնծացեն առ Աստուած կենդանի»:

Իսկ 'ի բեմին քահանայքն բարձր ձայնիւ սկսանին զաղեղուն զհրեշտակականն երգ, քանզի երկնից նմանի բեմն, եւ համբարձմանն Յիսուսի 'ի վեր՝ սեղանն, զորով շուրջ կան քահանայքն՝ որ են հրեշտակք տեառն ամենակալի՝ եւ նուագեն զհրեշտակականն երգ. զի որպէս վերացաւ սեղանն յերկնանման տեղի, փոխեցաւ եւ կցուրդն յերգս հրեշտակաց:

Եւ դարձեալ միւսանգամ զնոյն սաղմոս երկրորդել 'ի թիւ եւ յելս աստիճանացն՝ ըստ այնմ խորհրդեան է. որպէս հարիւր տասն եւ եւթն սաղմոսն առ դրանն:

Եւ ապա երիցս ձայնիւ ասելն՝ «Սեղան Քո Տէր զօրութեանց», եւ 'ի նոյնն հաստատելն զսեղանն 'ի տեղուց իւրում, զերից սրբասացութեանց սերովբէիցն՝ սրբոյ եւ զուգական Երրորդութեանն զկնուցանէ զերգատրութիւնն. զոր 'ի մարմնաւորութեանն խորհուրդ տեառն մերոյ Յիսուսի ետես Եսայի, եւ լուաւ զնուագ սրբասացութեանն. որում եւ աստուածաբանն վկայէ Յոհաննէս. «Ձայս ասաց Եսայի՝ մինչ ետես զփառս Նորա»:

Իսկ լուանալն եւ օճանելն զսեղանն՝ զմարմինն տեառն նշանակէ՝ օճեալ աստուածութեամբն անճառ միաւորութեամբ, նա եւ խորհրդով մկրտութեանն 'ի Յորդանան, եւ արեամբն 'ի խաչին. վասն որոյ եւ ջրով նախ, եւ ապա գինով. ըստ որում մի են ջուրն եւ հոգին եւ արիւնն: Եւ խաչին տեառնագրելն՝ նոյնն իսկ է խորհուրդ չարչարանացն, որ սրբեացն զմեզ: Եւ խաչն 'ի մէջ սեղանոյն՝ չարչարեալն է վասն մեր: Եւ ասելն ձայնիւ, «Օճեր իւղով զգլուխ իմ». իւղ զաստուածութիւն Բանին ասէ, եւ գլուխ մեր մարդկութիւնն զոր առն 'ի մէնջ եւ միացոյց անճառապէս: Չոր իմացեալ մանկանց եկեղեցոյ զխորհրդոյն յեղանակ՝ նուագեն առ Հայր Աստուած. «Օճեր իւղով զգլուխ իմ». ըստ այնմ, «Վասն այսորիկ օճ զքեզ Աստուած՝ Աստուած Քո»:

«Եւ ապա դրոշմեալ սրբով մեռոնասն երկոտասան տեղիս 'ի վերայ զլիոյ սեղանոյն». զի անմեկնելի յինքեան խորհրդոյ արար 'ի վերնատանն զերկոտասան աշակերտսն ըստ սեղանակցութեանն. յորում տեղուց եւ յետ վերացմանն իւրոյ օճ զնոսս Հոգով Սրբով: Եւ երկոտասան 'ի չորեսին դէմս սեղանոյն. քանզի եւ մարգարէքն երկոտասանք խորհրդական բանիւքն իւրեանց անմեկնելի են յայսմ սեղանոյ: Եւ միոյ միոյ ասելն, Օրհնեսցի՛ օճցի՛ եւ սրբեսցի՛ սեղանս, շուրջանակի նշանադրոշմամբքն, քանզի է օրհնութիւն՝ զի յայտնաբանութիւն թարգմանի ըստ սրբոյն Դիովնիսեայ մեկնութեանն, որ է յայտնութեանն Յիսուսի խորհուրդ: Այն զի եւ օրհնեաց զմեզ հոգեւոր օրհնութեամբ յերկնաւորս 'ի Քրիստոս՝ Հայրն բարեխնամօղ՝ լինել մեզ սուրբս եւ անարատս նովաւ, որ էօճ զմեզ Հոգով սրբով առ հաւատչէիւ, որով հոգեղէնք հաստատեցան: Իսկ օճումն խորանին զզուարթութիւն երկնայնոց զօրութեանցն նշանակէ, որք սպասաւոր են օճելոյն Աստուծոյ, եւ խորհրդագգածք առ մեզ միաւորութեանն Աստուծոյ:

Օճանի նմանապէս եւ տաճարն, որ եմք մեք լեալք, եւ անուանեալք. վասն զի յորժամ եղիւ ընդ մեզ Էմմանուէլ, եւ հաւասարեաց արեան եւ մարմնոյ, եւ օճ Հոգովն Սրբով 'ի բնակութիւն ինքեան զներքին մարդն: Իսկ արտաքոյ ելեալ օճմամբն քառակողմանի, զի եւ զմեր քառանիւթեայ մարմինս էօճ ինքեամբ, որ եւ արտաքին անուանի մարդ,

զգալի մկրտութեանն մաքրութեամբ եւ օծմամբ: Դարձեալ ներքին կողմն տաճարին հրեայքն, եւ արտաքին հեթանոսք՝ անխտրաբար տաճարացն Աստուծոյ: Եւ շինեցան «Ի վերայ հիման առաքելոց եւ մարգարէից. զի որք՝ ՚ի Քրիստոս մկրտեցան, զՔրիստոս զգեցան»: Եւ ՚ի հաւատսն Աբրաամու յարմարեալք՝ հաղորդք եղեն արմատոյն եւ պարարտութեան ձիթենույն, եւ օրհնեցան աւետեացն զաւակաւ՝ որ է Քրիստոս:

Իսկ դրացն եւ սեմոցն օծումն՝ սրբոյ կուսին համաքատակի, յորում մուտ եւ ել առ մեզ Տէր Յիսուս, ըստ հոգետեսն Եզեկիէլի. քանզի նա իսկ նշանակի դուռն արեւելեան, ընդ որ մուտ եւ ել միայն Աստուածն Իսրայէլի. եւ գդուռն զկնի փակելն՝ անխախտելի մնալն է կուսութեանն կնքոյ ՚ի մայրն լինելն Էմմանուէլի:

Եւ դարձեալ յետ օծանելոյ զարտաքոյսն կողմանս ՚ի ներքս մտանելն, եւ օծանել զհարաւակողմն, նշանակիչ ՚ի վերջէ հաւատալոյ ազգատոհմին Իսրայէլի՝ ըստ Պաղոսի, «Մինչեւ լրումն հեթանոսաց մտցէ, եւ ապա ամենայն Իսրայէլ կեցցէ» նովին իսկ հաւատով եւ օծմամբ յորժամ բացցի նոցա վերստին դուռն ողորմութեանն Աստուծոյ:

Եւ զգեցուցանելն զսեղանն վայելչական եւ զարդարուն զգեստութք, զի գոր էառն ՚ի մէնջ մարմին՝ ծածկեաց զնա զարդարեալ առաքինութեամբ. որպէս վայել է նմա լնուլ ինքեամբ զամենայն զարդարութիւնսն:

Իսկ վառումն դապտերացն՝ զի լոյս գիտութեանն Աստուծոյ ծաւալեցաւ ՚ի ստորին աշխարհս. եւ ընթերցմունք մարգարեականք եւ նորոյ կտակիս՝ համաձայնութիւնք են խորհրդածութեան այսմիկ նորոգ աւուր պարզեաց փրկութեան մերոյ:

Եւ ՚ի գլուխ ամենայնի՝ կենարար խորհրդեանն քահանայագործութիւն եւ հաղորդութիւն, աւանդ է տէրունական, զոր ՚ի կատարման տնօրէնութեանն հրամայեաց առնել ՚ի յիշատակ ՚ի մշտնջենաւորսն սրբութեան. որում մինչ ՚ի կատարած այսր յաւիտենի հաղորդին խորհրդազգածք, եւ հաղորդեցուցանեն զարբեալսն սրբաբար աւագանաւն՝ կենսացուցիչ մարմնոյ եւ արեան: Որ եւ պաշար առ Աստուած ուղեգնացութեանն յիւրաքանչիւր ելս կատարածի կենաց պատրաստեալ պահի ՚ի Քրիստոս հանգուցելոցն, մինչեւ ՚ի դէպ ժամու ՚ի սեղան արքայութեան նորա բազմիցիմք ըստ անսուտն խոստման, եւ վայելիցեմք զպատրաստեալն ՚ի սկզբանէ խորտիկսն հոգեւորականս ընդ Քրիստոսի անստերիւր յուսոյն մերոյ, եւ գոհացող ձայնիւ փառս վերերգեցուք ամենասուրբ Երրորդութեանն:

ԺԲ

«ԲԱՐԵԲԱՆԵՑԷՔ զԱստուած յեկեղեցիս» մարգարեականն հրամայէ բան. ուստի եւ մեր առեալ աստանօր նոր ձայն հոգեշնորհ՝ հնչեցուցանեմք օրհնութիւն զնոյն երգելով տեառն ՚ի յարկի սրբութեան նորա: Զի թէ առ հնովն եւ ստուերականաւն այսպիսի ցնծութեամբ եւ ուրախութեամբ յորդորէ բանն օրհնել զՏէր ՚ի դրունս Միովնի, ո՞րչափ եւս առաւել ՚ի նորոգմանս մերում ճշմարիտ լուսաւորելոցս՝ իրաւացի է օրհնել զուարճալից բերանօք զհրաշագործն Աստուած, եւ տօնել զնաւակատիս փրկութեան մերոյ: Զի արդարեւ նաւակատեաց է տօնս սուրբ կաթողիկէ եկեղեցւոյ. զոր Տէր հաստատեաց՝ եւ ոչ մարդ, որ եղ զհիմունս սորա ոչ ըստ մարգարէութեանն ՚ի

քարանց պատուականաց շափիղայ եւ կարկեհան, այդ ինքն եղեւ վէմ անկեան, եւ հիմունս արկ սմա զառաքեալս եւ զմարգարէս: Եւ կանգնեալ ոչ յասպիս զաշտարակս սորա եւ ածեալ պարիսպ յընտիր ընտիր քարանց պատուականաց. այդ զհրեշտակաց քիրաւոր զօրութիւնսն կացոյց սմա պարիսպ շուրջանակի, եւ զսրբոցն լուսազգեցիկ զումարութիւնս: Վասն որոյ հրաւիրելով զմեզ մարգարէութիւն Հոգւոյն՝ մտանել ընդ դրունս սորա խոստովանութեամբ եւ պանծալի սրբութեամբ, եւ պատուիրէ մեզ նոր որդւոց Սիովնի հանդերձ երկրպագութեամբ օրհնել զՏէր Աստուած, որ երեւեցաւ մեզ, եւ ցնծութեամբ եւ ուրախութեամբ տօնել զխորհուրդ արուրս փրկութեան մերոյ, որով պարակցեալ ընդ հրեշտակս՝ սաղմոսիք եւ օրհնութեամբ պատուասիրեսցուք տօնախմբութեամբս: Քանզի այսօր արդարութեան արեգակն պայծառ լուսով շուրջ փայլեաց զմեօք զփառս աստուածութեան իւրոյ. որով հրաշագործեալք՝ ի նմանէ՝ ծանիցուք զպատիւ եւ զանուն նորա սրբարանիս:

Վասն զի նախ ասի «Տուն Աստուծոյ. եւ տաճար Տեառն. դուստր Սիովնի. դշխոյ սուրբ. հարսնարան եւ առագաստ. սուրբ եւ կաթողիկէ առաքելական եկեղեցի»: Եւ արդ տուն Աստուծոյ ասի, զի ՚ի սմա հանգեաւ Բանն Աստուած՝ ըստ մարգարէութեանն, թէ «Բնակեցայց, եւ հանգեայց ՚ի նոսա»: Եւ տաճար Տեառն իմանի՝ ոչ ըստ հրեականին ՚ի միում եւեթ շինեալ տեղւոջ, այդ զերագոյն հրաշագանութեամբ ՚ի ծագս տիեզերաց՝ երկնային կամար յօրինեալ. յորում ոչ նշոյլք միայն փառաց երեւեալ, այդ նոյն ինքն Տէրն փառաց բնակէ, եւ իմանալի գեղապարութեամբ զեռահիւսակ սրբասացութիւնս յօրինէ: Մակագրի եւ դուստր Սիովնի. եւ դշխոյ սուրբ. զի ՚ի Սիոնէ սկզբնաւորեալ եղեւ խորհուրդ շինուածոյ սորա. այս որ ոչ ըստ հնոյ կտակին օրինադրի, այդ աւետարանան ընդ Աստուծոյ որդեգրապէս միաւորի. զի եթէ շինեալն ՚ի Դաւթայ Սիովնն կոչեցեալ՝ ամրոց եւ ժողովարան իմանի, ո՞րչափ եւս ՚ի Քրիստոսէ շինեալս ՚ի մարմին իւր եկեղեցի՝ ամուր ապաստանի է դիմելոց ՚ի սա ազգաց եւ ժողովրդոց. յորում ինքն եւ մանկունք իւր համալծորդք յորջորջին ՚ի մարգարէութենէն՝ եւ դուստր, այս ինքն ծնունդ Սիոնի անուանին. յոր հայեցեալ Զաքարիաս եւ Անգէաս՝ ուրախանալ դասեր Սիովնի վերագոչեն, այս ինքն տիեզերական եկեղեցւոյ: Իսկ դշխոյ սուրբ, վասն զի Բանն Աստուած ՚ի սմա թագաւորեալ արեամբն անապականաւ՝ իբր շքեղաշուք զարդու ծիրանափառ զարդարեաց զսա: Եւ պսակ թագազարդութեան եղ ՚ի գլուխ սորա զխաչն պարծանաց ըստ Եսայեայ՝ «Յնծասցէ անձն իմ ՚ի Տէր, զի զգեցոյց ինձ հանդերձ փրկութեան, եւ պատմուճան ուրախութեան». եւ ընդ աջմէ իւրմէ կացոյց ըստ հոգենուագ մարգարէութեանն «Ի հանդերձս ոսկէհուռս զարդարեալէ. եւ ըստ Առաքելոյ՝ թէ «Ընդ նմին յարոյց եւ ընդ նմին նստոյց յերկնաւորս ՚ի Քրիստոս»:

Այլ եւ հարսնարան զսա իմանամք, եւ առագաստ երկնաւոր թագաւորին. քանզի տիեզերակոչ աւետարանան լուսազարդեալ, եւ ՚ի խօսման կան ՚ի սմա հաւատով եւ հոգեւոր լուսցմամբ աւագանին փեսային երկնաւորի հոգիք արդարոց կատարելոց՝ ըստ կամելոյն Պաղոսսի «Իբր զկոյս մի սուրբ յանդիման կացուցանել Քրիստոսի» սուրբ եւ անախտ միաւորութեամբ. յորում եւ ինքն փրկիչ մարմնոյ իւրոյ պատարագի իբր զգառն անմեղ առ ՚ի բառնալ զամենայն արատ եւ զբիծ կարկամութեան ՚ի սմանէ:

Կոչի եւ կաթողիկէ՝ համաժողով ազանց բոլորից ՚ի մի ժողովետդ հնագանդութեան, լուսաւոր մկրտութեամբ աւագանին երկնեալք եւ ծնեալք ՚ի ժառանգութիւն Աստուծոյ Հոգւովն սրբարարաւ: Եւ առաքելական զսա անուանեմք ըստ կանոնեալն հաւատոյ. քանզի ոչ պարզաբար անուն ժողովոյ կաթողիկէ եկեղեցի անուանի, այդ որք

Առաքելովքն հրաւիրանաւ Հոգւոյն կենաց 'ի սպաս պաշտաման հոգեւորի եղեն գումարեալք, եւ յանդրանկութիւն երկնայնոյ քաղաքականութեան գրեցան:

Եւ արդ զի յայտնի ցուցաւ մեզ անուն եկեղեցւոյ, մտցուք այսուհետեւ 'ի խորհրդական բանից 'ի զիրս սուրբս վերագրելոց, եւ 'ի ծովացեալ իմաստից նոցա 'ի վեր բերցուք զմարգարիտն հաւատոյ, եւ զգանձս աստուածեղէն իմաստիցն զննեսցուք: Եւ նախ զայս արտադրեսցուք, թէ զիա՞րդ շինեցաւ եկեղեցի, եւ վասն որո՞յ պատճառի: Քանզի ոչ եթէ արդէն իսկ նորոգ ծանուցաւ խորհուրդ եկեղեցւոյ. եւ կարգք որ 'ի սմա՞ ոչ առժամագիւտք են, այդ յաւիտենականք, եւ տեսանելիքս այս իմանալիք՝ ոչ մարդկային իմացուածք, այդ աստուածային Հոգւոյն յայտնութիւնք, այն որ շինեցաւ Բանին Հօր 'ի կատարածի աստ տեղի փառաց աստուածութեան իւրոյ, եւ տուն ապաւինի բանաւոր հօտի իւրոյ. որք նախ ցրուեալք յօտարէն 'ի յօցումն կորստական ամպարշտութեանց՝ հաւաքեցաք վերստին 'ի սմա՞ ճանաչել զմիադաւան միասնական խոստովանութիւն խորհրդական Երրորդութեան, եւ երկրպագել մեծի եւ ահաւոր տէրութեանն:

Քանզի իմաստութիւն Աստուծոյ շինեաց զհայրենի տունն՝ ոչ նորոգ, այդ զանկեալն զ'ի սկզբանէն որ յԱդամայ, եւ զԴաւթին, որ ըստ մերակերպութեան՝ ժառանգ եւ կանգնիչ հայրենի թագաւորութեան եղել ըստ աւետեացն Գաբրիէլի: Քանզի Բանն որ 'ի Հօրէ ծագեցաւ լոյս, եւ նոյն իմաստութիւն, եւ զօրութիւն է Աստուծոյ Հօր, որ յոչէից 'ի գոլ զարարածս էած, զերկին, եւ զիմանալի զօրս երկնայինս զաննիւթս եւ զանտեսանելիս. եւ զերկրորդ աշխարհս նիւթական եւ տեսանելի. յորոյ վերայ եւ զմարդն կացոյց թագաւոր ընդ իւրովն թագաւորութեամբ. եւ այսոքիկ 'ի խորհուրդ եկեղեցւոյ:

Եւ որպէս զերկնայինսն հրեղինաւ պարածածկեաց խորանաւ զմերձակայսն փառաւորիչս անմատոյց լուսոյ աստուածութեան, նոյնպէս եւ յայսմ խորանի պարածածկին վարագուրաւ դասք քահանայից, որք կան 'ի սպասաւորութիւն սոսկալի եւ ահաւոր խորհրդոյ մարմնոյ եւ արեան տեառն, որ կատարի 'ի փրկութիւն աշխարհի: Քանզի անդ 'ի քերովբեականն յաթոռ Բանն մարմնացեալ ընդ աջմէ Հօր նստի, եւ 'ի բիրուց երկրպագի զօրաց. եւ աստ 'ի վերայ քառաթեւ սեղանոյն Բանն պատարագեալ 'ի հաւատացելոցն հանգչի հոգիս, եւ ինքեամբ զմերս վերանուիրէ պաշտօն հոգեւորական. եւ ինքն անցեալ նստի զեր 'ի վերոյ իշխանութեանց եւ պետութեանց:

Անդ 'ի ջուրս վերինս՝ հրեշտակացն շրջապատին պարք, ըստ այնմ թէ «Ջուրք՝ որ 'ի վերոյ քան զերկինս՝ օրհնեցէք զանուն Տեառն»: Աստ Հոգին Սուրբ ծաւալեալ 'ի վերայ աւազանին՝ զբնութիւնս մեր կենդանակերպելով ծնանի նոր ծնունդ նորափետուր զարդարեալ. անդ երկնայնոց էութեանցն ջոկքն եւթնպարեան խմբիւք զերեքսրբեան օրհնութիւնս քաղցրանուագ երգեն 'ի փառս համարուն տէրութեան:

Եւ աստ նոցին նմանութեամբ երամացեալ բիրուց բիրք նորածնունդ լուսակերպից զնոյնգունակ օրհնութիւնս միշտ 'ի բարձունս առաքեն իշխանն լուսոյ. անդանօր իննեակ դասուցն կարգք յերիս որոշեալս զատմունս համագուգեալ փառատրութեամբ՝ 'ի գերագոյակն Երրորդութիւն ունին զհայեցուածս անլոյծ պնդութեամբ. քանզի յետ նորա եւ շուրջ գնովաւ են կարգեալք եւ հուպ նմին՝ ընդ երկոտասանիւք պարունակեալ թուովք՝ ըստ շնորհաց նահապետացն եւ փրկչին

մերոյ աշակերտացն: Յերիս չորս եւ 'ի չորս երիս գերակատարութիւնս գերկնայինսն իմանամք խոհրդապետ քահանայապետութիւնս յորս իջանէ աստուածականն լոյս գերալրապէս: Այսպէս եւ ամենայն քահանայապետութիւն եկեղեցւոյ սկիզբն եւ արմատ եւ կատարումն զՅիսուս ունելով գերկնայինն քահանայապետ հանդերձելոցն բարեաց: Արդ կարեւորապէս առաջնորդն մերոյ քահանայութեանս 'ի գերագոյն աստուածպետութենէն լցեալ պարգեւէ, եւ նոյն դարձեալ աննախանձաբար եւ զանազանապէս մատակարարէ խոնարհագունիցն դասուց, իբրոյ զամենեսեան աստուածանալ համբարձմամբ մտաց եւ առաքինի վարուց՝ ածէ 'ի ճշմարտութեան կերպարան:

Եւ զի համառօտագոյն ասասցուք, ամենայն ինչ՝ որ յեկեղեցի, գերկնայնոցն բերէ ցոյց օրինակի: Ղապտերն հանապազորդեան 'ի սմա՝ յերկինս սրբոցն իմանի մշտնջենալոյս պայծառութիւն. իսկ բուրումն անուշահոտ ինկոցն՝ Հոգւոյն Սրբոյ յերկնայինս եւ 'ի հոգիս մեր բուրումն անուշահոտութեան յայտնէ: Քահանայապետն՝ որ 'ի սմա բաշխէ զշնորհս ճշմարիտս. օրինակ է մեծի քահանայապետին. յորմէ վտակն անմահութեան Հոգին Սուրբ կեանս եւ անմահութիւն բաշխէ մարդկան: Եւ դասք պաշտօնէից որոշեալք 'ի սմա՝ երկնայնոցն դասուց զանազան ունողաց գոաս եւ զպաշտօն նշանակաբար ունին զօրութիւն: Իսկ տօնք ցնծութեան որ 'ի սմա՝ առհաւատչեայ յուսացեալ ուրախութեան զԱստուած տեսողացն, եւ յերկնայինս գեղապարութեան եւ ինդութեան տայ զտարացոյց՝ ըստ գրեցելումն, թէ «Ուրախութիւն յաւիտենից 'ի վերայ զլիցոց նոցա»: Ուստի ունիմք իմանալ, թէ, արդարեւ երկնից երկինք եւ սրբութիւնք սրբոց 'ի ցոյցմ իմանի աստի:

Սա է դրախտ աստուածատունկ անմտանելի չարաց. զի 'ի նմանէ օձին արտաքս անկաք եւ Քրիստոսի 'ի սմա մտանեմք. եւ վասն զի դրախտն կենդանեաց զմեղօք մեռեալսն ոչ ընդունի, նոյնպէս եւ յայս եկեղեցւոյ արտաքս որոշին ամպարիշտք եւ մեղաւորք: Յայնմ դրախտի ծառ կենաց, յորմէ արգելաւ նախաստեղծն, իսկ աստ իսաչն լուսոյ փոխանակ նորա 'ի նոյն տնկագործէ կանգնեալ արմատացաւ, եւ ծաղկեցաւ կենսաբեր արեամբ նորուն. յորմէ միշտ կրեն՝ որ 'ի տիեզերս հաւատացեալք զպտուղն կենաց:

Անդ աղբերն եղեմաբուղիս ոռոգանէ զվայելչավայր բուրաստանն, եւ անտի 'ի չորս բաժանի առաջս. իսկ աստ Բանն ճշմարտութեան բղիւսեալն 'ի Հօրէ աղբերաբար զաւետարանին հոսէ գնացս ընդ չորեքձագեան տիեզերս, եւ մկրտութեամբն մաքրէ եւ նորոգէ զմարդիկ 'ի կեանս արդարութեան:

Յայնմ դրախտի Ադամ ստեղծաւ պատկեր Աստուծոյ. եւ աստ մարդն յեկեղեցւոջ ծննդեամբ աւագանին լինի որդի Աստուծոյ: Անդ փայտ գիտութեան բարւոյ եւ չարի. եւ աստ իսաչին ծանեաք զճշմարիտ բարին զԱստուած եւ խոյս տուաք 'ի պատրողաբար ծառայեցուցչացն. որպէս եւ ինքն փրկիչն հրամայեաց. «Յորժամ բարձրացուցանիցէք զորդի մարդոյ, յայնժամ գիտասցիք՝ թէ ես եմ»: Անդ ծառք տերեւախիտք. ծաղկազարդք. եւ աստ դասք առաքելոց եւ մարգարէից լուսաբեր իմաստութեամբ եւ ծաղկազարդ առաքինութեամբ՝ զԵրրորդութեանն հաւատ ուսուցանեն վայելչաճաղիկ վարդապետութեամբ: Չնա սերոբէիցն պարփակէ հրեղէն սուրն. եւ զսա Հոգին Սուրբ պարունակէ նշանաւ տերունականն տուաւ իսաչի: Յայնմ դրախտի պատուիրանն

գործոյ եւ պահպանութեան. զնոյն եւ աստ պատուէր առաք՝ ստանալ զօրէնս Հոգւոյն, եւ անսխալ պահել:

Յառաջինն Ադամայ շինեցաւ 'ի կողիցն կին, եւ տուաւ նմա յօգնականութիւն. իսկ յերկրորդն Ադամայ կողիցն, յորմէ ել արիւն եւ ջուր, շինեցաւ եկեղեցի: Զոր եւ Առաքեալ համեմատէ՝ ասելով. «Խորհուրդս այս մեծ է, բայց ես ասեմ 'ի Քրիստոս եւ յեկեղեցի»:

Խորհրդածի եկեղեցի եւ նոյեան տապանին. զի որպէս յերիս որոշմունս հրամայեցաւ կազմած տապանին՝ ներքնատուն եւ միջնատուն եւ վերնաձեղուն. նոյնպէս եւ եկեղեցի երիս ունի յարկաց պատրաստութիւնս. զարտաքինն գաւիթ, եւ զտաճարն, եւ զսրբութեան խորան: Անդ բազմահոյլ կենդանիքն մտեալ ապրեցան 'ի ջրհեղեղին պատուհասից. եւ աստ բազմութիւնք հաւատացելոց, 'ի շնչահեղձոյց մեղացն ծովէ վերաբերող առաքինութեամբ առ երկինս թողցեալ՝ ապրեցան 'ի սահանասոյց հեղձմանէ: Յայնմ տապանէ արձակեալքն կենդանիք, նովիմբ վարեցան ըստ բնութեանն ախորժից, որպէս եւ մտին. իսկ աստի գազանաբարոյքն արձակեալք զգօնացան յիմաստս հոգեւոր որդիութեան Աստուծոյ: Անտի արձակեալ զագռան՝ այլ ոչ եւս յաւել դառնալ. եւ աստ արձակեաց Քրիստոս զսեւացեալն սատանայ յեկեղեցոյ իւրմէ, եւ 'ի լոյս էած զսեւացեալսն մեղօք: Այն ագռաւ ընկղմեցաւ 'ի ջուր անդր. եւ սատանայ ընկղմեալ 'ի հոգիս մեղաւորաց բունէ, որ 'ի տղմի հոսանուտ կենացս թաւալին: Եւ դուռն 'ի կողմանէ սորա առաքեալք եւ մարգարէք, ընդ որ փոխանակ աղանւոյ շղաբեր հրեշտակի՝ Հոգին Սուրբ մտանելով՝ ոչ սակաւս 'ի տապանէն հանէ, այլ զբոլոր տիեզերս յերկրէ յերկինս հանէ: Ի ցամաքել ջրոյն՝ մատոյց Նոյ պատարագ Աստուծոյ. եւ 'ի ցամաքել մեղացն 'ի մէնջ լինիմբ սեղան Աստուծոյ, եւ 'ի սուրբ մտաց պատարագ ընդունելի մատուցանեմք Աստուծոյ:

Է սա եւ աշտարակ իմանալի: Քանզի այն ամբարտակ 'ի հպարտից եւ յապարասանից շինեցաւ, վասն որոյ եւ վաղվաղակի կործանեցաւ. որոց եւ 'ի բաժանել լեզուացն՝ չար համաձայնութիւնն խափանեցաւ: Իսկ աստ զգրուեալսն յաշտարակէն զազգս 'ի հոգեւոր համաձայնութիւն էած Տէր մեր, եւ շինեաց 'ի մարմին իւր աշտարակ հօր հաստահեղոյս վիմօք զկաթողիկէ սուրբ 'ի վերայ առաքելադասան հաւատոյ անսասանելի հաստատութեամբ. զոր ոչ հողմք սատանայականք, եւ ոչ անձրեւք յորդախաղաց ուղիսից բռնութեան կարացին փլուցանել. այլ եւ բարձրացեալ խորհուրդ սորա գերագոյն երկնայնոյն ամբարձաւ կամարի: Այն աշտարակ՝ 'ի տիտանեանն Բեղայ շինեցաւ եւ սա բարձրացեալ խորհրդով յԱստուածն Բանէ: Այն աշտարակ զմի լեզուն 'ի բազումս բաժանեաց, եւ զչար միաբանութիւնն յաւիտենից քակեաց 'ի միմեանց. եւ այս աշտարակ զքակեալսն եւ զանջատեալսն ած 'ի մի, համաշունչ եւ միախորհուրդս զամենեսեան առնելով 'ի մի յոյս կոչմանն Քրիստոսի: Յայնմ աշտարակի յեթանասուն եւ երկու լեզուս զազգս նահապետացն բաժանեաց. իսկ յայս աշտարակ եթանասուն եւ երկու առաքեալքն հաւաքեցին զհանրական տիեզերս, եւ ծննդեամբ սրբոյ աւագանին արարին որդիս լուսոյ եւ տուրնջեան:

Համաքատակի այս սրբարանի խորհուրդ եւ ընդ խորանին Աբրահամու, յորում տաղաւարեաց Աստուած երկու հրեշտակօքն. վասն զի 'ի սմա բնակէ խորհրդական Երրորդութիւնն, որպէս ասաց մարգարէին. «Ի սմա բնակեցայց, զի հաճեցայ ընդ սա»: Անդ յառաջ քան զհամաշխարհական ուրախութիւնն եկեղեցոյ 'ի մաշկեայ խորանին

ընդունել զՏԷՐն եւ զԱրարիչն ամենեցուն. եւ աստ կատարելապէս միաեւաւ ընդ մանկունս եկեղեցոյ. ըստ այնմ, թէ «Գնացից 'ի նոսա, եւ բնակեցայց 'ի նոսա». եւ այլն: Յայնմ խորանի զպարգեւական զաւակն խոստացաւ Աստուած Աբրահամու, եւ աստ նոյն ինքն Քրիստոս զաւակն օրհնութեան պարգեւս մեծամեծս բաշխէ հաւատոց որդուցն Աբրահամու: Անդ նահապետն միաճնանն իւրով պատարագաւ յառաջեաց զրաւեաց զԱստուած 'ի պարտս սիրով իւրով. ընդ որում ետ Հայրն երկնաւոր զմիաճինն իւր պատարագ կենդանի զգառնն անարատ, որ եբարձ զմեղս աշխարհի, սիրով միացուցեալ զամենեսեան ընդ ինքեան:

Խորհրդածի սա եւ լեառն սինէական. յորում փոխանակ փառացն միգապատ եւ հրատեսիլ երեւմանցն, եւ պակուցանօղ ձայնիցն փողոց եւ որոտմանց 'ի լսելիս ժողովրդոցն, նոյն ինքն անպարագրելի Բանն Հօր զփայլատակօղ ճառագայթս աստուածութեանն ամպով մարմնոյն թաքուցեալ՝ կենսաբեր աւետարանին փողով զտիեզերս հրաւիրեաց յորդեգրութիւն Հօր: Անդ երեսքն Սովսեսի լուսաւորեցաւ, յոր ոչ կարէին հայել որդիքն իսրայէլի. իսկ աստ բացաւ երեսօք զփառս տեառն իբրեւ ընդ հայելի տեսեալք՝ աստուածատես ամենեքեան վերագրիմք: Անդ պատգամք աստուածագիծք՝ 'ի տախտակս քարեղէնս տուեալ եղեւ նոցա 'ի ձեռն Սովսեսի. եւ աստ աւետարանն փրկութեան ինքնախօսութեամբ Որդւոյն Աստուծոյ լուսաւորէ զամենայն մարդ զեկեալն յաշխարհ:

'Ի նպատակ օրինակի այսր քաւարանի կազմեցաւ հրամանաւ Աստուծոյ խորանն վկայութեան 'ի Բեսելիելէ, եւ կանգնեցաւ 'ի Սովսեսէ. եւ յետոյ տաճարն հրաշագան 'ի Սողոմոնէ. մին զփոփոխելի կարգ օրինաւորացն նշանակել, եւ միւսն զհաստատուն խորհուրդ այսր սրբարանի զեկուցանէր: Սակայն 'ի նոսա մարմնոյ մաքրութիւնք կատարէին առօրեայ լուացմամբք եւ պատարագօք: Իսկ աստ հոգեւոր սրբութիւն եւ մաքրութիւն մկրտութեամբ աւազանին, եւ խորհրդական ճաշակմամբ տէրունական մարմնոյն: Անդ արին անասնոց սրսկեալ 'ի վերայ ժողովրդեանն. եւ աստ արինն տէրունական հեղու 'ի փրկութիւն աշխարհի: Յառաջինսն գառն զգալի զենեալ, եւ 'ի սմա գառն հոգեւորական վասն կենաց աշխարհի պատարագեալ:

Անդ մանանայ յերկնից տուեալ նոցա 'ի կերակուր, եւ աստ հացն կենաց Քրիստոս իջեալ յերկնէ՝ կեանս տայ աշխարհի: Անդ ջուր 'ի վիմէն բղխեալ յարբումն ծարաւեաց. եւ աստ ջուրն կենդանարար 'ի կողիցն Քրիստոսի 'ի զմայլումն հաւատացելոց: 'Ի նոսա թլփատութիւն մարմնոյ. եւ աստ թլփատութիւն սրտի՝ «'Ի մերկանալ զանդամս մարմնոյ թլփատութեամբն Քրիստոսի»: Անդ պատարագք եւ զոհք յանասնոց. եւ աստ անձինք մաքրեալք սուրբք եւ հաճոյք Աստուծոյ: 'Ի նոսա աւազան ջուրց առ 'ի մարմնոյ լուացումն. եւ աստ աւազան հոգեւոր ջրոյ 'ի մաքրութիւն հոգւոյ եւ մարմնոյ: Անդ ցուպ քահանայապետին պտղաբերեալ կաղին արքայական, եւ աստ խաչն լուսոյ պտղաբերեաց զՔրիստոս: Անդ տախտակ դատաստանի ճշմարտութեան եւ յայտնութեան. եւ աստ աւետարանն քարոզեալ արքայութեան:

Անդ պճղնաւոր զգենլով ունէր քահանայապետն առ ստորոտովն զանգակս, եւ խոյր 'ի վերայ զլիտոյն, եւ վակաս չորեքկարգեան ակամբքն՝ խառնեալ ոսկւով՝ շղթայաձեւիք ընդ միմեանս: Իսկ յեկեղեցի նշանակելով զՔրիստոս՝ զգեցեալ մեզ հաւատովք սիրով եւ սրբութեամբ: Իսկ զանգակքն՝ զպայծառ քարոզութեանն որ 'ի մեզ ծաւալումն բացայայտէ. եւ խոյրն՝ զշնորհս Հոգւոյն զեկուցանէ: Քանզի զպճղնաւորն զգենլով

Ահարովնի՝ զմարմնանալ Բանին նշանակելը, զչորեքնիթեայ բնութիւնս զարդարեալ շքեղաշուք արդարութեամբ: Կապուտական՝ զերկնաւորն եցոյց առաքինութիւնն եւ կարմրովն մանուածոյ՝ զանապական արեանն կցորդութիւն, որով հաւասարեաց մեզ արեան եւ մարմնոյ: Եւ բեհեզովն սպիտակաւ՝ զաստուածութեանն ընդ բնութիւնս մեր խառնումն. եւ ծիրանեան՝ զծածկեալ խորհուրդ անճառելի տնօրէնութեան: Եւ չորեքկարգեան ակունք երկոտասան՝ ՚ի լանջս քահանայապետին՝ երկոտասան առաքելոցն համաքատակին. զի սիրտ եւ կամք եղեն Քրիստոսի, եւ ՚ի չորս առաջս բաժանեցին զաւետարանն ՚ի չորեքծագեան տիեզերս:

Վասն որոյ՝ այսոցիկ բիրապատիկ բարեաց աղբեր խորհրդածի սուրբ եկեղեցի. եւ մեզ ոչ միայն յայժմուս, այլ եւ ՚ի հանդերձեալսն յաւիտենի լինելոց է տեղի ապաւինութեան, սկզբնաւորեալ ՚ի կանխութենէ լինելութեան արարածոց յանսկիզբն արարողէն, որ նա ինքն է սկիզբն եւ կատարած հաստատութեան եկեղեցւոյ, եւ առ միմեանս միաւորութեան օրինադացն եւ ճշմարտութեան ըստ պատեհաբար համեմատութեան:

Եւ այժմ իրաւացի է առնուլ փոխանցաբար, եւ համաքատակել զսա հանդերձելումն իմանալի խորհրդով. քանզի որպէս օրինակքն առաջինք աւարտեցան յայս ճշմարտութեանս հասումն, նոյնպէս եւ սա զհանդերձելոյն ունի նկատումն: Եւ նախ այս՝ զի դիր շինուածոյ սորա հանդէպ է արեւելից. վասն զի յարեւելից ակնկալու եմք զալստեան երկնաւորին արքայի եւ փեսայի. եւ դարձեալ դէմ յանդիման է սա դրախտին որ յարեւելս՝ որպէս բնակիչս նմա զորդիսն իւր սնուցանելով, որք խաչակցութեամբն Քրիստոսի ըստ աւագակին բարեբարոյի խզելոց են զբոցեղէն սրոյն անցս, եւ ընդ հովանեաւ տաւաղին անմահական տնկոցն. իսկ լուսանցոյցն յարեւելս՝ զմուտ իմանալի լուսոյն յաշխարհս եւ ծագումն ըստ արեգականն զարդարսն նշանակէ: Իսկ ՚ի կողմանէ՝ զմտացն խորհրդածիլն ՚ի խոնարհ ձեւացուցանէ, եւ զի կողմնակիքն մեր՝ որ են աջեայք եւ ահեկեայք, լուսաւորք են առաքինութեամբ: Եւ որ յարեւմուտսն է, նկատէ զլոյսն՝ որ յարեւելից մտանէ մինչեւ յարեւմուտս եւ ձենն զի քառակողմանի է՝ հրաւիրակ է չորից անկեանց տիեզերաց ՚ի մի յոյս կոչման միով հոգւով ՚ի Քրիստոս միացեալ՝ միոյ Աստուծոյ ընծայել զերկրպագութիւն:

Իսկ ազդարարն ժամահար՝ նախ ՚ի փառատրութիւն Աստուծոյ է բոլորից հրաւիրակ, եւ դարձեալ զիրեշտակական փողոյն հնչումն նշանակէ, զայն՝ որ զարթուցանէ ՚ի մահահանգիստ քնոյն զտիեզերս, եւ ընդ առաջ զալստեան երկնաւորին հրաւիրէ թագաւորի:

Իսկ վարագորին անջրպետութիւն զառաջին երկնից ցուցանէ որոշումն, ուր միայնակ Երրորդութիւն ասի բնակիլ յերկինս երկնից. եւ այն եւս անջրպետ՝ որ ընդ մեջ մեր եւ անմարմին էութեանցն կայ:

Եւ տաճարն ժողովետդ հաւատացելոց՝ զհաւասարութիւն մեր ընդ իրեշտակս զեկուցանէ, յորժամ կամք ամենեքեան առաջի բեմին Քրիստոսի: Եւ արտաքոյքն եկեղեցւոյն ժողովետդ է յանցաւորաց. որք կան արտաքոյ, տեսանեն եւ լսեն զպատիւ արժանաւորացն:

Իսկ դապտերացն լուցմունք՝ զլուսաւոր վարս եւ զողորմածութիւն իմաստնոց կուսանացն բացայայտէ. նաեւ զերկնից լուսաւորացն բերէ նմանութիւն՝ զարեգական եւ զլուսնի եւ զաստեղաց: Եւ հանապազորդ վառումն լուսոյն՝ զմշտալոյս պայծառութիւն արդարոցն ցուցանէ առ 'ի յԱստուծոյ:

Իսկ սեղանն սրբութեան զմիասնականութիւն սուրբ Երրորդութեանն խորհրդածէ. եւ ծածկեալ զգեստիւք պատեհագունիւք՝ զծածկեալ խորհուրդ աստուածութեանն տայ իմանալ: Եւ պսակն պարապնդեալ զգուգական պատիւ Երրորդութեանն 'ի մի բերեալ փառաւորութիւն՝ ըստ օրհնութեան սրբոց սերովբէիցն. վասն զի 'ի մարմնանալն Որդոյ յայտնեցաւ խորհուրդ Երրորդութեանն: Եւ նուիրանոցքն արծաթիք յստակ եւ մաքուր բանն է հաւատոյ, զոր նուիրեմք 'ի սպաս պաշտաման ուղիղ դաւանմամբ Աստուծոյ. ըստ այնմ, թէ «Բանք տեառն ընտիր եւ փորձք են»: Իսկ խորհրդանոցքն յաջմէ եւ յահեկէ ցուցանեն զպատրաստութիւն սպասուց եկեղեցւոյ՝ անպակաս ունել զտուրս ողորմութեան առ աղքատս: Եւ պատարագին մասն անպակաս մնալ 'ի խորանին, այս է՝ ոչ լինել դատարկ 'ի հաշտարար մարմնոյն Քրիստոսի՝ եկեղեցւոյն. զի մի՛ ասիցի այն, «Պակասեսցի կերակուր 'ի տանէ աստուծոյ ձերոյ»:

Իսկ աշտանակն՝ խաչն լուսոյ, եւ 'ի վերայ նորա գունդ վառեալ աստուածութիւնն եւթնարփի շնորհօք: Եւ խնկանոցն զԱստուածածնին բերէ խորհուրդ. զի որպէս նա լի է հոտով անուշութեան, նոյնպէս եւ կոյսն սուրբ լի էր Հոգւով Սրբով եւ զօրութեամբբարձրելոյն: Իսկ բուրուառն զհրեշտակապետին ցուցանէ աւետարանութիւն առ կոյսն սուրբ. եւ երեք ամբառնալիքն, զի վերաբերեալ եղէ նա աւետեօք խորհրդական անուշահոտ գիտութեանն՝ սրբոյ Երրորդութեանն՝ եւ 'ի մի կատարումն համաբուն տէրութեանն: Իսկ բուրումն խնկոցն հաշտարարութեան, ըստ այնմ զոր 'ի հնումն Ահարովն նուէրս մատուցանէր Աստուծոյ, զոր այժմ հաշտութիւն իւրով արեամբն արար Քրիստոս. զոր մատոյց աստուծոյ Հօր 'ի հոտ անուշից. եւ դարձեալ զանուշաբուրիչ շնորհս Հոգւոյն Սրբոյ առ մեզ նշանակէ, որպէս յառաքեալսն 'ի սուրբ Պենտակոստէին, եւ նոքօք ընդ ամենայն տիեզերս. վասն այնորիկ նախ 'ի բեմն ծխեն, զի նախ 'ի Հօրէ ելանէ Հոգին Սուրբ, եւ ապա գայ յառաջնորդն, եւ ապա յայլսն. ըստ այնմ, թէ «Որպէս եղն որ իջանէ 'ի գլուխ եւ 'ի մորուսն Ահարովնի»:

Իսկ աւազանն հաստատեալ՝ մայր է որդեգրութեան հոգեւոր ծննդոց, որ 'ի ջրոյ եւ 'ի Հոգւոյ վերստին ծնեալ՝ լինին որդիք Աստուծոյ. եւ արեանն Քրիստոսի հաղորդեալք՝ ժառանգակից նմին եղիցին, եւ բնակարան հոգւոյ նորա Սրբոյ:

Եւ զի նախ 'ի խորհրդանոցն հանգուցանեն զխորհուրդն, վասն զի նախ 'ի ծածուկ եկն առ մեզ Քրիստոս, եւ յորովայնի կուսին հանգեալ. եւ ապա յայտնապէս 'ի սեղան խաչին եղէ բերեալ: Նաեւ 'ի հանդերձելումն երեւմանն՝ յայտնապէս ցուցանի երկնաւորաց եւ երկրաւորաց:

Եւ քշոցացն հարումն զօրինակ ունի սրբոց սերովբէիցն, զոր Դանիէլ եցոյց. «Հազարք հազարաց պաշտէին զնա»: Իսկ նստել քահանայապետին յաթոռ բեմին՝ զնստելն յաթոռ փառաց ահաւոր բեմին երկնաւորն քահանայապետի նշանակէ 'ի միւսանգամ զալստեանն: Եւ սեղանոյն բացումն՝ զյայտնապէս երեւումն աստուածութեանն ամենան արարածոց բացաքարոզէ, յորժամ ցուցանէ զինքն արժանաւորաց իւրոց. ըստ այնմ, թէ «Տեսանելոց ենք զնա՝ որպէս եւ էն»: Եւ համբուրելն զսեղանն՝

զաստուածարելոցն տայ գտարացոյց, որք վստահութեամբ հաւատոց եւ սրբութեամբ հաղորդին նմա:

Իսկ ժամակարգութիւնն որ 'ի սմա, ոչ վայրապար, այլ մեծ իմաստութեամբ եւ ծածկեալ խորհրդով. որպէս յաւուր միաշաբաթուոջն նախ մաքրելն զեկեղեցին. վասն զի յառաջ սրբեցաւ աշխարհս, եւ ապա 'ի սրբեալսն բաշխեցաւ Քրիստոս. ըստ իւրում բանին՝ լուցանել ճրագ, եւ տանն աւել ածել:

Իսկ մտանելով մեր 'ի սմա խաչանիշ կնքելով գղեմս երկրպագութեամբ յարեւելս՝ զՄիածինն սկսանելով, զվերանալն տպաւորէ խաչագգեստիցն 'ի հանդիպումն տեառն յօդս ցնծութեամբ երկրպագել՝ զմիածինն Աստուած ընդ ամպս երկնից նշանաւ խաչին եկեալ տեսանելով:

Եւ ապա երգս առեալ երկդասիւքն համախմբեալ ընդ վերինսն, զՏէր թագաւորեաց, վայելչութիւն զգեցաւ. զբոլորից նշանակելով զվերնոց եւ զներքնոց թագաւորն Աստուած եկեալ տեսանելով, վայելչապէս զգեցեալ զփառս հայրենիս. թագաւորեալ եւ սուրբք ընդ նմա:

Յետ որոյ համբարձմամբ աւետարանին գեղապարեալ օրհնութեամբ երից սրբասացութեամբ խաչեցարին, յորոյ վերայ զաստուածորդին տեսանեմք հոգւոյ ակամբ՝ յաթոռ նստեալ բարձու, եւ 'ի բիւրուց երկրպագեալ դասուց, պսակեալ զխաչեալսն վասն ինքեան:

Եւ զկնի քարոզն համաշխարհական կոչմամբ զգումարեալսն տպաւորէ յաշխարհաժողով աստեանն բոլոր տիեզերաց: Այլ եւ սաղմոսք եւ ընթերցուածք մարգարէականք զդատաստանն, որ ըստ գրոց, բացայայտէ. ըստ այնմ, թէ «Առնել նոցա դատաստանն ըստ գրոց». եւ դարձեալ՝ զի 'ի հանդերձելումն նախ մարգարէքն եւ առաքեալքն վկայեն քարոզութեանն, եւ ապա թագաւորն վճիռ հատանէ: Իսկ ալէլուսն քաջահնչող ձայնիւ զհրեշտակացն քաղցրաբանութեանն օրհնաբանութիւնսն նշանէ: Իսկ մերձ առ նմին աւետարանն կենսաբեր ձայնիւ՝ աստուածխօսութիւնք, զորդեգրութեան առբերելով պարգեսս հրաւիրէ: Յետ որոյ խոստովանութիւն հաւատոյ յամենայն լեզուաց յանուն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Աստուծոյ Հօր եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ ապա քարոզք եւ քահանայական աղօթք՝ կոչէ ըզհրաւիրեալսն եւ զկոչեցեալսն. եւ 'ի սմին սրբասացութիւն:

Եւ յետ աղօթիցն 'ի վերայ ամենայնի՝ վայելումն եւ արբումն անմահական բաժակին, եւ կենաց հացին, զանդ ուրախութիւնն նշանակէ թագաւորելոցն 'ի լոյս, յորժամ նոր արբցէ զնա ընդ մեզ յարքայութեան Հօրն յայտնելով եւ վարդապետելով իւրոց աշակերտացն զանճառելի խորհուրդն, յանկ ելեալ բանին՝ թէ «Ընդ իս կերիջիք եւ արբջիք 'ի սեղան իմ յարքայութեանն իմում»: Այսոքիկ հանդերձելոց բարեացն ցոյցք յեկեղեցւոջ:

Բայց պարտ է զիտել, թէ ընդէ՞ր զեկեղեցի՝ որ յանշունչ քարանց եւ 'ի փայտից շինեալ է, եւ զժողովս հաւատացելոց՝ միապէս կոչէ եկեղեցի: Արդ որպէս զդրախտն կրկին իմանամք, նոյնպէս եւ զեկեղեցի կրկին իմացուք. զի եկեղեցի յեբրայեցւոցն առ մեզ ժողով թարգմանի, ըստ նմին անուան կոչի եւ ժողովարանն, զի է շինեալ նա

ստուգապէս տուն Աստուծոյ՝ յաղագս պատարագելոյ 'ի նմա Որդւոյն Աստուծոյ, նոյնպէս եւ մարդս տաճար է աստուծոյ ըստ Պաւղոսի, յաղագս սրբութեան աւագանին եւ մաքրութեան վարուց: Ձի որպէս յայս անշունչ տաճարիս որ 'ի քարանց եւ 'ի փայտից, զամենակարօղ անունն Աստուծոյ կարդամք 'ի վերայ, եւ օժանեմք յանունն Աստուծոյ, եւ տուն աստուծոյ անուանեմք, զի ստուգապէս Աստուած 'ի նմա բնակէ, նոյնպէս եւ հաւատացեալք որ յանուն Հօր մկրտին, եւ օժանին իւղով, եւ յանուն Քրիստոսի Աստուծոյ կոչին քրիստոնեայք, որպէս ասէ Առաքեալ: «Եւ զորս եղ Աստուած յեկեղեցւոջ» եւ այլն: Եւ զոր զգալի եկեղեցի անուանի՝ առնէ ինքեամբ զհացն եւ զգինին 'ի ձեռն քահանային մարմին եւ արին Քրիստոսի, զնոյն եւ մարդս եղեալ եկեղեցի ընդունի ճաշակմամբ:

Ձի եթէ խորանն եւ տաճարն ըստ օրինակին փառաւորեցաւ, քանի՞ առաւել որ ճշմարտութիւնս է օրինակին՝ փառացն Աստուծոյ բնակարան հաւատով իմացեալ լինի: Վսան որոյ չորից սեանցն կառուցումն՝ զչորից առաքինութեանց որ 'ի մեզ՝ ցուցանէ. եւ կամարացն միաւորութիւն զսիրոյն շաղկապակցէ զառաքինութեանն զատուցումն: Իսկ երկոտասան քարանցն հիմնացելոց՝ զերկոտասան անդամոց նշանակէ բանականաց. եւ շարայարութիւն մեծամեծ քարանցն եւ փոքունց՝ զարանց հաւատացելոց՝ միանգամայն եւ զկանանց՝ բարեպաշտութեամբ միացելոց. զի 'ի Քրիստոս Յիսուս չիք խտիր՝ ոչ արանց եւ ոչ կանանց: Իսկ կապակցութիւն խճիցն եւ այլոց նիւթոց՝ զհաւատացելոց ունի զնշանակ, որ միաւորէ զամենեսեան 'ի մի յոյս կոչմանն Քրիստոսի:

Իսկ զմբերածեւ խորանարդ բարձրացեալ 'ի ծայր գագաթանն ունելով զծաղկեալ նշան խաչին ծիրաներփնեալ աստուածային արեամբն ցուցանէ. որով զմանկունս իւր լուսազարդեալ խաչազգեստ յուղարկէ 'ի վերինն Երուսաղէմ, ցնծալ եւ պարել 'ի խորանն լուսոյ, միշտ զուարճանալ, եւ վայելել յանմահական ճաշակացն:

Այս է խորհուրդ եկեղեցւոյ, եւ այսքան 'ի սմա աստուածային նշանացն խաղացումն: Արդարեւ «Ո՞ խօսեցի զգօրութիւնս տեառն» եւ այլն, որ այսքան ձիրս պարգեւեաց որդւոց մարդկան: Եւ արդ զի՞ նչ հատուցանեմք տրիտուր տեառն Աստուծոյ մերոյ, այլ միայն երկիր պագանել նմա հոգւով եւ ճշմարտութեամբ, ասելով ընդ Առաքելոյ՝ թէ «Շնորհք Աստուծոյ 'ի վերայ անպատում պարգեւաց նորա»: Եւ այսպէս տեղեկացեալ 'ի Հոգւոյն Սրբոյ զորպիսութիւն խորհրդոյ շինուածոյ սորա, եւ զսրբագան 'ի սմա յօրինեալ կարգս, ընդ հրեշտակացն տօնելով զնաւակատիս սորա՝ երկնաւոր առաքինութեամբ 'ի սմա կրօնաւորեցուք, փառաւորելով զՀայր եւ զՈրդի եւ զՍուրբ Հոգին յաւիտեանս. ամէն:

'Ի տօնապատճառն, զկնի ձայնիցս՝ «Կրօնաւորեցուք 'ի սմա», յարին եւ այս բանք: «Եւ որպէս 'ի դրախտին Աստուծոյ մերկ եւ մաքուր 'ի մեղացն ծածկութից՝ եղիցուք՝ աւագանին սրբոյ մաքրութեամբ զՔրիստոս զգեցեալ. ի փայտն կենաց մերձեցուք՝ զանմահականն ճաշակելով զպտուղ. զանմահ փեսային զգալուստ եւ զխօսակցութիւն 'ի սմա ընկալցուք, եւ փառաւորեցուք ըզհայր եւ զորդի եւ զՍուրբ Հոգին յաւիտեանս. ամէն»: Չայտոսիկ չեղաք 'ի կարգին խիթալով, զի մի՛ ըստ սովորութեան հաւաքածոյ գրեանց տօնապատճառաց՝ գրիչք յիրեանց պատուաստեալ իցեն զայլ եւ այլ բանս, որպէս եւ ուրեք ուրեք կարճեալ:

